

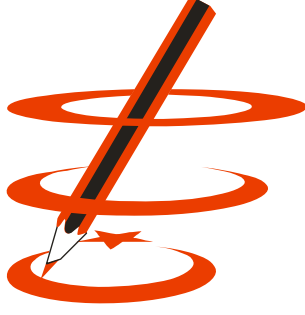
BİLSAM

BİLGİ YOLU EĞİTİM KÜLTÜR VE
SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

MALATYA KAYISI RAPORU

MALATYA 2009

BİLSAM
BİLGİ YOLU EĞİTİM KÜLTÜR VE
SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

MALATYA KAYISI RAPORU

MALATYA 2009

BİLSAM

BİLGİ YOLU EĞİTİM KÜLTÜR VE
SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Araştırma Raporları 1

MALATYA KAYISI RAPORU

HAZIRLAYANLAR

Doç. Dr. İbrahim GEZER

*Proje Genel Koordinatörü ve Rapor Editörü
İnönü Üniversitesi*

Zir. Yük. Müh. Tarık PEKTEKİN

*Proje Danışmanı
Kayısı Ar-Ge ve Tanıtma Vakfı*

Zir. Yük. Müh. Hamit AYGÜL

Tarım İl Müdürlüğü

Zir. Yük. Müh. İlhami POLAT

Tarım İl Müdürlüğü

Temmuz 2009, MALATYA

© Bu raporun her türlü yayın hakkı BİLSAM'a aittir ve tüm hakları saklıdır. 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre, kitabı yayınlayan kurumun izni olmadan tamamı veya bir kısmı elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz ve kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

ISBN : 978-605-60825-0-4

Baskı: Medipres Matbaacılık Yayıncılık Ltd. Şti. (422) 238 49 88

Bu çalışmanın, basım masrafları Malatya Belediyesi tarafından karşılanmıştır.

Kışla Cad. Ergün İş Merkezi Kat: 6 Daire: 13 MALATYA

Tel: (422) 323 69 80

<http://www.bilsam.org.tr>

ÖNSÖZ

Çoğunluğunu akademisyen ve eğitimcilerin oluşturduğu, bunun yanı sıra hemen her meslektan birikim, vizyon ve tecrübe sahibi yaklaşık 150 arkadaşımızın bir araya gelerek kurduğu bir STK olan BİLSAM; eğitim, kültür ve sosyal sorunlar başta olmak üzere bir çok alanda faaliyet yürütmektedir.

BİLSAM'ın temel misyonu; logomuzun da işaret ettiği üzere bilgi çağında, bilgiden hareketle Anadolu kültürünün yerel değerlerini, İslam kültürünün manevi değerlerini ve insanlık kültürünün evrensel değerlerini beraberce önemseyen bir yaklaşımla, eğitim, kültür, sanat, sosyal sorunlar ve diğer alanlarda etkinlikler düzenlemek, projeler geliştirmek ve bu yolla başta ilimiz olmak üzere ülkemizdeki entelektüel, sosyal ve kültürel sermayenin gelişimine katkı sağlamaktır.

Bu çerçevede BİLSAM bünyesinde oluşturulan "Forum Malatya" başlıklı bir yapılanmayla ilimizin sorunlarını belli bir sistematik dâhilinde ele almak, ilgililerle tartışmak ve raporlar yayımlamayı amaçladık. Elinizdeki çalışma, bu projenin ilk ürünüdür. İlimizin önemli sorunlarıyla ilgili rapor çalışmalarımız bundan sonra da periyodik aralıklarla devam edecektir.

Bu çalışmanın, yoğun bir emek ve mesai harcanmasına rağmen birçok eksiklik ve hatalar içermesi muhtemeldir. Bu anlamda ilgili tarafları, eksiklikleri ve hataları tarafımıza bildirerek raporun diğer baskılarında bunların giderilmesine katkı sağlamaya davet ediyoruz.

Bu raporun hazırlanması ve ilgili tarafların istifadesine sunulması süreci zorlu ve uzun bir çalışmayı gerektirmiştir. Bu anlamda birçok kişi, kurum ve kuruluşun katkısı söz konusu olmuştur. Bu vesileyle; çalışmanın baskı masraflarını üstlenen Malatya Belediyesi yönetimine, beyin fırtınası şeklinde geçen toplantılara katılarak konunun ayrıntılı olarak tartışılmasını sağlayan "Forum Malatya" toplantıları katılımcılarına, bu toplantılara lojistik destek sağlayan Malatya Öğretmenevi yönetimine, toplantıların organizasyonunda görev alan Sinan AKINCI'ya, "Forum Malatya" konseptini öneren Altan ÖZKANLI'ya, kaynak ve veri sağlama konusunda yardımcı olan Cengiz TAYFUN (TÜİK) ve Mahmut ARSLAN'a (DPT), hazırlanan raporu yayımlanmadan önce okuyarak yazım hataları açısından tashihini yapan Yrd. Doç. Dr. İlhan ERDEM'e ve emeği geçen diğer tüm dost ve arkadaşlara teşekkür etmeyi bir borç biliriz.

BİLSAM Yönetim Kurulu Adına...

Doç. Dr. İbrahim GEZER
Yönetim Kurulu Başkanı

KAYISI RAPORU FORUM GRUBU

İlimizin en önemli tarımsal ürünü olan kayısının üretimden pazarlamaya kadar geçen süreçte yaşanan sorunların ve çözüm önerilerinin ilgili taraflarca tartışılması amacıyla gerçekleştirilen “Forum Malatya” toplantıları, ilimizde kayısı ile ilgili tüm tarafların katılımıyla 12.06.2009 ve 01.07.2009 tarihlerinde Öğretmenevi Şeref Salonunda gerçekleştirilmiştir. Birinci toplantıda Malatya kayısı ile ilgili sorunlar tartışılırken ikinci toplantıda ağırlıklı olarak çözüm önerileri konuşulmuştur.

Bu foruma katılanların isim listesi ve temsil ettiği kurum ve kuruluşlar Tablo 1’de, forumdan alınan bazı görüntüler ise Resim 1, 2, 3 ve 4’de verilmiştir.

Bu toplantılar vesilesiyle kayısı konusunda söyleyecek sözü ve önerecek projesi olanlar aynı platformda buluşturulmak suretiyle fikir, düşünce ve projelerin paylaşılması sağlanmıştır. Önerecek fikir ve projeleri olan insanlarla icracıların bir araya getirildiği bu toplantılarla aynı zamanda ilimizde konuşma, tartışma, beraber iş yapma kültürünün gelişimine de katkı sağlanmıştır. Çok sayıda katılımcıyla gerçekleştirilen ve tam bir beyin fırtınası şeklinde geçen bu toplantılarda aşağıdaki konular ele alınmıştır.

1. Kayısı üretiminde ve değerlendirilmesinde mevcut durumun tespiti,
2. Kayısı üretimi ve pazarlanmasında mevcut sorunların tespiti ve analizi,
3. Tespit edilen sorunlar için çözüm önerileri,
4. Bu sorunların çözümünde ilgili kurumlara ve taraflara düşen roller,
5. Somut ve orijinal proje teklifleri,
6. Sonuç ve öneriler

Tablo 1. Malatya Kayısı Raporu Forum Grubu Katılımcılar Listesi

	Adı Soyadı	Görevi	Kurumu
1.	Sami ER	İl Genel Sekreteri	Malatya Özel İdaresi
2.	Ertan MUMCU	Belediye Başkan Yardımcısı	Malatya Belediyesi
3.	Ahmet GÜLDAL	İl Tarım Müdürü	Malatya İl Tarım Md.
4.	Yaşar ZENGİN	Araştırma Enstitüsü Müdürü	Meyvecilik Araştırma Enst.
5.	Murat OCAK	ABİGEM Müdürü	ABİGEM
6.	Murat SEKİ	KOSGEB Müdürü	KOSGEB
7.	Sait KABADAYI	Genel Sekreter	Malatya TSO
8.	Ramazan ÇETİN	Birlik Başkanı, Üretici	Üreticiler Birliği
9.	Hayrettin BEYHAN	Bölge Müdür Yardımcısı	Tarım Kredi Koop. Bölge Md
10.	Mehmet PİLİÇ	Birlik Başkan Yardımcısı	Üreticiler Birliği
11.	İbrahim KILIÇ	Basın Yayın ve Halkla İlg. Md.	Malatya Valiliği
12.	Orhan ÇEKİN	Dernek Başkanı, Gazeteci	Malatya Gazeteciler Derneği
13.	B. Murat ASMA (Doç. Dr)	Öğretim Üyesi, Araştırmacı	İnönü Üniversitesi
14.	Hakan ERKUŞ (Doç. Dr)	Öğretim Üyesi, Araştırmacı	İnönü Üniversitesi
15.	İbrahim GEZER (Doç. Dr)	Öğretim Üyesi, Araştırmacı	İnönü Üniversitesi
16.	Gökhan DURMAZ (Dr)	Öğretim Elemanı, Araştırmacı	İnönü Üniversitesi
17.	Tarık PEKTEKİN	Genel Sekreter	Kayısı Ar-Ge ve Tanıtım Vakfı
18.	Hamit AYGÜL	Şube Müdürü	İl Tarım Md. Proje İstatistik
19.	Murat YÜREKLİ	Gazeteci, Program Yapımcısı	TRT - 2 ve TRT - 5
20.	Kadir ÖZTÜRK	Ziraat Mühendisi	Meyvecilik Araştırma Enst.
21.	İlhami TANGÜNER	İşletme Bakım Baş Mühendisi	DSİ 92. Şube Müdürlüğü
22.	Abdurrahman TOSUN	Ziraat Mühendisi	Ziraat Bankası
23.	Çetin ELİGÜZEL	Ziraat Mühendisi, Üretici	BİLSAM, Al-Tar A.Ş
24.	Mustafa Bülent AKINCI	İşletme Sahibi, Üretici	BİLSAM, Fipa Fidancılık
25.	İlhami POLAT	Ziraat Yüksek Mühendisi	BİLSAM, İl Tarım Müdürlüğü
26.	Sinan AKINCI	Tekstil Mühendisi, Üretici	BİLSAM, Su-Tek
27.	Ahmet İLHAN	İşletme Sahibi	MİMSAN
28.	Murat GÜZEL	Yurtdışı İthalatçı/Üst Toptancı	Nimeks Organics (ABD)
29.	Ali Rıza BOYRAZ	İşletme Sahibi, İhracatçı	Boyrazoğlu Kayısı İşletmesi
30.	Mehmet KAVUŞTURAN	İşletme Sahibi, İhracatçı	Entegre Kayısı İşleme Tesisi
31.	Ekrem KİRPİ	İşletme Sahibi, Üretici, Çiftçi	Kayısı İşletmesi

Resim 1 ve 2. Malatya Kayısı Raporu Forum Grubu I. Toplantısından Görüntüler

Resim 3 ve 4. Malatya Kayısı Raporu Forum Grubu II. Toplantısından Görüntüler

İÇİNDEKİLER

Önsöz	5
Kayısı Raporu Forum Grubu	7
1. Giriş	15
2. Malatya Hakkında Bir Değerlendirme	16
3. Malatya ve Bölge Ekonomisi	18
3.1. Bölgeler Arası ve Bölge İçi Gelişmişlik Farkları	18
3.2. Malatya'nın Cazibe Merkezi Olma Potansiyeli	20
3.3. Malatya'nın Önemli Sosyoekonomik Göstergeleri.....	21
4. Türkiye'nin Kalkınma Stratejileri	27
4.1. Vizyon.....	27
4.2. Temel İlkeler	27
4.3. Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisi	28
5. Türkiye'de Tarım Politikaları	30
5.1. Tarım Politikalarının Amaçları.....	30
5.2. Tarım Politikalarının İlkeleri.....	30
5.3. Tarım Politikalarının Öncelikleri	30
6. Türkiye Tarım Stratejisi	32
6.1. Temel Amaçlar	32
6.2. Stratejik Amaçlar	32
6.3. Temel İlkeler	33
7. Dünyada ve Türkiye'de Tarım	34
8. Tarımda Yeniden Yapılanma ve Yeni Hedefler	36
9. Malatya'da Tarımsal Yapı ve Üretim	38
9.1. Malatya'nın Arazi Varlığı ve Dağılımı	38
9.2. Bitkisel Üretim.....	40
9.3. Hayvancılık.....	42
9.4. Su Ürünleri.....	43
9.5. Malatya'da Tarımsal Sanayi.....	43
9.6. Tarım Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri	44
10. Kayısı	47
10.1. Kayısının Tarihçesi ve Sistematiği	47
10.2. Malatya'da Yetiştirilen Kayısı Çeşitleri ve Özellikleri	47

10.3. Kayısının Meyve, Çekirdek ve İç Çekirdek Özellikleri	55
10.4. Kayısı Tarımında Mekanizasyon Durumu	55
10.5. Kayısının Besin Değeri ve İnsan Sağlığı Açısından Önemi	56
10.6. Kayısı Kullanım Alanları	58
10.7. Kayısı Tarımında İş Gücü Gereksinimi ve Yıllık Dağılımı.....	58
10.8. Kayısı Tarımı ve Temel İşlemler	59
11. Türkiye ve Malatya’da Kayısı Üretimi.....	64
12. Kayısının Malatya Ekonomisindeki Yeri ve Önemi.....	67
13. Malatya Kayısını Farklı Kılan Unsurlar	68
14. Kayısıda Maliyet-Gelir Analizi	69
15. Kayısı Değer Zinciri	70
16. Kuru Kayısı Pazarlama Kanalları	72
17. Kayısıcılıkla İlgili Kuruluşlar	74
18. Kayısidan Kaynaklanan Fırsatlar	75
19. Kayıyı Bekleyen Riskler ve Tehditler	76
20. Malatya Kayısı İçin Vizyon Önerisi	77
21. Kayısı Üretiminde ve Pazarlanmasında Yaşanan Sorunlar	78
21.1. Yetiştiricilikle İlgili Sorunlar	78
21.1.1. Monokültür Tarımsal Yapı.....	78
21.1.2. İlkbahar Geç Donları.....	79
21.1.3. Meyve ve Ağaç Yapısıyla İlgili Sorunlar.....	79
21.1.4. Yetersiz İşletme Büyüklüğü	80
21.1.5. Su Kıtlığı ve Kuraklık.....	80
21.1.6. Verim ve Kalite Sorunu	81
21.1.7. Türev Ürünlerinin Azlığı.....	83
21.1.8. Yetiştiricilikle İlgili Diğer Sorunlar	84
21.2. Pazarlama ve Tanıtım Sorunları	85
21.3. Yönetim ve Organizasyon Sorunu	88
22. Çözüm Önerileri ve İlgili Kuruluşlar.....	89
23. Paydaşlara Önerilen Sorumluluklar	96
24. Sonuçlar.....	105
25. Proje Önerileri	108
26. Rapor Özeti	109
27. Kaynaklar	119

RESİM LİSTESİ

Sayfa

Resim 1. Forum Malatya Toplantıları I.....	9
Resim 2. Forum Malatya Toplantıları I.....	9
Resim 3. Forum Malatya Toplantıları II	10
Resim 4. Forum Malatya Toplantıları II	10
Resim 5. Hacıhaliloğlu kayısı çeşidi	48
Resim 6. Hasanbey kayısı çeşidi	50
Resim 7. Kabaası kayısı çeşidi	51
Resim 8. Soğancı kayısı çeşidi	52
Resim 9. Çataloğlu kayısı çeşidi.....	53
Resim 10. Çöloğlu kayısı çeşidi	54
Resim 11. Alyanak kayısı çeşidi.....	54

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1. Bölgeler arası gelişmişlik farkları	18
Şekil 2. Doğu Anadolu Bölgesi'nin gelişmişlik indeks değerleri	19
Şekil 3. Türkiye'de arazilerin kullanım durumu	35
Şekil 4. Kuru kayısı işleme akış şeması	62
Şekil 5. Yıllar itibariyle Türkiye – Malatya kayısı üretimi karşılaştırması	66
Şekil 6. Kayısı yurtiçi pazarlanma süreci ve kanalları	72
Şekil 7. Kayısı yurtdışı pazarlanma süreci ve kanalları	73

TABLO LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1. Malatya Kayısı Raporu Forum Grubu Katılımcılar Listesi.....	8
Tablo 2. Malatya'nın Sosyo Ekonomik Göstergeler Açısından Gelişmişlik Sıralaması.....	21
Tablo 3. İl Ekonomisi İçerisinde Sektörlerin GSYİH Payları	22
Tablo 4. Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus	22
Tablo 5. Kamu Yatırım Tahsisleri	22
Tablo 6. 2005-2009 KÖYDES Projesi Tahsisleri.....	22
Tablo 7. Bütçe Gelir ve Giderleri	23
Tablo 8. İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranları.....	23
Tablo 9. Banka Mevduat ve Kredilerinin İllere Göre Dağılımı	23
Tablo 10. Bitkisel Ürünlerin Üretim Değerleri.....	23
Tablo 11. Canlı Hayvan Değerleri	24
Tablo 12. Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisi	29
Tablo 13. Sosyoekonomik Açından Malatya'nın Gelişmişlik Göstergeleri.....	26
Tablo 14. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi Hedefleri	37
Tablo 15. İlin Arazi Yapısı ve Kullanım Durumu	38
Tablo 16. Sulamada Mevcut Durum	39
Tablo 17. Malatya Tarla Ürünleri Yetiştiriciliği.....	40
Tablo 18. Malatya'nın Önemli Sebze Ürünleri ve Üretim Değerleri	41
Tablo 19. Malatya İlinde Yetiştirilen Önemli Meyveler	42
Tablo 20. Malatya'daki Sanayi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı	44
Tablo 21. Hacıhaliloğlu kayısı çeşidinin meyve, çekirdek ve iç çekirdek özellikleri...55	
Tablo 22. Kayısı üretimindeki mekanizasyon durumu.....	56
Tablo 23. 100 g taze ve kuru kayısının besin değeri	57
Tablo 24. Kayısı tarımında iş gücü kullanımı ve temel işlemlere dağılımı	59
Tablo 25. Boylama sınıfları ve esas alınan kayısı sayısı	63
Tablo 26. Son 15 Yıllık Kayısı Üretim ve İhraç Değerleri.....	65
Tablo 27. Dünya Kuru Kayısı Üretici Ülkeleri.....	66
Tablo 28. Kayısı Son Beş Yıl Gelir Gider Tablosu	69
Tablo 29. Kayısının Değer Zinciri.....	70
Tablo 30. Malatya Kayıscılığının Sorunları, Çözüm Önerileri ve İlgili Kuruluşlar	89

1. GİRİŞ

İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılaması itibariyle tarım sektörü tüm ülkeler için stratejik bir öneme sahiptir. Bu durum Türkiye için de geçerlidir. Ülkemizde üretilen toplam katma değer %10'u, toplam istihdamın ise %30'u tarım sektörüne karşılanmaktadır.

Dünyada yılda üretilen toplam 2.500.000 ton taze kayısının ortalama 500.000 tonu Türkiye tarafından üretilmekte ve bunun önemli bir bölümünden ortalama 100.000 ton kuru kayısı elde edilmektedir. Diğer bir ifadeyle dünya yaş kayısı üretiminin %20'si, dünya pazarlarına konu olan kuru kayısının ise %85-90'ı Türkiye tarafından sağlanmaktadır.

Malatya, Türkiye taze kayısı üretiminde %60, kuru kayısı üretiminde ise, %90'lık bir paya sahiptir. Ayrıca, ülkemizdeki toplam 15 milyon civarındaki ağaç sayısının yaklaşık yarısı ilimizde bulunmaktadır. Bu rakamlar dikkate alındığında Malatya'nın tek başına dünya yaş kayısı üretiminde %12, dünya kuru kayısı üretiminde ise yaklaşık %65'lik bir paya sahip olduğu görülür. İlimizde her yıl yaklaşık 100 bin ton kuru kayısı üretilerek ihraç edilmekte ve bundan yaklaşık 250-300 milyon dolar döviz girdisi sağlanmaktadır.

Bu çalışmada ilimizin en önemli tarımsal ürünü olan kayısının mevcut durumu, üretiminden pazarlanmasına kadar geçen süreçte yaşanan sorunlar, bu sorunların çözümüne yönelik proje önerileri ve farklı yaklaşımlar ele alınmıştır. Hazırlanan bu rapor asla bu konuda son sözü söylemek ve tartışmalara nokta koymak gibi bir amaç taşımamaktadır. Tam tersine ilimiz insanının meselelerini serbestçe tartışabilmesine, beraber iş yapma ve sorunlarımız için her durumda bir araya gelebilme kültürünün oluşmasına katkı yapmak amaçlanmıştır.

Elbette ki kayısının sorunları, bir rapor hazırlamak ya da 15-20 kişiyle bir araya gelip sorunu tartışmaktan çok daha öte kapsam ve boyutlara sahiptir. Ancak bu çalışma bir STK tarafından hazırlanması ve kayısı ile ilgili hemen tüm tarafları aynı masanın etrafında buluşturarak ortak çözümler üretilmesine katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

2. MALATYA HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME

Malatya 1.241.000 hektarlık yüzölçümü, yaklaşık 750.000 nüfusu, 1'i merkez olmak üzere toplam 14 ilçe, 10 bucak, 52 belediye ve 500 köyüyle ülkemizin önemli illerinden birisidir. Doğu Anadolu Bölgesinin batıya açılan ucunda bulunan Malatya, bu özelliğiyle adeta doğunun batısı, batının da doğusu durumundadır.

Doğu ile batıyı, eski ile yeniye, modernlik ile geleneği bir arada yaşatan Malatya, Battalgazi gibi tarihi kişilikleri, İsmet İnönü ve Turgut Özal gibi siyasi kişilikleri, Somuncu Baba ve Niyazi Mısri gibi manevi kişilikleriyle, şiirleri, türküleri, ozanları ve folkloruyla, semah ve halayıyla, tandır ekmeği, kâğıt kebabı, katmeri ve kömbesiyle tam bir kültür beşiği ve harmanıdır.

Malatya, günümüzde tekstil ve gıda ağırlıklı sanayisi sektörü, kayısı üretimi ağırlıklı tarım sektörü, sağlık ve eğitim hizmetleri ağırlıklı hizmet sektörü ile ülkemiz ekonomisinde de önemli bir yere sahiptir.

Bu dinamizm ve potansiyeline rağmen Malatya'nın günümüzde olması gereken yerde olup olmadığı konusunda ciddi tartışmalar yapılmaktadır. Maalesef ilimiz, Türkiye'nin son yıllarda yakaladığı gelişme ve kalkınma trendini aynı oranda yakalayamamıştır. Buna rağmen Malatya Doğu Anadolu Bölgesi'nin en gelişmiş şehridir. Bu yüzden doğusundaki illerden yoğun göç almaktadır. Fakat bu iyilik coğrafi bölgesine göredir ve görecelidir.

Son yıllarda Türkiye'nin hemen her bölgesinde önemli çıkışlar yapan iller olmuştur. Ancak Doğu Anadolu Bölgesinde hiçbir il bunu gerçekleştirememiştir. Kendi bölgelerinde bu çıkışı gerçekleştiren illerin birçoğuyla benzer potansiyel ve özelliklere sahip olmasına rağmen Malatya'nın böyle bir çıkışı yapamaması düşündürücü ve analize muhtaçtır.

Bu çıkışın gerçekleştirilebilmesi için bazı kişi, kurum ve kuruluşlar tarafından birçok iyi niyetli çabalar ortaya konulmasına rağmen bu yeterince başarılamamıştır. Dahası, DPT verilerine göre Malatya'nın sosyal ve ekonomik göstergeler açısından Türkiye'deki iller arasındaki sırası 1996 yılında 38. iken 2003 yılında 41.'liğe gerilemiştir. Oysa Malatya, hem toprak büyüklüğü hem de nüfus açısından Türkiye'nin 29. büyük ilidir.

Başta yöneticiler olmak üzere bu şehirde yaşayan herkesin bu şehri potansiyeline uygun bir noktaya taşımak, insanlarını mutlu kılmak ve bu şehri hızla bilgi çağına hazırlamak gibi bir sorumlulukları vardır. Malatya yeni kurulmuş bir şehir değildir. Malatya yaklaşık on bin yıllık bir tarihe yaslanan, iki bin yıldır kendi adıyla var olan, bu süreçte dünya ve Türkiye'nin ortak mirasına önemli değerler katmış bir şehirdir.

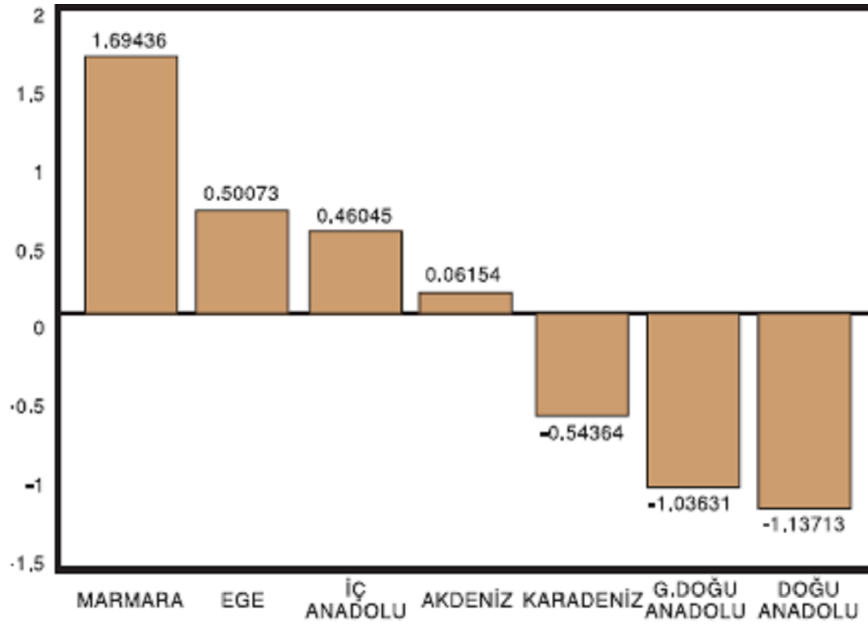
Malatya'nın ciddi bir potansiyele sahip olduğu, kapsamlı bir gelişme plan ve stratejisine ihtiyaç duyduğu, bunun ise ancak bütün kurumların koordineli çalışmaları ile mümkün olabileceğı hemen herkes tarafından dile getirilmektedir. Malatya insanı bu sorunların altından kalkabilecek fikri ve tecrübî birikime sahiptir. Yapılması gereken, bu birikimin üretici, geliştirici ve dönüştürücü bir tarzda harekete geçirilmesidir. Elinizdeki rapor bu çabalara mütevazı bir katkı sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

3. MALATYA VE BÖLGE EKONOMİSİ

3.1. Bölgeler Arası ve Bölge İçi Gelişmişlik Farkları

Ülkemizdeki bölgeler arası gelişmişlik farkı önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Hemen tüm kalkınma planlarında özellikle üzerinde durulmasına ve tedbirler öngörülmesine rağmen, bu konuda önemli bir mesafe alınamamıştır. Bu durum ülkemizde yaygın bir şekilde yaşanan göçlerin de en temel sebeplerinden biridir.

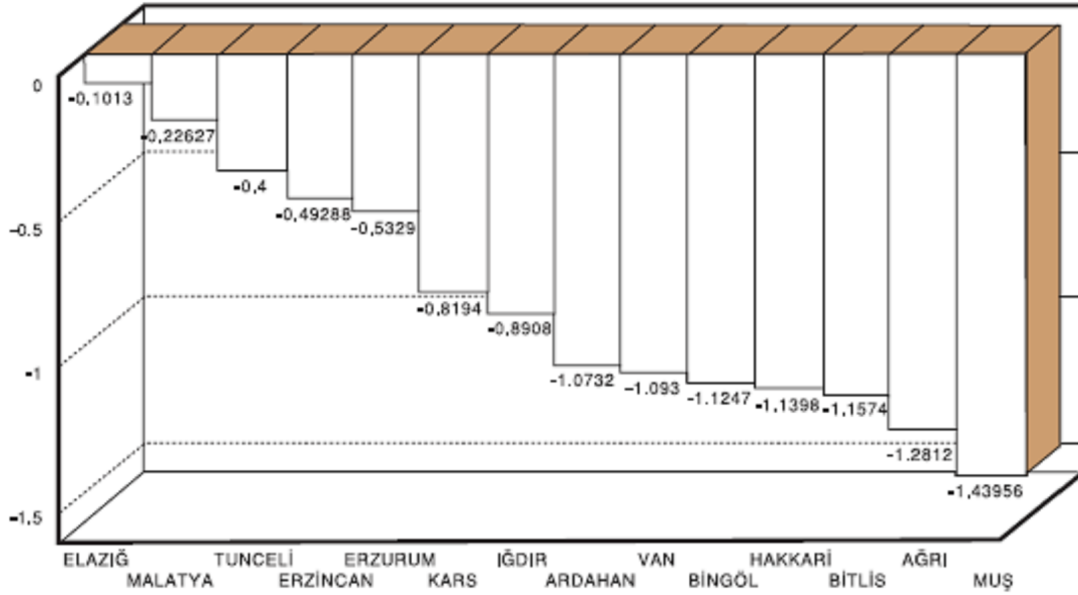
Türkiye'nin gelişmemiş bölgeleriyle (Doğu ve Güneydoğu Anadolu) gelişmiş bölgeleri (Marmara ve Ege) arasındaki kalkınmışlık farkları önemli ölçüde belirginleşmeye ve aradaki fark azalması gerekirken artmaya devam etmektedir. Bölgelerin kalkınmışlık indeks değerlerine bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir (Şekil 1). Bölgeler arasındaki farklılıkların ortadan kaldırılması coğrafya, iklim vb doğal şartlardan dolayı mümkün değildir. Ancak bunun makul bir seviyeye düşürülmesi, ülkemiz için kaçınılmaz bir zorunluluk halini almıştır. Bu aşamadan sonra bu sorunun aşılması ancak ilgili bölgelere yönelik “şok” niteliğindeki güçlü destek uygulamalarıyla mümkün olabilir.

Şekil 1. Bölgeler arası gelişmişlik farkları (Anonim, 2008c)

Malatya'nın da içinde olduğu Doğu Anadolu Bölgesi, ülke ekonomisine en az katkı sağlayan bölge durumuna gelmiştir. Bölgenin gelişmişlik açısından son sıraya gerilemesinin elbette birçok sebebi olabilir. Ancak en önemli sebeplerden biri Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir türlü bir Gazi Antep, bir Kayseri, bir Samsun ortaya çıkmamasıdır.

Doğu Anadolu Bölgesinde Malatya’da dâhil hiçbir şehir bunu gerçekleştirememiştir. Bölgedeki illerin gelişmişlik indekslerini gösteren Şekil 2 incelendiğinde bu açıkça görülmektedir. Doğu Anadolu Bölgesinin tüm illeri ile ülkemizin gelişmiş illeri arasındaki fark açılmaya devam etmektedir. Dahası bölgedeki illerin kendi aralarında da ciddi farkların oluşmaya başladığı görülmektedir.

Şekil 2. Doğu Anadolu Bölgesi'nin gelişmişlik indeks değerleri (Anonim, 2008c)

Türkiye'nin on altı ilini kapsayan Doğu Anadolu Bölgesi, uzun yıllardır göç vermeye devam etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) açıkladığı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre, bölge nüfusu 2000 yılı sayımına nispetle 2007 yılında 501 bin 710 kişi azalmıştır.

Bunun anlamı bölgenin her yıl 70-80 bin civarında göç verdiğidir. Erzincan %33 oranıyla en fazla göç verirken bunu ikinci sırada %32 oranıyla Gümüşhane izlemektedir. Bölgede 12 ilin nüfusunda azalma yaşanırken sadece 4 ilde (Ağrı, Bingöl, Hakkâri ve Van) artış olduğu belirlenmiştir. Yaşanan göçün en büyük sebepleri arasında ekonomi, işsizlik ve bölgenin zorlu kış şartları öne çıkmaktadır.

AB hibe projelerinin “coğrafi odaklanma” koşulu ve DPT'nin “Stratejik Çerçeve Uyum Belgesi” çalışmaları doğrultusunda Türkiye’de 12 ilin cazibe merkezi olarak belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bu iller Malatya, Elazığ, Erzurum, Van, Diyarbakır,

Gaziantep, Kayseri, Konya, Samsun, Sivas, Şanlıurfa ve Trabzon'dur. Bu illerden dördü Doğu Anadolu Bölgesi'nin göreceli olarak en gelişmiş illeridir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı içinde de yer alan cazibe merkezleri yaklaşımı, bu illerin aynı zamanda birbirleriyle olan ilişkilerinin ve ulaşım ağlarının güçlendirilmesini öngörmektedir. Yapılan planlara göre, tespit edilen 12 cazibe merkezinin 2015 yılına kadar Ankara, İstanbul ve İzmir'in alt metropollerini olması hedeflenmektedir. Böylece bu merkezler, göçleri masseden ikincil gelişme bölgeleri olarak ortaya çıkacaktır.

3.2. Malatya'nın Cazibe Merkezi Olma Potansiyeli

Malatya 2007-2013 yılları arasında AB hibe kredilerinin öncelikli olarak verileceği 12 cazibe merkezinden biridir. Malatya'nın cazibe merkezi olmasında en önemli rolü organize sanayi bölgelerinin üsteleneceği düşünülmektedir. İlimizde hâlihazırda dört sanayi bölgesi bulunmaktadır.

Malatya; bir şehrin gelişimi için gerekli altyapıyı oluşturan; kara yolu, demir yolu, hava yolu ulaşimleri ile iletişim ve enerji kaynakları açısından yeterli imkânlarla sahiptir. Dahası Malatya organize sanayi bölgeleri ve istihdam imkânları ile birlikte kamu teşvik ve ilgisine de mazhardır.

Doğunun batısında batının da doğusunda bulunan Malatya, Doğu, Güneydoğu, Güney ve Orta Anadolu bölgelerinin hemen hemen kesişme noktasında bulunmaktadır. Bu özellikleri dikkate alındığında Malatya'nın coğrafi açıdan iyi bir konumda olduğu söylenebilir. Bölgeler arası kesişme noktasında olması ve bir transfer şehri özelliği göstermesinden dolayı Malatya sosyal yapı açısından da çeşitlilik ve zenginlik gösterir.

1985'ten itibaren özellikle sanayide sağladığı başarılarla Malatya, bölgesindeki diğer tüm illerin toplamından daha fazla sanayi üretimi yapan ve bölgenin en gelişmiş şehri kabul edilen noktaya gelmiştir. Bu yüzdendir ki doğusundaki illerden yoğun göç almaktadır. Fakat Malatya'nın bu başarısı ve gelişmişliği coğrafi bölgesine göredir ve görecelidir. Yakın komşuları olan Kayseri, Antep, Adana gibi şehirler dikkate alındığında bu illerle benzer potansiyele sahip olan Malatya'nın bu illere benzer bir çıkış yapamaması düşündürücü ve analize muhtaçtır.

Malatya; çözmesi gereken birçok sorununun varlığına rağmen, günümüzde tekstil ve gıda sektörü ağırlıklı sanayisi, kayısı üretimi ağırlıklı tarım sektörü ve sağlık ve eğitim hizmetleri ağırlıklı hizmet sektörü ile bölge ve ülke ekonomisinde de önemli bir yere sahiptir. Bu anlamda ülkemizin birçok bölgesinde önemli çıkışlar yapan ve bölgelerinin

lokomotifi olan illerin yaptığının bir benzerini Doğu Anadolu’da yapma potansiyeli en yüksek olan il Malatya’dır ve bu yönüyle cazibe merkezi olmayı hak etmektedir.

Malatya’nın kendi dinamikleri üzerinde yeniden yükselişe geçmesi, bölge illerinin gelişimine de katkı sağlayan bölgesel bir ekonomiye dönüşmesi için ülkemizde 26 yerde kurulması düşünülen Bölge Kalkınma Ajanslarından birinin Malatya’da kurulması oldukça anlamlı olacaktır. Malatya bunun üstesinden gelecek potansiyele sahiptir. Dahası Malatya, zengin kültürel yapısı, farklılıkları massedebilen sosyal dokusu ve hoşgörülü insan yapısıyla bölgeyi bir bütün olarak daha iyi kuşatacaktır.

Ancak, cazibe merkezleri oluşturulurken bu iller için özel bir kurumsal yapı düşünülmemiştir. Bu tanımlama özellikle AB projelerinin “coğrafi odaklanma” yaklaşımı çerçevesinde gündeme gelmiştir. Cazibe merkezi olma işlevinin devlet, belediye, il özel idareleri ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle yürütülmesi öngörülmüştür. Bunun yanında cazibe merkezlerinin, 26 ilde kurulacak olan bölge kalkınma ajanslarıyla koordineli olarak çalışması öngörülmüştür.

Bölge kalkınma ajanslarının merkezleri “düzey 2 istatistikî bölge birimleri” temel alınarak belirlenecektir. Bu anlamda cazibe merkezi olmak AB proje desteklerinde ve bazı devlet desteklerinde öncelikli olmak açısından önemli olmakla birlikte asıl olarak yerel kalkınma dinamiklerini harekete geçirmeyi ve sürdürülebilir bir gelişme potansiyeli yakalamayı gerektirmektedir.

3.3. Malatya’nın Önemli Sosyoekonomik Göstergeleri

Malatya’nın bölge içindeki durumu bundan önceki bölümde ortaya konulmaya çalışıldı. Bu bölümde ise önemli bazı sosyoekonomik göstergeler açısından Malatya ile ilgili veriler Türkiye ortalamasıyla karşılaştırılmıştır ve sonuçlar topluca değerlendirilmiştir (Tablo 2-11).

Tablo 2. Malatya’nın Sosyoekonomik Göstergeler Açısından Gelişmişlik Sıralaması

İller	76 İl İçinde Gelişmişlik Sıralaması (1996)	81 İl İçinde Gelişmişlik Sıralaması (2003)
Malatya	38	41

Kaynak: DPT

Tablo 3. İl Ekonomisi İçerisinde Sektörlerin GSYİH Payları (2001, Yüzde)

İller	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Malatya	13,3	27,7	59,0
Türkiye	12,1	25,7	62,2

Kaynak: TÜİK

Not: 2005 yılı Türkiye ortalamaları Tarım 10.3; Sanayi 25.4; Hizmetler 64.4'tür.

Tablo 4. Ekonomik Faaliyete Göre İstihdam Edilen Nüfus (2008, Yüzde)

Düzy 2 Bölgeleri	Tarım	Sanayi	Hizmetler
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	33,2	18,2	48,7
Türkiye	23,7	26,8	49,5

Kaynak: TÜİK

Tablo 5. Kamu Yatırım Tahsisleri (2003-2009)

(2009 Yılı Fiyatlarıyla)

İller	Yatırım Tutarı* (Milyon TL)	Ödeneğin Türkiye İçinde Dağılımı (Yüzde)	Kişi başına Ödenek Miktarı (TL)
Malatya	604	0,7	823
Türkiye	92.278	100,0	1.290

* Birden fazla ili kapsayan kamu yatırım projeleri yatırım tutarına dâhil edilmemiştir.

Kaynak: DPT

Tablo 6. 2005-2009 KÖYDES Projesi

İller	Ayrılan Ödenek Tutarı (Milyon TL)	Ödeneğin Türkiye İçinde Dağılımı (Yüzde)
Malatya	85	1,6
Türkiye	5.200	100

Kaynak: DPT, (Cari Fiyatlarla)

Tablo 7. Bütçe Gelir ve Giderleri (2008)

İller	Gelir (Tahsilat) (Milyon TL)	Gider (Milyon TL)	Gelirin Gideri Karşılama Oranı (Yüzde)
Malatya	348	1.013	34,3
Türkiye	208.898	225.967	92,4
İl / TR (%)	0,2	0,4	-

Kaynak: Maliye Bakanlığı

Tablo 8. İşgücüne Katılma ve İşsizlik Oranları (2008, Yüzde)

Düzy 2 Bölgeleri	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	Tarım Dışı İşsizlik Oranı
TRB1 (Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli)	42,6	14,5	20,0
Türkiye	46,9	11,0	13,6

Kaynak: TÜİK

Tablo 9. Banka Mevduat ve Kredilerinin İllere Göre Dağılımı (2007, Kişibaşına \$)

İller	Mevduat	Kredi
Malatya	1.182	971
Türkiye	3.997	2.770

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği

Tablo 10. Bitkisel Ürünlerin Üretim Değerleri (2006, Kırsal Nüfus Kişibaşına TL)*

İller	Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünler	Sebzeler	Meyveler, İçecek ve Baharat Bitkileri	Toplam
Malatya	326	206	1.005	1.538
Türkiye	874	655	844	2.372

* Nüfusu 20.000 ve altı olan yerleşim birimleri kırsal yerleşim birimleri olarak tanımlanmıştır.

Kaynak: TÜİK

Tablo 11. Canlı Hayvan Değerleri (2006, Kırsal Nüfus Kişibaşına TL)*

İller	Küçükbaş Haycancılığı	Büyükbaş Hayvancılığı	Toplam
Malatya	130	455	584
Türkiye	232	649	882

* Nüfusu 20.000 ve altı olan yerleşim birimleri kırsal yerleşim birimleri olarak tanımlanmıştır.

Kaynak: TÜİK

Bu tablolar incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılabilir:

1. Malatya 1996 ile 2003 arasında Türkiye'deki illerin gelişmişlik sıralamasında üç sıra gerilemiştir (Tablo 2).
2. Malatya'nın tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payları Türkiye ortalamasıyla paralellik arz etmektedir. Malatya sanayide Türkiye ortalamasının biraz üzerinde tarım ve hizmetler sektöründe ise biraz altındadır (Tablo 3).
3. Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli (TRB1) illerinde tarım sektörü Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde, sanayi sektörü ise oldukça altında istihdam sağlamaktadır (Tablo 4).
4. 2003-2009 arası kamu yatırımı tahsislerinde Malatya'nın aleyhine bir durum göze çarpmaktadır. Türkiye ortalaması kişi başına 1290 TL yatırım yapılmışken, Malatya kişi başına ortalama 823 TL yatırım almıştır. Malatya nüfus olarak Türkiye'nin %1'ini oluştururken yapılan yatırımların ancak %0,7'sini alabilmiştir (Tablo 5).
5. KÖYDES Projesinde Malatya'nın payı Türkiye ortalamasının üzerindedir (%1,6). (Tablo 6)
6. Malatya'nın geliri ile gideri arasında ciddi bir uçurum vardır. Gelirinin giderini karşılama oranı Türkiye ortalamasının çok altındadır (Tablo 7).
7. İş gücüne katılım ve işsizlik oranları açısından Malatya Türkiye ortalamasının yaklaşık 5 puan gerisindedir (Tablo 8). Dahası küresel kriz sebebiyle 2009 işsizlik oranları ortalama 5 puan yükselmiştir. İş-Kur kayıtlarına göre Malatya'da 2009'un ilk üç ayında 4000 kişi işini kaybetmiştir.
8. Kişi başına düşen banka mevduatı ve kredi kullanımı açısından Türkiye ortalaması, Malatya ortalamasının yaklaşık üç katıdır (Tablo 9).

9. Malatya kırsal nüfus başına tahıl ve sebze üretim değerleri açısından Türkiye ortalamasının çok altında (1/3), meyve üretim değeri açısından üzerindedir (5/4). Bitkisel üretimde toplamda ise Türkiye ortalamasının altındadır (15/24) (Tablo 10).
10. Malatya kırsal nüfus başına canlı hayvan değerlerinde hem küçükbaş hem de büyük baş hayvan değeri açısından Türkiye ortalamasının altındadır (6/9) (Tablo 11).

Ayrıca DPT'nin 2003 yılı verilerine göre Malatya'nın sosyoekonomik açıdan gelişmişlik göstergeleri Tablo 12'de verilmiştir. Bu tabloda Malatya, farklı sektör ve parametreler açısından Doğu Anadolu Bölgesi ve Türkiye ile karşılaştırılmış ve iller arasındaki sıralaması değerlendirilmiştir.

MALATYA İLİ GELİŞMİŞLİK PERFORMANSI

Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (2003) (81 il içinde)41

	DEĞİŞKEN	YIL	BİRİM	MALATYA	D. ANADOLU BÖLGESİ	TÜRKİYE	SIRA (81 il içinde)
DEMOGRAFİK GÖSTERGELER							
1	Toplam Nüfus	2000	Kişi	853.658	6.137.414	67.803.927	24
2	Şehirleşme Oranı	2000	Yüzde	58,54	53,05	64,90	26
3	Yıllık Ortalama Nüfus Artış Hızı	1990-2000	Binde	19,22	13,75	18,28	22
4	Nüfus Yoğunluğu	2000	Kişi/Km2	72,49	42	88	35
5	Doğurganlık Hızı	2000	Çocuk Sayısı	2,56	3,92	2,53	37
6	Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	2000	Kişi	5,40	6,27	4,50	23
İSTİHDAM GÖSTERGELERİ							
7	Tarım İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	2000	Yüzde	63,93	66,41	48,38	34
8	Sanayi İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	2000	Yüzde	6,24	3,26	13,35	43
9	Ticaret İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	2000	Yüzde	6,25	4,44	9,67	35
10	Mali Kurumlar İşkolunda Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	2000	Yüzde	1,69	1,05	3,11	28
11	Ücretli Çalışanların Toplam İstihdama Oranı	2000	Yüzde	29,63	28,83	43,52	47
12	Ücretli Çalışan Kadınların Toplam İstihdama Oranı	2000	Yüzde	4,41	2,69	8,81	39
13	İşverenlerin Toplam İstihdama Oranı	2000	Yüzde	1,43	1,08	2,61	41
EĞİTİM GÖSTERGELERİ							
14	Okur Yazar Nüfus Oranı	2000	Yüzde	85,35	77,71	87,30	53
15	Okur Yazar Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı	2000	Yüzde	77,86	65,90	80,62	52
16	Üniversite Bitirenlerin Okul Bitirenlere Oranı	2000	Yüzde	7,96	6,13	8,42	12
17	İlköğretim Okullaşma Oranı	2000-2001	Yüzde	83,97	86,41	98,01	62
18	Liseler Okullaşma Oranı	2000-2001	Yüzde	44,77	26,33	36,92	14
19	Meslek Liseleri Okullaşma Oranı	2000-2001	Yüzde	10,85	9,29	20,49	65
SAĞLIK GÖSTERGELERİ							
20	Bebek Ölüm Oranı	2000	Binde	35,00	53,36	43,00	71
21	Onbin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	2000	Kişi	11	8	13	22
22	Onbin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	2000	Kişi	1	1	2	35
23	Onbin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	2000	Adet	2	1	3	55
24	Onbin Kişiye Düşen Hastane Yatağı Sayısı	2000	Hastane Yatağı	16	18	23	55
SANAYİ GÖSTERGELERİ							
25	Organize Sanayi Bölgesi Parsel Sayısı	2000	Parsel	164	871	28.726	29
26	Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısı	2000	Adet	1.437	6.161	81.302	19
27	İmalat Sanayi İşyeri Sayısı	2000	Adet	50	143	11.118	34
28	İmalat Sanayi Yıllık Çalışanlar Ortalama Sayısı	2000	Kişi	8.101	20.040	1.130.488	24
29	İmalat Sanayii Kurulu Güç Kapasite Miktarı	2000	Beygir Gücü	61.292	212.085	13.478.078	36
30	Fert Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi	2000	Kws	295	146	550	32
31	Fert Başına İmalat Sanayi Katma Değeri	2000	Milyon TL.	123	38	350	36
TARIM GÖSTERGELERİ							
32	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Üretim Değeri	2000	Milyon TL.	912	884	1.124	50
33	Tarımsal Üretim Değerinin Türkiye İçindeki Payı	2000	Yüzde	1,21	9,53	100,00	32
İNŞAAT GÖSTERGELERİ							
34	Daire Sayısı	2000	Adet	154.466	746.943	16.235.830	28
35	Borulu Su Tesisatı Bulunan Daire Oranı	2000	Yüzde	97	91	97	36
MALİ GÖSTERGELER							
36	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla İçindeki Payı	2000	Yüzde	0,80	4,14	100,00	28
37	Fert Başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla	2000	Milyon TL.	1.163	841	1.837	51
38	Banka Şube Sayısı	2000	Adet	46	322	7786	40
39	Fert Başına Banka Mevduatı	2000	Milyon TL.	217	133	939	53
40	Toplam Banka Mevduatı İçindeki Payı	2000	Yüzde	0,29	1,29	100,00	31
41	Toplam Banka Kredileri İçindeki Payı	2000	Yüzde	0,32	1,53	100,00	26
42	Kırsal Nüfus Başına Tarımsal Kredi Miktarı	2000	Milyon TL.	82	56	138	36
43	Fert Başına Sınai, Ticari Ve Turizm Kredileri Miktarı	2000	Milyon TL.	76	48	392	45
44	Fert Başına Belediye Giderleri	2000	Milyon TL.	45	37	82	56
45	Fert Başına Genel Bütçe Gelirleri	2000	Milyon TL.	71	57	464	53
46	Fert Başına Gelir Ve Kurumlar Vergisi Miktarı	2000	Milyon TL.	42	30	165	46
47	Fert Başına Kamu Yatırımları Miktarı	1995-2000	Milyon TL.	212	266	248	31
48	Fert Başına Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı	1995-2000	Milyon TL.	2.404	611	2.668	24
49	Fert Başına İhracat Miktarı	1995-2000	ABD Doları	58	84	2.249	52
50	Fert Başına İthalat Miktarı	1995-2000	ABD Doları	264	81	3.967	33
ALTYAPI GÖSTERGELERİ							
51	Kırsal Yerleşmelerde Asfalt Yol Oranı	2000	Yüzde	22,49	25,97	45,23	70
52	Yeterli İçme Suyu Götürülen Nüfus Oranı	2000	Yüzde	84,85	78,51	84,98	44
53	TCK Asfalt Yol Oranı	2000	Yüzde	86,95	79,92	91,28	57
DİĞER GÖSTERGELER							
54	Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	2000	Adet	326	197	652	49
55	Onbin Kişiye Düşen Motorlu Kara Taşıtı Sayısı	2000	Adet	522	343	1.056	54
56	Fert Başına Elektrik Tüketim Miktarı	2000	Mws	1	1	1	46
57	Fert Başına Telefon Kontür Değeri	2000	Adet	989	868	1.852	56
58	Yeşil Kartlı Kişi Oranı	2000	Yüzde	12	24	15	61

4. TÜRKİYE’NİN KALKINMA STRATEJİLERİ

Bir ülkede bölgesel ve yerel bazda yapılacak çalışmaların anlamlı ve sonuç alıcı olması, ancak ulusal düzeyde ortaya konulan uzun vadeli kalkınma planlarıyla uyumlu olmasıyla mümkündür. Bu anlamda Türkiye’nin ileriye dönük olarak belirlediği kalkınma stratejisi, vizyon ve ilkelerine bir göz atmak faydalı olacaktır.

Türkiye ekonomisi VIII. Kalkınma Planının başlangıç yılı olan 2000 yılında yüzde 7,4 oranında büyümüş ancak 2001 krizi neticesinde yüzde 9,5 oranında küçülmüştür. Kriz sonrası dönemde ise kararlı bir şekilde uygulanan sıkı maliye ve para politikaları sayesinde makroekonomik istikrarın sağlanması yönünde önemli adımlar atılmış ve yüksek büyüme performansı sağlanmıştır. Nitekim, 2002-2005 döneminde GSYİH yıllık ortalama yüzde 7,5 oranında büyümüştür. Bunun sonucunda, 2000 yılında 2.879 dolar olan kişi başına milli gelir, 2005 yılında 5.042 dolara yükselmiştir (Anonim, 2006a).

Türkiye’de ve dünyada son yıllarda yaşanan değişimler de dikkate alınarak hazırlanan ve 2007-2013 yılları arasını kapsayan IX. Kalkınma Planı çerçevesinde Türkiye’nin kalkınma vizyon, ilke ve stratejileri uluslararası gelişmeler ve temel eğilimler doğrultusunda yeniden belirlenmiştir.

4.1. Vizyon

2007-2013 döneminde Türkiye ekonomisine ilişkin geçmiş dönemdeki gelişmeler ile mevcut ekonomik ve sosyal gelişmeler dikkate alınarak hazırlanan Dokuzuncu Kalkınma Planının vizyonu, **“istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye”** olarak belirlenmiştir.

4.2. Temel İlkeler

Bu vizyona ulaşılırken aşağıdaki ilkeler temel alınacaktır:

1. Ekonomik, sosyal ve kültürel alanlara bütüncül bir yaklaşım esastır.
2. Toplumsal diyalog ve katılımcılık güçlendirilerek, toplumsal katkı ve sahiplenmenin sağlanması esastır.
3. İnsan odaklı bir gelişme ve yönetim anlayışı esastır.
4. Rekabetçi bir piyasa, etkin bir kamu yönetimi ve demokratik bir sivil toplum gelişme sürecinde birbirini tamamlayan kurumlar olarak işlev görecekler.

5. Kamusal hizmet sunumunda; şeffaflık, hesap verebilirlik, katılımcılık, verimlilik ve vatandaş memnuniyeti esastır.
6. Devletin ticari mal ve hizmet üretiminden çekilerek, politika oluşturma, düzenleme ve denetleme işlevlerinin güçlendirilmesi esas olacaktır.
7. Politikalar oluşturulurken kaynak kısıtlılığı göz önünde bulundurularak önceliklendirme yapılacaktır.
8. Uygulamanın vatandaşa en yakın birimlerce yapılması esastır.
9. Toplumsal yapımızın ve bütünlüğümüzün ortak miras ve paylaşılan değerler çerçevesinde güçlendirilmesi esastır.
10. Doğal ve kültürel varlıklar ile çevrenin gelecek nesilleri de dikkate alan bir anlayış içinde korunması esastır.

4.3. Dokuzuncu Kalkınma Planı Stratejisi

Türkiye'nin IX. Kalkınma planında 2007-2013 yılları arasında geliştirilmesi öngörülen ekonomik ve sosyal gelişme eksenleri ve bu alanlarda hedeflenen başarıların elde edilmesi için yapılması gerekenler aşağıdaki Tablo 13'de verilmiştir.

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI STRATEJİSİ (2007-2013)

Vizyon

İstikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşılan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB'ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye

EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞME EKSENLERİ				
Rekabet Gücünün Artırılması	İstihdamın Artırılması	Beşeri Gelişme ve Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi	Bölgesel Gelişmenin Sağlanması	Kamu Hizmetlerinde Kalite ve Etkinliğin Artırılması
1. Makroekonomik istikrarın Kalıcı Hale Getirilmesi 2. İş Ortamının İyileştirilmesi 3. Ekonomide Kayıtdışılığın Azaltılması 4. Finansal Sistemin Geliştirilmesi 5. Enerji ve Ulaştırma Altyapısının Geliştirilmesi 6. Çevrenin Korunması ve Kentsel Altyapının Geliştirilmesi 7. Ar-Ge ve Yenilikçiliğin Geliştirilmesi 8. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Yaygınlaştırılması 9. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi 10. Sanayi ve Hizmetlerde Yüksek Katma Değerli Üretim Yapısına Geçişin Sağlanması	1. İşgücü Piyasasının Geliştirilmesi 2. Eğitimin İşgücü Talebine Duyarlılığının Artırılması 3. Aktif İşgücü Politikalarının Geliştirilmesi	1. Eğitim Sisteminin Geliştirilmesi 2. Sağlık Sisteminin Etkinleştirilmesi 3. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi, Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele 4. Sosyal Güvenlik Sisteminin Etkinliğinin Artırılması 5. Kültürün Korunması Geliştirilmesi ve toplumsal Diyalogun Güçlendirilmesi	1. Bölgesel Gelişme Politikasının Merkezi Düzeyde Etkinleştirilmesi 2. Yerel Dinamiklere ve İçsel Potansiyele Dayalı Gelişimin Sağlanması 3. Yerel Düzeyde Kurumsal Kapasitenin Artırılması 4. Kırsal Kesimde Kalkınmanın Sağlanması	1. Kurumlar Arası Yetki ve Sorumlulukların Rasyonelleştirilmesi 2. Politika Oluşturma ve Uygulama Kapasitesinin Artırılması 3. Kamu Kesiminde İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi 4. e-Devlet Uygulamalarının Yaygınlaştırılması ve Etkinleştirilmesi 5. Adalet Sisteminin İyileştirilmesi 6. Güvenlik Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi

5. TÜRKİYE'DE TARIM POLİTİKALARI

18 Nisan 2006 tarihinde kabul edilen 5488 Sayılı Tarım Kanunu'nda tarım politikalarının amaç, ilke ve öncelikleri aşağıdaki gibi belirtilmiştir.

5.1. Tarım Politikalarının Amaçları (Tarım Kanunu, Madde 4)

Tarım politikalarının amaçları; tarımsal üretimin iç ve dış talebe uygun bir şekilde geliştirilmesi, doğal ve biyolojik kaynakların korunması ve geliştirilmesi, verimliliğin artırılması, gıda güvencesi ve güvenliğinin güçlendirilmesi, üretici örgütlerinin geliştirilmesi, tarımsal piyasaların güçlendirilmesi, kırsal kalkınmanın sağlanması suretiyle tarım sektöründeki refah düzeyini yükseltmektir.

5.2. Tarım Politikalarının İlkeleri (Tarım Kanunu, Madde 5)

1. Tarımsal üretim ve kalkınmada bütüncül yaklaşım
2. Uluslararası taahhütlere uyum
3. Piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçlarının kullanımı
4. Örgütlülük ve kurumsallaşma
5. Özel sektörün rolünün artırılması
6. Sürdürülebilirlik, insan sağlığı ve çevreye duyarlılık
7. Yerinden yönetim
8. Katılımcılık
9. Şeffaflık ve bilgilendirmek

5.3. Tarım Politikalarının Öncelikleri (Tarım Kanunu, Madde 6)

1. Tarımsal üretimde verimlilik, ürün çeşitliliği, kalite ve rekabet gücünün yükseltilmesi
2. Yeterli ve güvenilir gıda arzının sağlanması
3. Tarımsal işletmelerin altyapılarının geliştirilmesi
4. Tarımsal faaliyetlerde bilgi ve uygun teknolojilerin kullanımının yaygınlaştırılması

5. Tarımsal girdi ve ürün piyasalarının geliştirilmesi ve üretim-pazar entegrasyonunun sağlanması
6. Tarımsal üretimin tarım-sanayi entegrasyonunu sağlayacak şekilde yönlendirilmesi
7. Tarım sektörünün kredi ve finansman ihtiyacının karşılanmasına ilişkin düzenlemeler yapılması
8. Destekleme ve yönlendirme tedbirlerinin alınması.
9. Doğal afetler ve hayvan hastalıklarına karşı risk yönetimi mekanizmalarının geliştirilmesi
10. Kırsal hayatın sosyoekonomik açıdan geliştirilmesi
11. Üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi
12. Tarım bilgi sistemlerinin kurulması ve kullanılması.
13. Toplulaştırma, arazi kullanım planının yapılması ve ekonomik büyüklükteki tarım işletmelerinin oluşturulması
14. Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi ve rasyonel kullanımı
15. Avrupa Birliği'ne uyum sürecindeki gelişmelerden doğacak ihtiyaçları karşılayabilecek şekilde ortak piyasa düzenlerinin öngördüğü, idarî ve hukukî düzenlemelerin yapılması

6. TÜRKİYE TARIM STRATEJİSİ (2006–2010)

30 Kasım 2004 tarihinde Yüksek Planlama Kurulu tarafından hazırlanan ve 2006–2010 arası Türkiye tarımının genel stratejisini belirleyen “Tarım Stratejisi Belgesi”nde Türkiye tarımının temel amacı, stratejik amaçları ve temel ilkeleri aşağıda verilmiştir.

6.1. Temel Amaçlar

Kaynakların etkin kullanımı ilkesi çerçevesinde ekonomik, sosyal, çevresel ve uluslararası gelişmeler boyutunu bütün olarak ele alan örgütlü, rekabet gücü yüksek, sürdürülebilir bir tarım sektörünün oluşturulması temel amaçtır.

Bu temel amaç doğrultusunda 2006–2010 yılları arasında, Avrupa Birliğine uyumu da gözeterek, tarım sektörü ile ilgili kesimlerin karar almalarını kolaylaştırmak, sektörün kalkınma hedef ve stratejileri doğrultusunda geliştirilmesini sağlamak amacıyla “Tarım Stratejisi Belgesi” hazırlanmıştır.

6.2. Stratejik Amaçlar

1. Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye dayalı üretim artışı ile gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması,
2. Üreticilerin gelir düzeyinin yükseltilmesi ve istikrarının sağlanması, üretim maliyetlerini azaltıcı ve teknolojik gelişimi hızlandırıcı tedbirlerin uygulamaya konulması yoluyla üreticilerin rekabet düzeylerinin yükseltilmesi,
3. Tarımsal pazarlama altyapısının iyileştirilmesi ve üreticilerin pazara erişim düzeylerinin artırılması, tarım-sanayi entegrasyonunun geliştirilmesi, işleme sanayinin rekabet edebilirliğini artırıcı nitelikte uygun ve kaliteli ham maddenin temin edilmesi ile tüketici tercihlerinin karşılanması amacıyla yönelik tedbirlerin alınması,
4. Üreticilerin katılımını ve sorumluluğunu esas alan ve doğrudan üreticilere finansman sağlayan yaklaşıma dayalı kırsal kalkınma projelerinin oluşturulması ve söz konusu projelerin kırsal yaşam şartlarını iyileştirecek biçimde uygulanması,
5. Kamudan bağımsız bir yapıda üreticilere, üretimden pazarlamaya kadar olan safhalarda hizmet vermek üzere; kar amacı gütmeyen tarımsal üretici birliklerinin kurulması ve geliştirilmesi ile tarımsal nitelikli diğer üretici örgütlerinin

geliştirilmesi, söz konusu örgütlerde denetimin özerkleştirilmesi temel stratejik amaçlardır.

6.3. Temel İlkeler

1. Tarımı geliştirme çabalarında Avrupa Birliği Ortak Tarım ve Balıkçılık Politikalarına Uyum ve Dünya Ticaret Örgütü Tarım Anlaşması esas alınacaktır.
2. Piyasa koşullarında tarımsal üretime yönelik olarak piyasa mekanizmalarını bozmayacak destekleme araçları uygulanacaktır.
3. Tarım ve kırsal kalkınmada bütüncül yaklaşım ve katılımcılık benimsenecektir.
4. Tarım sektörü ile ilgili temel tarafların kurumsallaşmasını ve etkin çalışmasını sağlayacak tedbirler alınacaktır.
5. Kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülen tarımsal program, proje ve faaliyetlerin tarımsal tüzel kişiliklerin gelişimini özendirici bir çerçevede uygulanması sağlanacaktır.
6. Kamu ve özel sektörün kırsal alandaki uygulama kapasitesinin güçlendirilmesi sağlanacaktır.
7. Tarımsal destek yöntemlerinin uygulanmasında ekonomik ve sosyal etkinliğin yanı sıra, bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi, sektörel sürdürülebilirlik ve gıda güvencesinin sağlanması esas alınacaktır.
8. Destekler belirlenirken ödeme miktarı, şekli ve zamanı önceden ilan edilen usul ve esaslara dayalı olarak düzenlenecektir.
9. Tarım ürünlerinin pazarlanmasında, adil rekabet şartlarına dayalı, üretici ve tüketicilerin yararına işleyen, etkin ve verimli bir yapının oluşturulması esas alınacaktır.

7. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE TARIM

Tarım, insanların temel ihtiyacı olan gıdayı ve giyinme gereksinimlerinin ham maddesini sağlayan sektör olması nedeniyle, tarihin her döneminde stratejik bir öneme sahip olmuştur. Dahası tarım sektörü, tekstil, yağ, şeker ve unlu mamuller gibi imalat sektörüne ham madde sağlaması açısından da büyük bir öneme sahiptir.

Bu yüzden tüm ülkeler, temel tarım ürünleri alanında kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve kendi kendilerine yeterli hale gelmek için özel çaba gösterir. Örneğin Türkiye, son yıllarda zaman zaman temel gıda ürünleri ithal etmek zorunda kalsa da dünyada “kendi kendine yeterli” ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Yine, Japonya dünya fiyatlarının üç katı maliyete pirinç üretmesine rağmen, nüfusunun ihtiyaç duyduğu üretimi kendi imkânlarıyla gerçekleştirmek için yoğun çaba harcamaktadır.

Tarım sektörü, her ülke için olduğu gibi ülkemiz içinde stratejik öneme sahip bir sektördür. Ülkemizde üretilen toplam katma değerin %10'u, toplam istihdamın ise %30'u tarım sektörünce sağlanmaktadır.

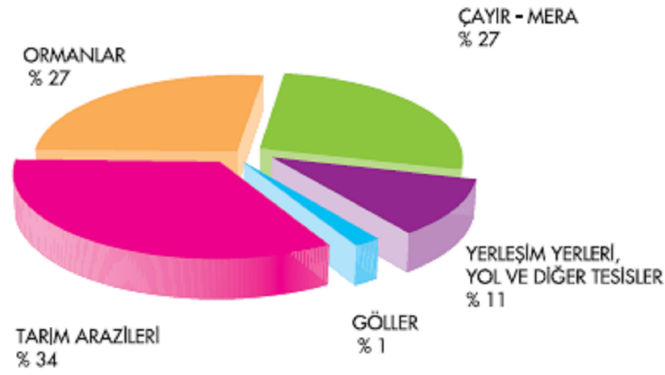
Dünya Gıda Örgütü (FAO) günümüzde bir milyar insanın yani dünya nüfusunun 1/6'nin aç olarak sabahladığını açıklamıştır. Küresel boyutta azalan üretim ve artan fiyatlar dünyanın birçok bölgesinde peş peşe ayaklanmalara yol açmaya başlamıştır. Bol, kaliteli ve uygun fiyata gıda üretimi dünyanın önümüzdeki yıllarda en çok konuşacağı ve çözüm bulmaya çalışacağı konuların başında gelecektir.

Önümüzdeki 40 yılda gıdaya olan küresel talebin iki ya da üç kat artacağı tahmin edilmektedir. Bu durum artan dünya nüfusunun beslenmesini geleceğin en önemli meselesi haline getirecektir. Bu sorunun çözümü ise tüm dünyada gerek tarım politikalarının gerekse de sosyokültürel ve sosyoekonomik paradigmalara yeni bir anlayış ve yeni bir yaklaşımla ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Zira mevcut yaklaşımlarla bu sorunun çözülmesi mümkün görülmemektedir.

Türkiye ekonomisine sağlamış olduğu katma değer ve istihdam imkânları dikkate alındığında, tarım sektörü özellikle kriz dönemlerinde ülke ekonomisinin sigortası konumundadır. Bu nedenlerle tarım sektörü, gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun tüm ekonomiler için stratejik bir öneme sahiptir. Bu stratejik konum, son yıllarda gündeme gelen küresel ısınma, tarıma ayrılan arazilerin azalması, gıda talebindeki hızlı artış, enerji-gıda rekabeti, nüfus artışı gibi faktörlerin etkisiyle çok daha önemli hale gelmiştir.

Türkiye önemli oranda tarımsal üretim potansiyeline ve arazi varlığına sahiptir. Ülke topraklarının yaklaşık üçte biri tarım arazilerinden oluşmaktadır (Şekil 3). Türkiye bu potansiyeli en iyi şekilde değerlendirmelidir.

Ülkemizin ekonomik istikrara ulaşması ve sürdürülebilir bir kalkınma gerçekleştirebilmesi için tarım sektörünün finansal kriz gibi küresel etkilerden minimum düzeyde etkilenecek rekabetçi ve esnek bir yapıya kavuşturulması önem arz etmektedir. Türkiye iddialı olduğu tarımsal üretim alanlarını iyi belirleyerek, öncelik verdiği bazı ürünlerde, o ürünü dünyada en iyi üreten, en iyi işleyen, en iyi değerlendiren ülke olma konusunda bir strateji geliştirmeli ve bu ürünlere ulusal boyutta destek vermelidir. Ülkeye her yıl 250-300 milyon döviz girdisi sağlayan kayısı bu ürünlerden biri olmalıdır.

Şekil 3. Türkiye'de arazilerinin kullanım durumu (Anonim, 2008a)

8. TARIMDA YENİDEN YAPILANMA VE YENİ HEDEFLER

Türkiye’de son yıllarda tarım sektörünün gerek toplam katma değer ve gerekse istihdam içindeki payı hızla azalmaktadır. Türkiye’de büyümenin sektörel yapısına bakıldığında, en büyük katkının sanayi sektöründen geldiği görülmektedir. 2001-2005 döneminde tarım sektörü büyümesi yıllık ortalama yüzde 1.1 olurken sanayi ve hizmetler sektörleri sırasıyla yüzde 5,1 ve 4,3 oranında büyümüştür. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı ise 2000 yılındaki yüzde 36 seviyesinden 2005 yılında yüzde 29,5 seviyesine inmiştir (Anonim 2006a).

Bu gelişmeler sonucunda, tarım sektörünün toplam katma değer (GSYİH) içindeki payı da azalmaya devam etmiş ve 2000 yılında yüzde 14,1 seviyesinden 2005 yılında yüzde 10,3 düzeyine gerilemiştir. Oysa aynı dönemde hizmetler sektörünün payı yüzde 62,6’dan yüzde 64,4’e, sanayi sektörünün payı ise yüzde 23,3’ten yüzde 25,4 seviyesine ulaşmıştır (Anonim 2006a).

Türkiye’de tarımın yeniden yapılanması ve tarımsal yapının etkinleştirilmesi için önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede; 2001 yılında çıkarılan 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu ile yeterli tarımsal varlığa sahip olmayan tarımsal işletmelerin varisler arasında paylaştırılması engellenerek, arazi bölünmesi sorununun daha da ağırlaşması engellenmeye çalışılmıştır.

Son on yılda tarım dışına çıkarılan yüksek verimli tarım alanları toplamı 1,26 milyon hektara ulaşmışken, 2005 yılında çıkarılan 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu ile toprak kaynaklarının daha etkin bir şekilde kullanımı ve korunması sağlanmıştır.

2004 yılında çıkarılan 5179 sayılı Gıdaların Üretimi, Tüketimi ve Denetlenmesine Dair Kanun ile gıda güvenliği ve tüketicilerin korunması amaçlanmış ve bu çerçevede önemli çalışmalar yapılmıştır.

Üretici ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla 5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu 2005 yılında çıkarılmıştır. Ayrıca, piyasa oluşumu ve risk yönetimine katkı sağlamayı amaçlayan Tarım Ürünlerinde Lisanslı Depoculuk Kanunu da 2005 yılında yürürlüğe girmiştir.

2004 yılında çıkarılan “Organik Tarım Kanunu” ile organik tarımın altyapısı oluşturulmuştur. Ayrıca aynı yıl, yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi, bu bitkiler ile bunların ıslahçı haklarının korunması amacıyla “Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun” çıkarılmıştır. Yine 2004 yılında üretici

örgütlenmesinin geliştirilmesi amacıyla 5200 Sayılı Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu çıkarılarak üretici örgütlenmelerini destekleyici bir çerçeve oluşturulmuştur.

Dokuzuncu 5 yıllık kalkınma planında, daha etkin ve rekabetçi bir tarımsal yapı için öngörülen hedefler Tablo 14’ de verilmiştir.

Tablo 14. Tarımsal Yapının Etkinleştirilmesi Hedefleri

	2006	2013
Hayvancılık Üretiminin Toplam Tarım Üretimi İçindeki Payı, Yüzde	28,0	37,0
Sertifikalı Hububat (Buğday-Arpa) Tohumu Kullanım Oranı, Yüzde	30,0	50,0
Melez ve Kültür Irkı Sığır Varlığının Toplam Sığır Varlığına Oranı, Yüzde	67,0	77,0
Organik Tarım Alanlarının Toplam Tarım Alanına Oranı, Yüzde	1,0	3,0
DSİ Sulama Alanı (Net Kümülatif), Milyon Hektar	2,55	3,00
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Arazi Toplulaştırma Faaliyeti (Kümülatif), Milyon Hektar	0,60	1,27
Endüstriyel ve Toprak Muhafaza Ağaçlandırmaları (Kümülatif), Milyon Hektar	2,60	3,30

9. MALATYA'DA TARIMSAL YAPI VE ÜRETİM

9.1. Malatya'nın Arazi Varlığı ve Dağılımı

İlin toplam 1.241.200 hektar olan arazi varlığının yaklaşık 1/3'ü (425 450 ha) tarımsal amaçlı kullanılabilir arazi özelliğine sahiptir. Tarım dışı alan ise 729 551 ha düzeyinde olup, il arazisinin yaklaşık 2/3 üne tekabül etmektedir. Orman varlığı bakımından fakir sayılan ilimizin toplam yüzölçümünün sadece %12 orman ve fundalıklardan oluşmaktadır (Tablo 15). Oysa orman varlığı açısından Türkiye ortalaması %27'dir. Yaklaşık 25,8 milyon hektar olan Türkiye tarım alanlarının %1,65 kadarı Malatya ili sınırları dâhilinde bulunmaktadır.

Tablo 15. İlin Arazi Yapısı ve Kullanım Durumu

Arazinin Niteliği	Alan (ha)	%
Tarım Alanı	425 045	34,5
Tarla Alanı	325 963	76,7
Sebzelikler	5 243	1,2
Meyvelikler	86 278	20,2
Kayısı	67 368	-
Diğer Meyvelikler	18 910	-
Bağlar	7 561	1,9
Ormanlık ve Fundalık Alan	148 456	12,0
Çayır ve Mera	536 978	43,7
Tarım Dışı Arazi	120 827	9,8
Toplam Arazi	1 241 306	100,0

Kaynak: İl Planlama Müdürlüğü, 2002.

Ülkemizde toplam 25,8 milyon hektarlık tarım alanında nadasa bırakılan alan yüzde olarak %18,2 iken bu rakam Malatya için %28 dir. Bu durum, Malatya tarımında üretim deseninin kuru şartlara dayalı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bakımdan ilde verimliliği yüksek bir tarım uygulamasının gerçekleştirilmesi ve tarımsal üretimin

artırılması, yağış eksikliğinin sulama ile giderilmesine bağlıdır. İlimizdeki tarım arazisi miktarı ve sulanma durumu Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Sulamada Mevcut Durum

Toplam Arazi	1 241 306 ha
Toplam Tarım Arazisi	425 045 ha
Sulanabilir Arazi	391 541 ha
Sulanan Arazi	212 531 ha
Sulanan Arazi Yüzdesi	% 50

Kaynak: İl Planlama Müdürlüğü, 2002

9.2. Bitkisel Üretim

Malatya’da yaklaşık 1,7 milyon dekar alanda tarla ürünleri yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bu alanın yaklaşık 1,5 milyon dekarı tahıl üretiminde değerlendirilmektedir. Tahıllar içinde en çok yetiştirilen ürünler buğday ve arpadır. Az bir ekim alanıyla üçüncü sırada danelik mısır yetiştiriciliği gelmektedir. 2008 yılı içerisinde yaşanan kuraklık nedeniyle yaklaşık 1,2 milyon dekar buğday ekili alanın 368 bin dekarı hasat edilememiştir. Benzer durum arpa yetiştiriciliğinde de yaşanmıştır.

Buğday ve arpa veriminde Türkiye ortalamaları 2007 yılı için sırasıyla 220 ve 222 kg/da iken Malatya’nın son üç yıl ortalaması buğdayda 156 kg/da, arpada ise 213 kg/da’dır. Bu değerler Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum ilde hububat yetiştiriciliğinin çoğunlukla kuru koşullarda yapılmasından kaynaklanmaktadır. Malatya’da yetiştiriciliği yapılan önemli tarla ürünleri Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17. Malatya Tarla Ürünleri Yetiştiriciliği

Ürün Çeşidi	Ekim Alanı (da)	Üretim (Ton)
Tahıllar	1.542.385	124.487
Baklagiller	46.435	4.857
Şeker Pancarı	13.480	64.719
Tütün	2.315	405
Yem Bitkileri	111.939	55.875

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü Kayıtları, 2008.

9.2.1. Sebze Üretimi

Malatya’daki sebze ekim alanı 2008 istatistiklerine göre 48.000 dekardır. Bu alan, toplam ekili-dikili alanlar içerisinde %1,3 lük bir paya sahiptir. Bu değer ilde sebzeciliğin oldukça kısıtlı alanlarda yapıldığını göstermektedir. İlde üretimi yapılan sebzelerin türlere göre dağılımı da dengeli değildir. İlde en fazla üretimi yapılan sebze türleri kavun, domates ve karpuzdur. İlde kavun üretimi toplam sebze üretiminin %32’sini oluşturmaktadır. Bunu izleyen domates %21,5, karpuz ise % 10,2’lik bir paya sahiptir. İlde sebze alanlarını kısıtlayan en önemli faktör su yetersizliğidir. Malatya’da yetiştiriciliği yapılan önemli sebze ürünleri, ekim alanları, üretim miktarları ve verim değerleri Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18. Malatya'nın Önemli Sebze Ürünleri ve Üretim Değerleri

Sebzeler	Ekim Alanı (da)	Üretim (Ton)	Verim (kg/da)
Domates (Sofralık)	10.380	39.782	3.832
Biber (Dolmalık)	3.617	6.359	1.758
Patlıcan	3.493	8.815	2.524
Hıyar	4.110	14.623	3.558
Karpuz	4.914	18.373	3.739
Kavun	15.472	30.611	1.979

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü Kayıtları, 2008.

9.2. 2. Meyve Üretimi

TÜİK'in 2006 verilerine göre Türkiye'nin tarım alanlarının % 6,3'ünde meyve üretimi yapılmaktadır. Malatya için bu rakam % 22 civarındadır. Bu durum ilin tarımsal yapısında meyveciliğin önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir. İlde yaklaşık 784 bin dekar alanda meyvecilik yapılmaktadır (Tablo 19). Malatya'da en çok yetiştirilen meyve türleri sırasıyla kayısı, elma, üzüm ve duttur.

Tablo 19. Malatya İlinde Yetiştirilen Önemli Meyveler

Meyve	Meyveli Ağaç Sayısı	Meyvesiz Ağaç Sayısı	Toplam Ağaç Sayısı	Taze/Yaş Üretim(ton)	Ort. Verim (kg/ağaç)
Kayısı	6.803.250	486.480	7.289.730	363.607	53
Kiraz	79.250	17.040	95.290	1.712	21
Şeftali	51.380	4.325	55.780	975	19
Vişne	38.910	1.785	41.060	615	13
Zerdali	65.655	875	46.380	2.504	41
Armut	178.885	13.990	192.875	3.494	19
Elma	384.535	86.365	470.900	14.464	38
Antep Fıstığı	58.400	3.930	62.330	257	4
Badem	32.275	8.930	36.705	309	9
Ceviz	113.160	47.745	161.050	1.946	14
Dut	138.000	4.125	140.700	7.228	49
Üzüm (Sofralık) (da)	53.225(da)	1.230 (da)	54.461 (da)	12.117	223
Üzüm (Kurutmalık) (da)	8.628 (da)	179 (da)	8.847 (da)	1.915	220
Üzüm (Şaraplık)(da)	4.005 (da)	330 (da)	4.235 (da)	1.946	486

Kaynak: Malatya İl Tarım Müdürlüğü Kayıtları, 2008.

9.3. Hayvancılık

TÜİK 2007 yılı verilerine göre; Malatya'daki sığır mevcudu 100.169 baş olup Türkiye sığır mevcudunun (11.036.753 baş) % **0,91**'ini oluşturmaktadır. Kültür ırkı ve melez sığırların toplam sığır mevcuduna oranı Türkiye genelinde %70,32 iken, bu oran Malatya'da %76,25'tir. Bu durum il genelindeki suni tohumlama çalışmalarının başarısı ile açıklanabilir.

Malatya'nın küçükbaş hayvan varlığı 221.467 olup Türkiye küçükbaş (koyun-keçi) hayvan mevcudunun (32 milyon baş) yaklaşık % **0,71**'ine karşılık gelmektedir. Malatya toplam 753.814 olan kanatlı hayvan sayısı ile Türkiye kanatlı hayvan mevcudunun (274 milyon) yaklaşık % **0,28**'ini oluşturmaktadır.

Ayrıca 69.895 adet toplam kovan sayısı ile Malatya, Türkiye'nin yaklaşık 5 milyon olan arı kolonisinin %**1,45**'ini oluşturmaktadır. Geçmiş yıllarda uygulanan "Kaynak

Kullanımını Destekleme Fonu Projeleri" ile "Doğu Anadolu Su Havzası Rehabilitasyon Projesi"nin bu sonuç üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır.

9.4. Su Ürünleri

Malatya'da tatlı su balıkçılığı yapılmakta olup yılda 1059 ton balık elde edilmektedir. Üretimi yapılan bu balık miktarının 915 tonunu alabalık yetiştiriciliği oluşturmaktadır. 144 ton balık ise avlanarak elde edilen sazan, gökçe, siraz ve diğer balık türlerinden oluşmaktadır.

2007 yılı istatistiklerine göre Malatya tatlı su balıkçılığı, Türkiye'nin 59 bin ton iç su ürünleri üretiminin %1,8'ini oluşturmaktadır. Malatya Tarım İl Müdürlüğü kayıtlarına göre ilde tatlı su ürünleri yetiştiriciliğine yönelik 2008 yılı sonu itibariyle 43 adet proje onaylanmıştır. Onaylanan bu projeler toplam 2054 ton/yıl kapasiteye sahiptir. Verilen yetiştiricilik belge sayısı ise 33 olup üretime geçen işletmelerin toplam kapasitesi 1888 ton/yıl'dır.

9.5. Malatya'da Tarımsal Sanayi

Malatya TSO' ya kayıtlı ticaret ve sanayi ile uğraşan irili ufaklı 147 meslek grubu mevcuttur. Bu meslek grupları içinde sanayici ve imalatçı olarak gözüken 21 grup ve 2008 yılı sonu itibariyle 749 özel sektör tesisi vardır. Bu tesislerin %42'si gıda sektörüyle ilgili olup bunların büyük bir çoğunluğunu kayısı ile ilgili tesisler oluşturmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20. Malatya'daki Sanayi Kuruluşlarının Sektörel Dağılımı

Kategori	Tesis Sayısı		
	2007	2008	%
Gıda ve Kayısı İşletmesi	312	322	42,99
Tekstil Sektörü	105	119	15,89
Orman Ürünleri	19	24	03,20
Kâğıt Ürünleri	20	21	02,80
Plastik Ürünleri	32	36	04,82
Kimya	39	40	05,34
İnşaat	42	47	06,28
Demir Çelik	19	20	02,67
Madeni Eşya	18	25	03,33
Diğer	90	95	12,68
Toplam	696	749	100,00

9.6. Tarım Sektörünün Sorunları ve Çözüm Önerileri

1. İlde tarımsal üretimi kısıtlayan en önemli faktör **su sorunudur**. Bu açıdan DSİ ve İl Özel İdare Sekreterliği ile işbirliği yapılarak sulama suyu yeterli hale getirilmeli, sulama organizasyonları iyileştirilmeli ve sulama suyunun fiyatı ucuzlatılmalıdır.
2. Elmada son yıllarda bodur ve yarı bodur anaçlarla kurulan kapama bahçelerin devreye girmesiyle verimde beklenen artışlar sağlanamamıştır. Bu durum önemli oranda **yetiştiricilikteki bilgi eksikliğinden** kaynaklanmaktadır. Bu sorun, yayım (bilgilendirme) çalışmalarıyla aşılabılır.
3. Belediyeler tarafından şehrin belirli yerlerinde **semt pazarları** kurularak üretici ve tüketicilerin uygun ortamlarda buluşmalarının sağlanması ilimizdeki tarımsal üretimi tetikleyecektir.
4. İlde **bahçe-depo-pazar zincirinin** iyi kurulmamış olması, bahçeden pazara olan arz akışının talepten bağımsız, ani yığılmalar şeklinde oluşmasına ve fiyat istikrarsızlığına yol açmaktadır. Oysa bu zincirin özellikle soğuk hava depolarını da içerecek şekilde kurulması, arz talep dengesinde bir regülatör işlevi görecektir ve üreticinin mağduriyetini önleyecektir.

5. Armut ve ayvada, son yıllarda rekolte düşüşüne yol açan karışık bahçe kurulumundan vazgeçilerek kapama bahçe uygulamasına geçilmelidir. Özellikle armut ağacı sayısı, üretimi ve veriminde meydana gelen azalmalar 1990'lı yılların başında görülmeye başlayan **ateş yanıklığı hastalığından** kaynaklanmaktadır.
6. Malatya ve yöresinde meyve ve sebze ürünlerinin ambalajlanmasıyla ilgili problemler devam etmektedir. Birçok gelişmiş ülkede meyvelerin adeta bir süs eşyası gibi neredeyse tek tek ambalajlandıkları ve pazarlandıkları bir devirde bizde hala büyük sandıklar ambalaj olarak kullanılmaya devam edilmektedir. Oysa **ambalajlanmada hafif, temiz, hijyen, küçük ebatlı ve albenisi yüksek** malzemelerin kullanıldığı bir ambalajlama tekniğine geçilmelidir.
7. Meyvecilik üretiminde birim alandan elde edilen verimi arttırmak için **bodur ve yarı bodur** çeşitlerin yetiştiriciliği teşvik edilmelidir.
8. Tarım işletmelerinin ortalama büyüklüğü rasyonel ve verimli bir işletmeciliğe imkân vermeyecek kadar **küçük ve çok parçalı** bir yapı arz etmektedir. Bu durum **ekonomik üretim** yapmayı adeta imkânsız hale getirmektedir. Bu konuda arazi toplulaştırma ya da benzer farklı projeler uygulamaya konulmalıdır.
9. Malatya'nın sahip olduğu tarım arazilerinin %92'sinin sulanabilir özelliğe sahip olmasına rağmen hâlihazırda **%50'si sulanmaktadır**. Malatya'da verimli bir tarımsal faaliyetin ancak sulama ile mümkün olduğu dikkate alındığında sulama imkânlarının artırılması önem arz etmektedir.
10. Malatya için tarımsal amaçlı sulama stratejik bir öneme sahiptir. Bu yüzden Malatya'da su kaynaklarının artırılması, geliştirilmesi, korunması ve en verimli şekilde kullanılabilmesi için ilgili tüm kurumların girişimiyle uzun vadeli bir projeksiyon geliştirilmelidir. Bu anlamda **kapalı sistem su iletimi ve basınçlı sulama** sistemlerine geçiş çalışmaları hızlandırılmalıdır.
11. Kırsal alanda yaşayıp tarımla uğraşan nüfusun önemli bir kısmının eğitim düzeyi çok düşüktür. Halen okuma yazma bilmeyen, temel matematiksel işlemleri yapamayan çok sayıda çiftçimiz bulunmaktadır. Bu durum tarım sektöründeki gelişmelerin çiftçilerimize yansımaları geciktirmektedir. Bu sorunu aşmak için **yaygın eğitim ve tarımsal yayım çalışmaları** artırılmalıdır.
12. Malatya tarımının en önemli sorunlarından biri de topraklarının yarıdan fazlasını etkisi altına alan, özellikle su kaynaklı **toprak erozyonudur**. Bu soruna karşı ciddi önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerin başında da **ağaçlandırma çalışmaları** gelmelidir.

13. Hayvancılık işletmelerimiz de oldukça düşük kapasitelidir. İl genelindeki işletmelerin yaklaşık %70'i 10 başın altında ahır kapasitesine sahip olup bu ahırlardaki kapasite kullanım oranı ise %25'ler düzeyindedir.
14. Büyükbaş hayvancılıkta **suni tohumlama** uygulaması oldukça iyi seviyeye ulaşmıştır. Ancak yerli hayvanların önce melez, sonra genetik değeri yüksek kültür ırklarına dönüşümü çok uzun zaman almaktadır. Bu eğilim devam ettirilmelidir.
15. Hayvancılık üretim girdilerinin %60-70'ini oluşturan yem giderleri hayvancılığın gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu alandaki destekleme uygulamalarına devam edilmelidir. Malatya'nın **yem bitkileri üretimi** olması gerekenin çok altındadır. Ayrıca, mera ıslah ve amenajmanı da bu konuda büyük önem taşımaktadır, çünkü en ucuz yem ancak meradan sağlanabilir. Bu anlamda özellikle modern süt sığırcılığı ve sığır besiciliği işletmesi kurmak isteyen çiftçilere hibe şeklinde destekler sağlanmalıdır.
16. Çiftçilerimizin ürettiği süt ve süt mamullerinin değer fiyata satılamaması da oldukça önemli bir sorundur. Bu durum en temelde ilimizdeki **çiftçilerin** gelişmiş bir **örgütlenme** yapısına sahip olmamasından kaynaklanmakta ve hemen tüm ürünlerde pazarlama sorunlarının yaşanmasına yol açmaktadır.
17. İlimizde üretilen birçok gıda maddesi, kontrol ve analiz için Elazığ, Mersin gibi illere gönderilmektedir. Bunun nedeni Türkiye'nin birçok ilinde bulunan il **kontrol laboratuvarının** ilimizde olmamasıdır. Bu durum gıda kalitesi ve ihracatını olumsuz bir şekilde etkilemekte ve müteşebbise ek yük getirmektedir.

10. KAYISI

10.1. Kayısının Tarihçesi ve Sistematığı

Kayısının (*Prunus Armeniaca* L.) anavatanı, Türkistan'dan Batı Çin'e kadar uzanmaktadır. Kayısı, bu anavatan bölgelerinden İran ve Kafkasya yoluyla Anadolu'ya; Romalılar zamanında ise İtalya ve diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. İngiltere'ye XIII. yüzyılda, Amerika'ya ise 1700'lü yıllarda götürülmüştür. Araştırmalar, kayısının Anadolu'da iki bin yıldan fazla bir geçmişinin olduğunu göstermektedir.

Kayısı aşağıdaki sistematığe göre bitki âleminde konumlandırılmıştır.

Takım	: Rosales
Familya	: Rosaceae (Gülgiller)
Alt Familya	: Prunoidae
Cins	: <i>Prunus</i>
Alt Cins	: <i>Pruophora</i>
Tür	: <i>Prunus armeniaca</i> L.

Ancak, son zamanlarda bazı sistematikçiler *Prunus* cinsinin birbirine benzemeyen çok sayıda tür içermesi nedeniyle kayısıyı *Armeniaca* cinsine dahil ederek, *Armeniaca Vulgaris* Lam. olarak isimlendirmektedirler.

Kayısı, meyve şekillerine göre; küçük meyveli kayısılar ve büyük meyveli kayısılar, kullanım amaçlarına göre ise, sofralık kayısı (Şekerpere, Takaloğlu), kurutmalık kayısı (Hacıhaliloğlu, Çataloğlu, Kaba aş, Çöloğlu, Takaloğlu) ve sanayi tipi (konservelik) kayısı (Royal, Tilton, Macar) olmak üzere sınıflandırılabilirler.

10.2. Malatya'da Yetiştirilen Kayısı Çeşitleri ve Özellikleri

Günümüzde dünyada 1750'nin üzerinde kayısı çeşidi ve melezi bulunmakla birlikte her ülkede ekonomik anlamda yetiştiriciliği yapılan kayısı çeşidi sayısı 5-10'u geçmemektedir. Bu bölümde ağırlıklı olarak Malatya'da yetiştirilen önemli bazı kayısı çeşitleri ve özellikleri verilmiştir (Asma, 2000).

10.2.1. Hacıhaliloğlu

Malatya'nın en önemli kurutmalık kayısı çeşididir. Malatya'daki kayısı ağacı varlığının yaklaşık %73'ünü oluşturur. Tahmini olarak 1900'lü yılların başında Malatya'nın 12 km kuzey doğusundaki Hacı Haliloğlu Çiftliği'nde bir seleksiyon sonucu bulunmuştur.

Ağaçları yüksek boylu, dik, dalları yayvan olan bu tür çok kuvvetli ve çabuk büyür. Kuvvetli ve sulanan topraklarda her yıl ürün verir. Beyaz renkli çiçeklere sahiptir. Verimi orta düzeydedir. Dona, kurağa ve hastalıklara (monilya ve çil) karşı hassastır. İyi bakılmayan ağaçlar peryodisite gösterme eğilimindedir.

Hacıhaliloğlu kayısı çeşidi içerisinde meyve rengi, şekli, ağırlığı, SÇKM miktarı ve ağaç verimi bakımından geniş varyasyonlar bulunmaktadır. Malatya Meyvecilik Araştırma Enstitüsü tarafından yürütülen "Hacıhaliloğlu Çeşidinde Klon Seleksiyonu" çalışmasıyla kaliteli klonlar seçilmeye çalışılmaktadır.

Meyveleri orta irilikte, 25-35 g ağırlıkta, meyve şekli oval, simetrik; meyve kabuk (L65.59 a+9.54 b+41.4) ve et rengi sarı, kırmızı yanak oluşturma eğilimindedir (Resim 5). Meyve kabuğu incedir. Meyvelerin yola dayanımı iyidir. Meyve eti sert dokuludur. Meyve az sulu, çok tatlı, aromalı, pH 4.5-4.8, suda çözünür kuru madde miktarı (SÇKM) % 24-28 ve toplam asitlik % 0.20-0.40'tır. Çekirdek şekli oval, 1.7-2.2 g ağırlığında, tatlı ve meyve etine yapışık değildir. Malatya'da temmuz ayının ikinci haftasında olgunlaşır. Soğuklama gereksinimi 850-1000 saattir.

Resim 5. Hacıhaliloğlu kayısı çeşidi (Fotoğraf: B. M. Asma arşivi)

Meyveleri ağaç üzerinde kademeli olgunlaşır. Önce ağacın üst, sonra orta, en son ise alt dallardaki meyveler olgunlaşır. İyi güneş almayan ağaçlarda bu kademeli olgunlaşma çok daha barizdir. Hasat bu olgunlaşmaya paralel olarak 2 veya 3 defada yapılmalıdır. Aksi takdirde kurutma randımanı düşer.

Olgunlaşan meyvede meyve eti uçtan itibaren yumuşar ve sulanır. Hasat zamanı meyvenin dalla bağlantısı orta düzeydedir. Yaş meyveleri yüksek şeker içeriğinden dolayı fazla miktarda özellikle aç karnına yendiğinde bağırsakları bozar, ishal yapar. Doğal bir müshil ilacı özelliğine sahiptir. İshal birkaç iç çekirdek yenilerek önlenir.

Çekirdeklerinden kuvvetli ve homojen çöğürler elde edilir. Hacıhaliloğlu çeşidinin çekirdeğinden yetişen ağaçlara halk arasında “Yeğen” denir. Yeğen'in çekirdekleri tatlı olup meyveleri Hacıhaliloğlu'na benzemekle birlikte SÇKM miktarı ve kuru kayısı randımanı daha düşüktür.

10.2.2. Hasanbey

1930 yılında Malatya'nın eski belediye başkanlarından Hasan Derinkök'ün bahçesinde bulunan Malatya'nın en önemli sofralık kayısı çeşididir. Çeşidin SÇKM miktarı yüksek olması nedeniyle önceleri kurutulularak değerlendirilmiş fakat daha sonra çeşidin turfanda, iri meyveli ve yola dayanımının iyi olması nedeniyle son yıllarda sofralık tüketimi bir hayli artmıştır. Ayrıca meyvenin heterojen olgunlaşması ve kükürt odasında diğer çeşitlere göre kükürt dioksidi daha geç absorbe etmesi gibi kurutma için olumsuz özelliklerinden dolayı kurutmalık olarak değerlendirme şekli günümüzde azalmıştır.

Ağaç şekli yayvan olup kuvvetli büyür. Dalları sarkıktır. Ağaçların verimliliği orta düzeydedir. Meyve kalp şeklinde, iri, 40-55 g ağırlığında, meyve eti sert dokulu ve tatlıdır. Meyve kabuk (L63.43 a+9.02 b+40.9) ve et rengi sarıdır. SÇKM miktarı % 18-22, pH 4.9-5.1 ve toplam asitlik % 0.10-0.20'dir. Çekirdek uzun-oval, 2.0-2.8 g ağırlığında, tatlı ve meyve etine yapışık değildir. Malatya'da haziran sonu temmuz başında olgunlaşır. Diğer çeşitlere göre erkencidir. Meyvesinin iri, gösterişli ve yola dayanımının iyi olması nedeniyle büyük tüketim merkezlerine gönderilmeye uygun bir çeşit olup pazarda yüksek fiyatlardan alıcı bulmaktadır (Resim 6).

Meyve heterojen olgunlaşır. Meyvenin bir yanağı olgunlaşıp yumuşadığı halde diğer yanağı ham ve serttir. Kükürtlenerak kurutulacak meyvelerin tam olgunlaşması beklenmeden hasat edilip kükürt odalarında diğer çeşitlere göre daha uzun süre bekletilmesi gerekir. Aksi durumda çeşit daha az kükürt absorbe edeceğinden kurutma sonrası meyve rengi kırmızı veya açık turuncu renkte olur. Çeşidin soğuklama gereksinimi 950-1600 saattir.

Resim 6. Hasanbey kayısı çeşidi (Fotoğraf: Meyvecilik Araştırma Enst. Arşivi)

Olgunlaşan meyvelerin dalla bağlantısı zayıfladığından hafif bir rüzgârda bile fazla döküm yapar. Meyveleri çil hastalığına dayanıklıdır. Bazen meyve koparıldığında sap çukuru parçalanmaktadır.

10.2.3. Kabaası

Malatya'da 1970'li yıllarda yapılan bir seleksiyon çalışması sonucu bulunmuş kurutmalık bir kayısı çeşididir. Son yıllarda Malatya ve çevresinde geniş miktarda yetiştirilmeye başlanmış, Malatya'da ağaç sayısı bakımından Hacıhaliloğlu çeşidinden sonra ikinci sıraya yerleşmiştir.

Ağaçları orta büyüklükte, dik ve kuvvetli gelişir. Ağaç verimliliği orta düzeydedir. Meyve orta irilikte, 30-35 g ağırlığında, meyve oval şekilli, meyve kabuk (L66.71 a+12.70 b+43.08) ve et rengi sarıdır. Meyve tatlı, pH 3.8-4.6 ve toplam asitlik % 0.30-0.45, SÇKM miktarı % 24-26'dır. Meyve eti sert dokuludur. Çekirdek şekli oval, 1.9-2.4 g ağırlığında, tatlı ve meyve etine yapışık değildir (Resim 7). Malatya'da Temmuz ayı ortasında olgunlaşır.

Ağaçları çiçek monilyasına hassas olup çil hastalığına ve dona dayanımı Hacıhaliloğlu çeşidine göre daha iyidir. Genç fidan döneminde kuvvetli sürgün verir ve dalları gevrektiler.

Resim 7. Kabaşı kayısı çeşidi (Fotoğraf: Meyvecilik Araştırma Enstitüsü arşivi)

10.2.4. Soğancı

Malatya Zirai Araştırma İstasyonu tarafından yapılan bir seleksiyon çalışması sonucu merkeze bağlı Tecde köyünde Tosunoğlu ailesinin bahçesinde bulunmuştur. Tosunoğlu ve Soğanoğlu gibi sinonimleri bulunmaktadır.

Ağaçları iri, dik-yayvan şekilli olup orta derecede verimlidir. Meyveleri 28-38 g ağırlığında, yuvarlak şekilli, meyve kabuk ($L59.64$ $a+12.12$ $b+35.85$) ve et rengi sarıdır. Meyve tatlı, pH 4.5-4.7, SÇKM miktarı % 23-26 ve toplam asitlik % 0.28-0.35'tir. Meyve eti sert dokuludur. Çekirdek yuvarlak şekilli, 1.8-2.2 g ağırlığında ve tatlı olup meyve etine yarı yapışiktır. Malatya'da temmuz ayının ikinci haftası olgunlaşır (Resim 8).

Meyveleri parlak ve gösterişli olduğundan son zamanlarda sofralık olarak tüketimi artmıştır. Hasat zamanı meyvenin dalla bağlantısı zayıf olduğundan fazla miktarda döküm yapar. Meyveleri olgun hasat edildiğinde kükürt gazını absorbe etmesi zayıflar ve çekirdeği çıkarılırken meyve eti parçalanır. Bu yüzden kurutulacak meyveler aşırı olgunlaşmadan hasat edilmelidir.

Resim 8. Soğancı kayısı çeşidi (Fotoğraf: B. M. Asma arşivi)

10.2.5. Çataloğlu

Malatya'nın kurutmalık kayısı çeşididir. Dik-yayvan habitüse sahip Çataloğlu çeşidinin dalları aşağı doğru sarkıktır. Ağaçları verimlidir. Ağaç gövdesi gri, dalları açık kahverengindedir. Meyvesi orta irilikte, 25–35 g ağırlığında, oval şekilli, meyve kabuk ve et rengi sarıdır. Meyvenin güneş gören kısmı kırmızı yanak oluşturur. Meyve eti sert, tatlı, lezzetli, az sulu ve meyve simetrik iki parçadan oluşur. SÇKM miktarı % 24-28, pH 4.5-4.9 ve toplam asitlik % 0.10-0.25 arasında değişir.

Çataloğlu çekirdeği oval şekilli, 1.7-2.1 g ağırlığında, tatlı ve meyve etine yapışık değildir. Hasanbey kayısı çeşidinden sonra çiçek açar, Malatya şartlarında temmuzun ikinci haftası olgunlaşır. Çataloğlu çeşidi Hacıhaliloğlu çeşidine çok benzer, çoğu kere birbirleriyle karıştırılır. Gerçekten de renk, şekil ve görünüş bakımından birbirlerini andırır. En önemli farkları Çataloğlu meyvesinde daha az tüy bulunur, bu yüzden meyve daha parlaktır (Resim 9).

Resim 9. Çataloğlu kayısı çeşidi (Fotoğraf: Meyvecilik Araştırma Enst. Arşivi)

10.2.6. Çöloğlu

Malatya'nın sofralık ve kurutmalık kayısı çeşididir. Çöloğlu hoş kokulu ve güzel aromaya sahip olup ağızda güzel tat bırakır. Orta büyüklükteki ağaçların dalları yayvan ve açık olup kuvvetli gelişir. Ağaçları kurağa dayanıklı fakat çil ve monilya hastalıklarına karşı hassastır. Ağaç verimliliği orta düzeydedir.

Meyve yuvarlak şekilli, 25-35 g ağırlığında, karın çizgisi belirgin ve asimetric iki parçadan oluşur. Meyve kabuk ve et rengi sarıdır. Meyve çok tatlı ve yumuşak dokuludur. pH 4,7-5,1 ve SÇKM miktarı % 22-25 arasında değişir. Çekirdek şekli yuvarlak, 1,9-2,3 g ağırlığında, tatlı ve meyve etine yapışık değildir (Resim 10). Malatya şartlarında temmuz ayının ikinci haftası olgunlaşmaya başlar. Olgunlaşma zamanı meyveleri uç kısmından yumuşamaya başlar. Meyve hasat süresi kısa olup zamanında hasat edilmezse fazla döküm yapar. Uzak mesafelere taşınmaya tahammülü yoktur. Sofralık olarak tüketilmesinin yanı sıra reçel yapımına ve kabuk şeklinde kurutmaya uygundur.

Resim 10. Çöloğlu kayısı çeşidi (Fotoğraf: B. M. Asma arşivi)

10.2.7. Alyanak

Malatya'nın erkenci sofralık kayısı çeşididir. Ağaç şekli yayvan olup, kuvvetli büyür. Ağaç verimliliği yüksektir. Meyveler 30-45 g ağırlığında, basık oval şekilli, meyve kabuk (L60.98 a+15.49 b+44.38) ve et rengi turuncu olup kuvvetli şekilde kırmızı yanak oluşturur. Meyve belirgin şekilde asimetric iki parçadan oluşur (Resim 11).

Resim 11. Alyanak kayısı çeşidi (Fotoğraf: B. M. Asma arşivi)

Meyveleri mayhoş, yumuşak dokulu, pH 3.5-3.9, SÇKM miktarı % 12-14 ve toplam asitlik % 0.9-1.1'dir. Çekirdek yassı-oval şekilli, 2.5-3.2 g ağırlığında, acı ve meyve etine yapışık değildir. Malatya şartlarında haziran sonu temmuz ayının birinci haftasında olgunlaşır.

10.3. Kayısının Meyve, Çekirdek ve İç Çekirdek Özellikleri

Malatya yöresinde yetiştirilen kayısıların yaklaşık %73'ünü Hacıhaliloğlu kayısı çeşidi oluşturmaktadır. Bu çeşide ait bazı meyve, çekirdek ve iç çekirdek özellikleri Tablo 21'de verilmiştir (Gezer ve ark., 2002).

Tablo 21. Hacıhaliloğlu kayısı çeşidinin meyve, çekirdek ve iç çekirdek özellikleri

	Genişlik (mm)	Uzunluk (mm)	Kalınlık (mm)	Kütle (g)	Tat	Kuru Madde (%)	Renk
Meyve	38.30	34.33	33.58	30	Çok tatlı	26	Sarı
Çekirdek	16.60	25.14	10.73	1.71	-	-	Kahverengi
İç Çekirdek	9.21	16.79	6.27	0.47	Tatlı	91.2	Kahverengi

10.4. Kayısı Tarımında Mekanizasyon Durumu

Bahçe bitkileri tarımı, genellikle yoğun iş ve makine gücüne ihtiyaç duyan bir çalışmadır. Türkiye'de bahçe bitkileri tarımında, toprak işleme, ilaçlama ve kısmen de ekim dikimde mekanizasyona geçildiği halde, hasatta insan gücü halen önemini korumaktadır. Kayısı hasadında da durum böyledir. Malatya bölgesindeki kayısı tarımı uygulamalarında temel işlemlerin mekanizasyon düzeyleri ile kullanılan alet ve makineler Tablo 22' de verilmiştir (Gezer ve ark., 2003).

Tablo 22. Kayısı üretimindeki mekanizasyon durumu

İşlemler	Mekanizasyon Durumu	Kullanılan Alet-Makine ve Yöntem
Fidan dikimi	Geleneksel	El aletleri
Toprak işleme	Tam mek.	Pulluk, kültüvatör, diskaro
Zirai mücadele	Tam mek.	Pülverizatör
Budama	Geleneksel	El aletleri
Sulama tavaşı yapımı	Kısmi mek.	Çapa traktörü ve el aletleri
Sulama	Kısmi mek.	Pompaj sist. ve el aletleri
Gübreleme	Kısmi mek.	Tarım arabası, el aletleri
Hasat	Geleneksel	Tekmeyle silkeleme, sırıkla çırpma
Taşıma	Tam mek.	Tarım arabası
Kükürt uygulama	Geleneksel	Kapalı ortamlarda SO ₂ emdirilmesi
Kurutma	Geleneksel	Güneşte doğal kurutma
Çekirdek çıkarma	Geleneksel	Parmaklar arasında bastırarak
Depolama	Geleneksel	Çuvallar içinde ya da yığın olarak

Kayısı tarımının, yoğun iş gücü ihtiyacı gerektirmesi ve mekanize edilebilmelerinin zor olması nedeniyle, özellikle hasat ve çekirdek çıkarma işlemleri mekanizasyon açısından en sorunlu alanlardır. Üstelik bu işlemlerin mekanize edilebilmesi, kayısının biyo-teknik özelliklerinden kaynaklanan bazı zorluklar içermektedir. Malatya yöresindeki kayısı yetiştiriciliği yoğun emek gerektiren bir tarım koludur. Bu durum işgücü gereksinimini artırmaktadır. İş gücü gereksiniminin azaltılabilmesi açısından, özellikle yüksek iş gücü gerektiren işlemlerin mekanize edilmesi büyük önem arz etmektedir. Ayrıca, Malatya bölgesindeki kayısı işletmelerinin büyük bir çoğunluğunun küçük işletmelerden oluşması etkin bir mekanizasyon uygulamasını zorlaştırmaktadır.

10.5. Kayısının Besin Değeri ve İnsan Sağlığı Açısından Önemi

Kayısı, insan sağlığı açısından önemli bir yere sahiptir. Kayısı; sinir sistemine etkileyerek zihinsel faaliyetlerin düzenlenmesinde, stresin azaltılmasında, sinirlerin düzenli çalışmasında, çocuklarda diş ve kemik gelişiminde, mide-bağırsak sisteminin düzenli çalışmasında, kabızlığın önlenmesinde, kan yapımının artırılmasında oldukça faydalıdır. Ayrıca alkolün kalp, karaciğer ve sinir sistemine olan olumsuz etkilerinin azaltılmasında yararlanılabilecek değerli bir meyvedir. Dahası, kansere karşı koruyucu bir etkiye sahip olduğu ileri sürülmektedir.

Kayısı, mineral maddelerden potasyum ve vitaminlerden β -karotene çok zengindir. A vitamininin öncül maddesi olan β -karoten vücudu ve organları saran epitel doku, göz sağlığı, kemik, diş gelişmesi ve endokrin bezlerinin çalışması için gereklidir. A vitamini ayrıca vücudun üreme sisteminde ve büyüme fonksiyonlarında, enfeksiyonlara karşı vücut direncinin artmasında önemli bir rol oynar. Kayısının sodyumca fakir, potasyumca zengin olması nedeniyle kalp yetmezliği, böbrek hastalıkları, hepatit ve siroz tedavisinde olumlu etkileri olduğu bildirilmektedir. Ayrıca, kansere karşı direnci artırmaktadır. Taze ve kuru kayısının 100 g' da bulunan besin maddeleri Tablo 23'de verilmiştir.

Tablo 23. 100 g taze ve kuru kayısının besin değeri (Yücecan, 1993)

Besin türü	Taze	Kuru
Su (%)	85.3	25
Enerji (cal)	51	260
Protein (g)	1.0	5.0
Yağ (g)	0.2	0.5
Karbonhidrat (g)	12.8	66.5
Posa (g)	0.6	3.0
Kül (g)	0.7	3.0
A vitamini (β -karoten) (I.U)	2.700	10.900
Tiamin (B1 Vitamini) (mg)	0.03	0.01
Riboflavin (B2 Vit. (mg)	0.04	0.16
Niasin (mg)	01.6	3.3
Vitamin C (mg)	10	12
Kalsiyum (mg)	16	67
Demir (mg)	0.5	5.5
Sodyum (mg)	1.0	26
Potasyum (mg)	281	979
Fosfor (mg)	23	108

10.6. Kayısı Kullanım Alanları

Dünyada üretilen kayısının önemli bir bölümü sofralık olarak tüketilmektedir. Ancak, ülkemizdeki kayısı çeşitlerinin kuru madde oranının yüksek olması, hasat dönemi iklim şartlarının doğal kurumaya uygun olması ve taze meyve muhafaza yöntemlerinin yeterince yaygın olmaması gibi sebeplerle, üretilen kayıların büyük çoğunluğu kurutularak değerlendirilmektedir. Dünyada üretilen taze kayısının ancak %10-15'i kurutularak değerlendirilirken, bu oran Türkiye'de yaklaşık % 80'dir.

Kayısı gerek Türkiye'de ve gerekse dünyada taze olarak tüketilmenin yanı sıra başka birçok kullanım alanına sahiptir. İşlenmiş kayısı, dondurulmuş kayısı, kayısı konservesi, kayısı pulpu, kayısı nektarı, kayısı içecekler, kayısı pulp konservesi, kayısı reçeli, kayısı marmelatı, kayısı jöle ve kreması, kuru kayısı, toz kayısı, kıyılmış kayısı, küp doğranmış kuru kayısı, ekstrüzyon kayısı mamülleri (pestil vb.), kayısı şekerlemeleri, kayısı ekstraktı ve esansı, kayısı likörü, kayısı jelatin mamulleri, kayısı brendi, kayısı pasta, kek, bar vb. mamuller bunlardan bazılarıdır (Asma, 2000).

Kayısının iç çekirdeği ise, badem yağı, benzaldehit, furfural, aktif karbon, aroma esansı, amigdalın ve hidrosiyamik asit yapımında kullanılmaktadır. Kayısı çekirdeği çerez olarak da kullanılmaktadır. Kayısı ağacının gövde ve dalları ile kayısı çekirdeği kabuğu yakacak olarak kullanılırken, yaprakları hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir. İngiltere Newcastle Üniversitesinde Gezer ve ark., tarafından yapılan bir çalışmada kayısı çekirdeği kabuklarının biyoyakıt ve biyogaz üretiminde de oldukça başarılı bir şekilde kullanılabileceği gösterilmiştir (Gezer ve ark., 2009).

10.7. Kayısı Tarımında İş Gücü Gereksinimi ve Yıllık Dağılımı

Kayısı, diğer sert çekirdekli meyveler gibi emek yoğun bir tarım gerektirir. Yapılan bir araştırmada kayısı tarımında bir yıl boyunca iki hasat dönemi arasında ihtiyaç duyulan iş gücü miktarı ve bunun aylara ve işlemlere göre dağılımı belirlenmiştir (Tablo 24) (Gezer ve ark, 2002).

Tablo 24. Kayısı tarımında iş gücü kullanımı ve temel işlemlere dağılımı (h/ha)

İşlemler	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Topl.
Toprak İşleme					4						4		8
Düzeltilme					2.5								2.5
Gübre Uygulama			10					38		19			67
İlaçlama			11	27	24						15.5		77.5
Su Göleti Yapma					75	23							98
Sulama						12	26	26	12				76
Budama									18	15			33
Hasat							328						328
Taşıma			1				9	1		3.5			14.5
TOPLAM			22	27	105.5	35	363	65	30	37.5	19.5		704.5

Tablodan da görüldüğü gibi kayısı tarımı aralık, ocak ve şubat ayları hariç yılın dokuz ayında yoğun bir iş gücü gerektirmektedir. İş gücü açısından en yoğun aylar, sırasıyla temmuz, mayıs ve ağustos aylarıdır. Toplam iş gücü ihtiyacının % 76'sı bu aylarda yoğunlaşmaktadır. Toplam iş gücünün % 52'si temmuz ayında ortaya çıkmaktadır. En büyük iş gücüne hasatta ihtiyaç duyulurken, en az iş gücü gereksinimi toprak işlemede ortaya çıkmaktadır. Yıl içinde ihtiyaç duyulan toplam iş gücü yaklaşık 705 saattir. Bu durum, kayısı tarımının, yoğun iş gücüne ihtiyaç duyulan bir tarımsal uğraş olduğunu göstermektedir.

10.8. Kayısı Tarımı ve Temel İşlemler

Kayısı ülkemizin her yerinde yetişmektedir. Ancak fazla nemden hoşlanmadığı için Karadeniz'in doğu bölgesindeki bir kısım yerlerle ve kış soğuklarının çok şiddetli geçtiği Doğu Anadolu'nun yüksek yaylalarında iyi yetişmemektedir.

Meyve ağaçlarının bir yerde yetiştirilebilirliğini tayin eden en önemli etken iklim faktörüdür. Kayısı esas itibari ile mevsimlerin birbirinden kesin ayrıldığı, sürekli kış mevsimi, yağışsız ilkbahar ayları ve güneşli yazı olan kara iklimin hâkim olduğu bölgelerde iyi yetişmektedir. Soğuklanma ihtiyacı + 7.2 °C' nin altında 1000-2000 saattir. Meyvenin kaliteli bir şekilde olgunlaşabilmesi için yaz aylarında atmosferin kurak olması gerekir.

İlkbahar geç donları bu türün yetiştiriciliğini kısıtlayan en önemli faktörü oluşturur. İlkbahar geç donlarından korunmak için daha geç çiçek açan çeşitlerinin yetiştirilmesi en iyi önlemdir. Kayısı en iyi derin, geçirgen, iyi havalandan, sıcak ve besin maddelerince zengin olan ince dokulu, tınlı veya tınlı-kireçli topraklarda yetişir. Çok fakir ve kuru topraklarda gerek büyümenin gerilemesi ve gerekse çiçeklerin iyi beslenememesi nedeni ile verim düşer. Bunun aksine zengin topraklarda ağaçlar kuvvetli büyür, meyve verimi ve kalitesi artar.

Kayısı %3 ile %20 meyil dereceli yerlerde daha iyi yetiştirilir. Bahçeler güneye bakmalıdır. Taban suyu toprak yüzeyine yakın olmamalı, bu mesafe 2 m den fazla olmalıdır. Kayısı, aşı ile çoğaltılan bir türdür. Bu amaçla kullanılan en iyi aşı metodu durgun göz aşısıdır. Kayısılar için anaç olarak kayısı çöğürü (zerdali), erik, badem ve şeftali kullanılır.

İyi bir kayısı bahçesi tesisi için, dikim sonbaharda yapılacaksa ilkbaharda, ilkbaharda yapılacaksa sonbaharda toprak derince sürülür ve dikim dönemine kadar bekletilir. Sonunda çiftlik gübresi verilerek (dekara 2-3 ton) toprak ince olarak sürülür ve terbiye edilir. Daha sonra dikim çukurları açılarak dikim yapılır. Genel olarak kare, dikdörtgen veya üçgen dikim yapılır. Dikim aralıkları 8x8, 10x10 veya 15x10 metre olabilir.

Kayısı ağaçları suya çok fazla gerek duyan bir tür değildir. Ancak temmuz, ağustos ve eylül aylarında yapılacak sulamanın büyük faydalar sağladığı belirlenmiştir. Ayrıca topraktaki N-K-P oranının iyi ayarlanması, uygun toprak işlemenin yapılması, ağaçların iyi bir şekilde terbiye edilmesi ve uygun zamanlarda çiçek ve meyve seyreltmelerinin yapılması da verimi arttırıcı etki yapar.

Kayısı hasadı, genellikle toplama mevsiminde dalların sallanması, tekmelenmesi veya sopa ile çırpılması sureti ile meyvelerin doğrudan doğruya toprak üzerine ya da işçiler tarafından ağaçların altına gerilen brandalar üzerine dökülmeleri suretiyle yapılır. Toplanan kayısılar buradan sandık veya kasalarla kükürtleme yerine taşınır. Yaygın olmamakla birlikte elle hasat yöntemi de uygulanmaktadır. Ancak, elle hasat, en ideal hasat yöntemi olmasına rağmen uzun zaman alması, yorucu olması, iş gücü ihtiyacını artırması ve yardımcı araçlara gereksinim duyulması nedeniyle yaygın değildir. Ayrıca, çok yeni olmasına rağmen bazı çiftçiler tarafından mekanik hasat yöntemleri de kullanılmaktadır.

Kurutmalık kayısı, hasat edildikten sonra kükürtleme işlemine tabi tutulurlar. Kükürtleme yerine taşınan kayısı "İslim" denilen kükürtleme odalarında kerevetler üzerine dizilerek ya da kasalar içinde kükürtleme işlemine tabi tutulur. Kükürtleme

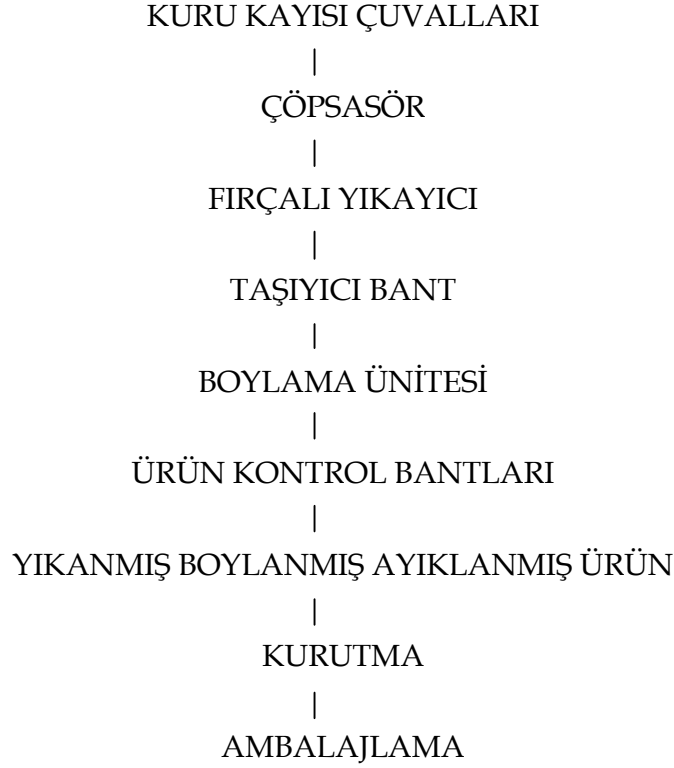
işlemi genel olarak **1 ton kayısı için 2 kg kükürt yakılarak** yapılmaktadır. Kükürtleme odaları genelde kerpiç olmak üzere çeşitli yapı malzemelerinden inşa edilebilmektedir. Kükürtleme odasının 2.80x2.80 m boyutlarında, 2.25 m yüksekliğinde ve duvar kalınlığının 30 cm, kapı genişliğinin 1.2 m olması idealdir. Kükürtleme odalarının kapılarında profil konstrüksiyonla sac kullanılmaktadır. Ürün odaya kasalarda veya kerevetlerde yüklendikten sonra kükürt soba üzerinde genelde çinko bir kap içerisinde yakılmakta ve kapı kapatılmaktadır. Yaklaşık 8-12 saat süren kükürtleme işlemi genelde iki kez tekrarlanmakta ve bazı durumlarda işlem sayısı arttırılmaktadır.

Kükürtlenen ürün daha sonra bez ya da naylon üzerine serilerek güneşte doğal yöntemlerle kurutulmaktadır. Kurutma işlemi sırasında kayısılar belirli bir kurutma düzeyine ulaşınca toplanarak çekirdekleri çıkartılmakta, şekil verilmekte ve sonra ürünün kurutulmasına devam edilmektedir. Kurutma işleminden sonra ürün toplanarak genelde çuvallarda ya da yığın halinde olmak üzere evlerde depo edilmektedir.

Kayısının kükürtlenmesi, kurutulması, çekirdeğinin çıkarılması vb. işlemlerin mevcut durumdaki geleneksel yöntemlerle yapılmasının, yoğun iş gücü gerektirmesi, hijyenik şartların yeterince sağlanamaması, çok zaman alması, ürün ve kalite kaybına yol açması gibi nedenlerle daha etkin yöntemlerin geliştirilmesi için alternatif arayışlar sürdürülmektedir.

Kayısının absorbe ettiği kükürt oranının azaltılması, kurutulması sırasında hijyenik şartların sağlanması ve çekirdek çıkartılması işlemindeki işçilik ihtiyacının azaltılması amaçlarına yönelik olarak yeni sistem ve modeller geliştirmek için bazı araştırma ve denemeler yapılmıştır. Ancak, bunlar uygulanma imkânı bulamamış ve geleneksel uygulama aynen devam etmektedir.

Kurutulmuş kayıların, yıkanması, sınıflandırılması, ambalajlanması vb. işlemler kayısı işleme tesislerinde (ürün hazırlama tesisleri) yapılmaktadır. Bir kayısı işleme tesisindeki işlem aşamaları Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Kuru kayısı işleme akış şeması

Kuru kayısı boylama aşamasında, bir kilogramda bulunan meyve sayısına göre Tablo 25’ deki gibi boylara ayrılmaktadır.

Yıkanan, boylanan, ayıklanan ve yeniden kurutulan **kayısılar 6 ve 12.5 kg’lık karton veya ahşap** kutuların içinde ambalajlanmakta ve ihraç edilmektedir. Ayrıca, ithalatçı firma taleplerine göre 250-400 gr’lık küçük gramajlı selefona kaplı ambalajlama da yapılabilmektedir. Üretilen kuru kayısıların tamamına yakını direkt tüketilecek şekilde ambalajlanıp pazarlanmaktadır.

Tablo 25. Boylama sınıfları ve esas alınan kayısı sayısı

Boy Numarası	1 kg'daki meyve sayısı
1. boy	80-100
2. boy	101-120
3. boy	121-140
4. boy	141-160
5. boy	161-180
6. boy	181-200
7. boy	200-240
8. boy	240'ın üstü (boylama dışı)

Kaynak: TSE

11. TÜRKİYE VE MALATYA'DA KAYISI ÜRETİMİ

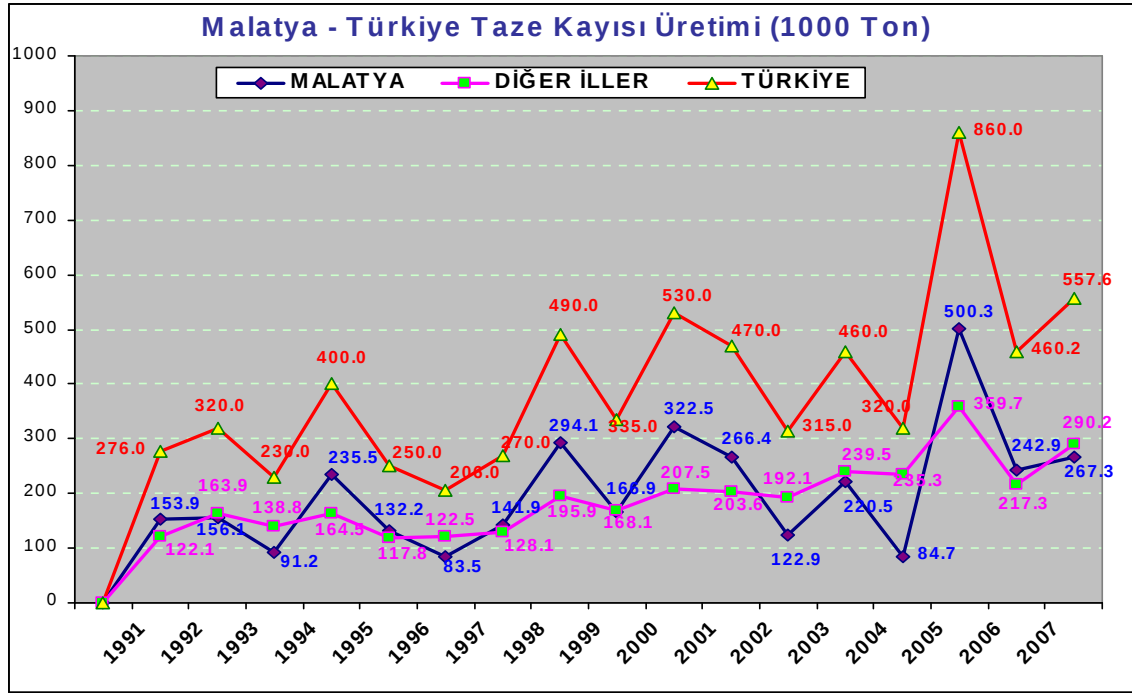
Dünyada yılda üretilen toplam 2.500.000 ton taze kayısının ortalama 500.000 tonu Türkiye tarafından üretilmektedir. Türkiye üretilen bu kayısının önemli bir bölümünden yaklaşık 100.000 ton kuru kayısı üretimi gerçekleştirmektedir. Elde edilen kuru kayısının tamamına yakını ihraç edilmektedir. Diğer bir ifadeyle dünya yaş kayısı üretiminin %20'si, dünya pazarlarına konu olan kuru kayısının ise yaklaşık %85-90'ı Türkiye tarafından sağlanmaktadır. Kuru kayısı ihracatı ve bundan elde edilen gelirin son yıllardaki değişimi Tablo 26'de gösterilmiştir.

Malatya, Türkiye taze kayısı üretiminde %60, kuru kayısı üretiminde ise, %90'lık bir paya sahiptir. Ayrıca, ülkemizdeki toplam 15 milyon civarındaki ağaç sayısının yaklaşık 8 milyonu ilimizde bulunmaktadır. Bu rakamlar dikkate alındığında Malatya'nın tek başına dünya yaş kayısı üretiminde %12, dünya kuru kayısı üretiminde ise yaklaşık %65'lik bir paya sahip olduğu görülür. Malatya kayısı üretiminin Türkiye üretimiyle karşılaştırılması Şekil 5'de verilmiştir (Gezer, 2005).

Tablo 26. Son 15 Yıllık Kayısı Üretim ve İhraç Değerleri

Yıl	Meyve veren ağaç sayısı (adet)	Yaş kayısı üretimi (ton)	Kuru kayısı üretimi (ton)	İhraç edilen kuru kayısı miktarı (kg)	İhracat getirisi (\$)	Kuru kayısı ort. ihraç fiyatı (\$/kg)*
1994	4.405.600	263.371	66.935	46.175.709	89.381.293	1,935
1995	4.711.400	132.201	30.652	52.778.881	100.074.244	1,896
1996	4.821.400	83.847	18.343	43.370.000	106.784.816	2,462
1997	4.986.760	144.297	34.599	45.544.838	122.235.690	2,684
1998	5.106.623	296.989	73.510	50.655.724	119.821.425	2,365
1999	5.355.448	165.664	39.879	57.039.784	128.423.842	2,251
2000	5.643.558	330.724	78.212	73.000.000	111.493.571	1,572
2001	5.812.584	268.434	58.980	100.626.000	89.522.741	0,889
2002	5.962.016	125.889	26.772	70.150.738	122.462.402	1,746
2003	6.083.000	227.504	50.025	72.810.000	152.563.907	2,095
2004	6.235.500	162.213	36.842	80.214.000	199.427.435	2,486
2005	6.355.700	500.268	115.645	94.808.000	179.613.793	1,894
2006	6.674.350	243.809	55.600	110.972.000	194.607.735	1,754
2007	6.740.050	283.787	64.575	102.281.000	236.613.673	2,313
2008	6.803.250	363.607	84.100	98.086.000	318.573.000	3.247

Kaynak: Malatya TSO Kayıtları

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü kayıtları

Şekil 5. Yıllar itibariyle Türkiye – Malatya kayısı üretimi karşılaştırması

Türkiye dünya kayısı üretiminde tartışmasız ve rakipsiz bir üstünlüğe sahiptir. Türkiye'yi %10 civarındaki üretimiyle İran izlemektedir. Dünyadaki diğer kuru kayısı üreticisi ülkelerin yakın bir gelecekte Türkiye'ye rakip olma imkânı bulunmamakla birlikte, İran'ın son yıllardaki istikrarlı bir şekilde artan üretimini yakından izlemekte yarar vardır. Dünyada başlıca kuru kayısı üreticisi ülkeler ve bunların son yıllara ait kuru kayısı üretim değerleri Tablo 27'de verilmiştir.

Tablo 27. Dünya Kuru Kayısı Üretici Ülkeleri (Özden, 2008)

Başlıca Üretici Ülkeler	2005	%	2006	%	2007	%
Türkiye	139.000	87,7	90.000	81,3	79.000	79,7
İran	10.000	6,3	11.000	9,9	11.000	11,1
Cin	4.000	2,5	5.000	4,5	5.000	5,0
ABD	3.500	2,2	3.500	3,2	2.500	2,5
G. Afrika	1.520	1,0	800	0,7	1.200	1,2
Avustralya	450	0,3	400	0,4	400	0,4
Toplam	158.470	100,0	110.700	100,0	99.100	100,0

12. KAYISININ MALATYA EKONOMİSİNDE YERİ VE ÖNEMİ

Malatya; coğrafyası, toprak yapısı ve iklim özellikleri açısından birçok tarımsal faaliyetin yapılmasına uygun bir yapıya sahiptir. Malatya ekonomisinin temeli büyük oranda kayısı üretimine dayanmaktadır. Ülkemizde ticari manada üretilen kuru kayısı üretiminin başlıca kaynağı, bu üretimin hemen hemen tamamını gerçekleştiren Malatya ilidir. Ayrıca, ekolojik özelliklerinden dolayı renk, tat, koku, aroma ve kuru madde bakımından dünyanın en ünlü kayısıları Malatya ve çevresinde yetiştirilir.

Malatya'da üretilen kayısıların yaklaşık %90'ı hasat, kükürt uygulama, kurutma ve çekirdeğini çıkarma işlemlerinden sonra Malatya'da bulunan çok sayıdaki kayısı işleme tesisinde işlenmekte ve başta Avrupa ülkeleri olmak üzere yaklaşık 150 ülkeye ihraç edilmektedir. Dünyada kuru kayısı ithalatında önde gelen ülkeler ABD, İngiltere, Fransa, Almanya ve Rusya Federasyonudur. Bu beş ülke dünya kayısı ithalatının % 50'den fazlasını gerçekleştirmektedir.

İlimizde her yıl 80-100 bin ton kuru kayısı üretilerek ihraç edilmekte ve bundan yaklaşık 250-300 milyon dolar döviz girdisi sağlanmaktadır. Malatya'da 50 civarındaki kayısı işleme tesisinde yaklaşık 5.000 insanımız çalışmaktadır. Ayrıca, 300 kadar esnaf ve tüccar ile 50 kadar ihracatçı da kayısı işletmeciliği ile uğraşmaktadır. Yine ilimizde 10'a yakın firma kayısı makineleri imalatı yapmaktadır.

Dahası, çiftçi kayıt sistemi (ÇKS) verilerine göre ilimizde yaklaşık 30.000 aile kayısı tarımıyla uğraşmakta ve doğrudan ya da dolaylı olarak yaklaşık 200.000 kişi geçimini bu sektörden temin etmektedir. İlimizdeki meyve alanlarının %80'ini kayısı bahçeleri oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda **tek boyutlu (monokültür)** bir meyve üretimine işaret etmektedir.

13. MALATYA KAYISISINI FARKLI KILAN UNSURLAR

Ekolojik özelliklerin uygunluğundan dolayı, **renk, tat, koku, aroma ve kuru madde** bakımından dünyanın en ünlü kayısıları ilimizde üretilmektedir. Ancak, Malatya kayısının en önemli özelliği içerdiği kuru madde oranının, hem ülkemizin diğer bölgeleri hem de dünyanın diğer ülkelerinde yetiştirilen kayılara kıyasla oldukça yüksek olmasıdır.

Türkiye'nin diğer bölgeleri ve dünya kayısılarının **kuru madde** oranı ortalama %15 iken, Malatya kayısının kuru madde oranı ortalama %25-30'dur. Türkiye'nin diğer illeri de dâhil dünyanın her yerinde yaklaşık 6-7 kg yaş kayısından 1 kg kuru kayısı elde edilirken, Malatya'da 3-4 kg yaş kayısından 1 kg kuru kayısı elde edilmektedir. Bu yüzden Malatya kayısı kurutularak değerlendirilmeye çok uygundur. Ayrıca, hasat dönemi iklim şartları doğal kurutmaya çok uygun olduğundan kurutma işlemi çok daha ekonomik olmaktadır.

Ayrıca Malatya kayısı uygun şartlar sağlanması halinde taze olarak **4 ay, gün kurusu olarak bir yıl, kükürtle muamele edilmesi halinde ise 2-4 yıl** bozulmadan muhafaza edilebilmektedir. Bu özellik çok az meyvede bulunabilecek bir özelliktir. Tüm bu özellikler Malatya kayısını kıymeti bilinmesi gereken bir ürüne dönüştürmektedir.

14. KAYISI TARIMINDA MALİYET-GELİR ANALİZİ

Tarımsal faaliyet, birisi teknik diğeri ekonomik olmak üzere iki yönüyle incelenebilir. Tarımsal faaliyetin ekonomik yönü, teknik faaliyetlerin yürütülmesi ya da teknik bilgilerin tarıma uygulanması sırasında ortaya çıkan ekonomik sorunlar ve bunlara aranan çözümlerden oluşmaktadır (Karagölge, 1987).

Ekonomik yön ele alınırken yetiştiriciliği yapılan ürünlerin kârlılığının hesaplanması önem arz etmektedir. Kayısı tarımının kârlılık durumunu tespit etmek amacı ile İl Tarım Müdürlüğünün her yıl düzenli olarak hazırlamış olduğu maliyet-verim cetvellerindeki veriler alınmıştır. Kârlılık hesaplamalarında ürünlerin getirisini gerçeğe yakın değerlendirmesini yapabilmek için son beş yıllık değerler esas alınmıştır.

Yapılan değerlendirme ve analiz sonuçlarına göre kayısının son beş yıllık kârlılık ortalamasının dekar başına 342 TL olduğu, en yüksek kârın 2004 yılında 433 TL elde edildiği, en düşük kâr ise 85 TL ile 2005 yılında olduğu görülmektedir. Kayısı fiyatlarını belirleyen en önemli unsur yıllık ürün (rekolte) miktarıdır. Rekolteyi etkileyen en önemli unsur ise ilimizde sık sık yaşanan ilkbahar geç donlarıdır. Yıllık ürün miktarının yüksek olduğu yıllarda ürün fiyatı düşmekte dolayısıyla gelir azalmaktadır. Ürüne ilişkin masraflar hesaplanırken çiftçilerin kendi iş güçleri, sahip oldukları alet ve makineler ve arazi kirası gibi giderler dikkate alınmadığı durumlarda üreticinin kârlılığı artmaktadır (Tablo 28).

Tablo 28. Kayısı Son Beş Yıl Gelir Gider Tablosu (Yaş kayısı için)

Ekilen Bitki Çeşidi	Verim Kg/da	Fiatı TL/kg	G. Safi Gelir TL/da	Masraf TL/da	Net Kâr TL
2004	750	1,00	750,00	316,75	433,26
2005	750	0,58	435,00	349,86	85,14
2006	1.000	0,78	780,00	433,00	347,00
2007	1.000	0,90	900,00	478,94	421,06
2008	1.000	1,00	1000,00	577,68	422,32
Ortalama			773,00	431,25	341,76

15. KAYISI DEĞER ZİNCİRİ

Malatya Kayısıcılığının Sorunları ve Çözüm Önerileri çerçevesinde gerçekleştirilen ve ilgili tüm kesimlerden temsilcilerin katıldığı forumda yapılan değerlendirmeler sonucu kayısının değer zincirinin tahmini olarak Tablo 29'daki gibi şekillendiği kanaatine varılmıştır.

Tablo 29. Kayısının Değer Zinciri

	Alış (\$/Ton)	Masraf (\$/Ton)	Satış (\$/Ton)	Kâr (\$/Ton)	Kâr (%)
Üretici	-	1500	2200	700	46
Aracı/Tüccar	2200	30	2300	70	3
İşletmeci - İhracatçı	2300	300	3000	400	15
Yurtdışı İthalatçı	3000	150	3300	150	5
Dış İşletmeci-Üst Toptancı	3300	500	4500	700	18
Yurtdışı Perakendeci	4500	1000*	12000	6500	118
Tüketici	12000				

Not: III. Kalite kayısı, 2009 Haziran tahmini fiyatları (Forum toplantı tutanakları) (ABD Piyasası).

*Bu gider kayısıya yapılan masraf olmayıp, tahmini market giderleridir.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde masraflı ve emek yoğun bir tarım şekli olmasına rağmen, kayısı üreticisinin normal dönemlerde kayısı üretiminden yeterli kâr sağladığı söylenebilir. Dahası işletme büyüklüğü optimal seviyeye ulaştıkça (en az 30 dekar yada 300 ağaç), mekanizasyon imkanları arttıkça maliyetler düşeceğinden üreticilerin kâr oranları daha da artacaktır. Ancak kayısıya harcanan emek düşünüldüğünde diğer tarafların kâr marjının üretici kârına kıyasla yüksek olduğu görülmektedir. Değer zinciri içindeki üretici payını arttırmak için çaba gösterilmeli, çareler aranmalıdır. Kaldı ki kayısı ağaçları her yıl aynı oranda ürün vermemekte sık sık don zararlarına maruz kalmaktadır.

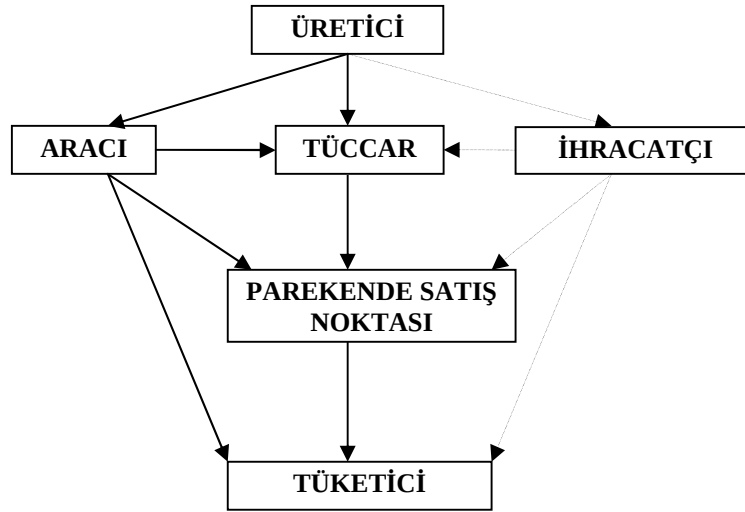
Tabloda en dikkat çekici diğer bir boyut ise yurtdışı perakendeci karının oldukça yüksek oluşudur. Bu rakamlara göre Malatya kuru kayısının kilosu yurt dışı marketlerde 12 \$'a satılmakta ve perakendeci her kilogram kayısıda 6,5 dolar kâr emektedir. Fakat bunun yanı sıra Amerikalılar kendi ürettikleri kuru kayısının kilosunu

marketlerde 15 \$'a satmaktadırlar. Ancak marketlerin kâr oranının bu kadar yüksek olması kayısıda rantın büyük kısmının onlara gittiği anlamına gelmez. Zira her marketin satacağı kayısı miktarı genel olarak birkaç tonu geçmeyecektir. Bu durum dikkate alındığında kayısı rantının önemli bir kısmının ciddi düzeylerde sürüm yapan yurtiçi ve yurtdışı işletmeci tarafından paylaşıldığı söylenebilir.

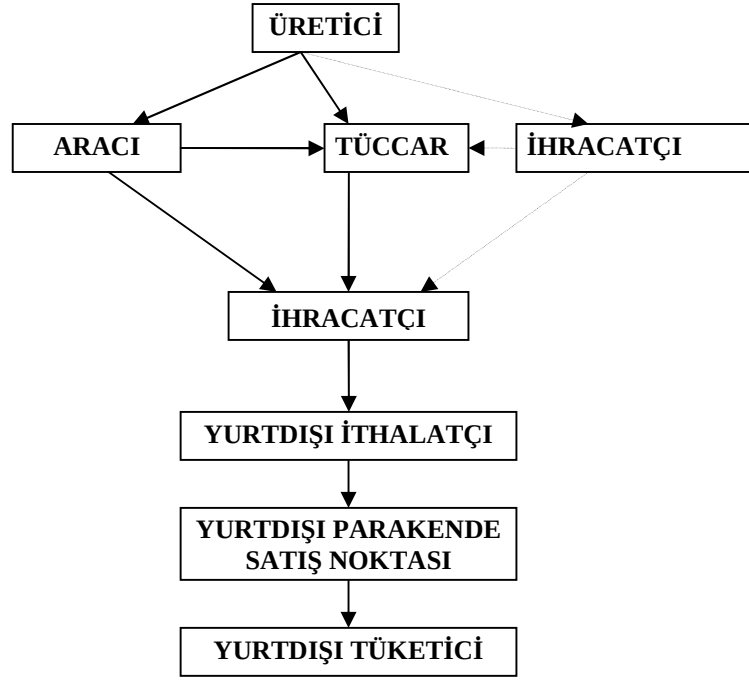
Kayısının pazarlanması ve tüketimiyle ilgili temel hedef; kayısıyı üreticinin, aracının, ihracatçının, ithalatçının ve perakendecinin makul düzeyde kar elde ettiği, tüketicinin ise makul fiyata tüketebildiği bir ürüne dönüştürmek olmalıdır.

16. KURU KAYISI PAZARLAMA KANALLARI

Taze ve kuru kayısının yurtiçi pazarlama kanalları Şekil 6’da yurtdışı pazarlama kanalları ise Şekil 7’ de verilmiştir. Üretilen kayısılar üreticiden yurtiçi ya da yurtdışı tüketiciye ulaşmaya kadar bu kanalları izlemektedir. 1980’li yılların başına kadar Malatya kuru kayısının neredeyse tamamı İzmir üzerinden ihraç edilmekteydi. Ancak 1980’den sonra işletmecilere verilen teşviklerin etkisiyle Malatyalı ihracatçılar büyük bir gelişme kaydetmiş ve kuru kayısı ihracatında Malatya’nın payı %90’ı bulmuştur. Bu rakamlar, Malatyalı ihracatçıların kat ettiği mesafeyi göstermesi açısından önemlidir.

Şekil 6. Kayısı yurtiçi pazarlanma süreci ve kanalları

Şekil 7. Kayısı yurtdışı pazarlanma süreci ve kanalları

17. KAYISI İLE İLGİLİ KURULUŞLAR

Kayısı yetiştiriciliği, eğitim-yayım faaliyetleri, kayısının tanıtımı ve geliştirilmesi, ticareti, paketlenmesi, ihracatı, kredilendirme, sigortalanması gibi konularda faaliyet gösteren ilgili çok sayıda kurum ve kuruluş bulunmaktadır. Bunların en önemlileri aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Malatya Valiliği
2. Malatya Belediyesi
3. İl Özel İdare Genel Sekreterliği
4. İnönü Üniversitesi
5. Tarım İl Müdürlüğü
6. Ticaret ve Sanayi Odası
7. Malatya Ziraat Odası Başkanlığı
8. Meyvecilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü
9. DSİ Şube Müdürlüğü
10. Kayısı Araştırma Geliştirme ve Tanıtma Vakfı
11. Sulama Birlikleri
12. Kayısı Üreticileri Birliği (yeni oluşturuluyor)
13. Kayısı Üreticileri Derneği
14. Kayısı Birlik (kapanmak üzere)
15. Ticaret Borsası
16. Güneydoğu Anadolu İhracatçılar Birliği Malatya İrtibat Bürosu
17. Malatya İhracatçılar Derneği
18. T.C. Ziraat Bankası
19. Tarım Kredi Kooperatifi Bölge Müdürlüğü
20. TÜİK Bölge Müdürlüğü
21. TSE Malatya Temsilciliği
22. Ziraat Mühendisleri Odası

18. KAYISIDAN KAYNAKLANAN FIRSATLAR

Türkiye’de, hatta dünyada artık kayısı denilince Malatya, Malatya denilince kayısı akla gelmektedir. Malatya ve kayısı isimleri adeta birbiriyle özdeşleşmiş durumdadır. Tadı, aroması, besleyici değeri ve sağlık açısından faydaları herkesçe bilinen ve aranan bir meyve olan kayısıda, böylesine bir potansiyele sahip olmak, ilimize önemli fırsatlar sunmaktadır. İyi bir gelecek tasarımı ve iyi düşünülmüş bir eylem planıyla kısa vadede olmasa bile orta ve uzun vadede Malatya aşağıdaki hedefleri yakalayabilir.

- Dünyada marka olmuş birkaç ürün,
- 200 bin ton kuru kayısı üretimi, 1 milyar dolar döviz girdisi,
- Uluslararası bir kayısı borsası,
- Onlarca kayısı türev ürünü,
- Uluslararası bir kayısı fuarı,
- Sofralık, işlemelik ve kurutmalık gibi çok amaçlı kayısı çeşitleri,
- Taze, kuru meyve, meyve suyu, çerez vs. olarak yıl boyu tüketilen bir ürün,
- Meyvecilik kültürünün gelişmesine paralel olarak diğer meyve türlerinin de yaygınlaştığı tam bir meyve kenti ve her sezon işleyecek meyve bulabilme imkânıyla birlikte meyveciliğe dayalı tarımsal sanayinin geliştiği bir sanayi kenti.

Malatya bu potansiyele sahiptir. Önemli olan bu potansiyelin nasıl ortaya çıkarılacağıdır. Böylesi bir süreçte vizyon, strateji, planlama, liderlik, koordinasyon gibi kavram ve olgular önemli ve belirleyici olacaktır.

19. KAYISIYI BEKLEYEN RİSKLER VE TEHDİTLER

Meyvede şekil bozukluğuna, ileri derecede verim ve kalite kaybına yol açan **sharka virüsü**; Malatya'nın civar illeri olan Kahramanmaraş ve Adıyaman'a kadar gelmiştir. Bu durum Malatya kayısı için çok büyük bir risk oluşturmaktadır. Malatya'ya il dışından her yıl onlarca kamyon kayısı fidanı taşınmaktadır. Malatya dışından yapılan bu fidan girişleri başlı başına bir tehlike kaynağıdır. Bazı uzmanlara göre bu virüsün Malatya kayısıasına bulaşması önü alınamayan bir felakete yol açabilir.

Bu hususta duyarlı davranılmalı ve gerekli tedbirler bir an önce alınmalıdır. Sharka bulaştığı çeşidin sonunu getiren bir virüs olarak bilinmektedir. En önemli kurutmalık kayısı çeşidimiz olan ve Malatya kayısı popülasyonunun dörtte üçünü oluşturan Hacıhaliloğlu çeşidinin başına böyle bir sorunun açılması Malatya kayısıcılığını çok derinden etkileyecektir. Kaldı ki yapılan bazı çalışmalarda Hacıhaliloğlu kayısı çeşidinin sharka'ya karşı hassas olduğu ileri sürülmektedir.

Kayısı konusunda önemli çalışmalar yapan bilim adamlarından biri olan Prof. Dr. Sezai Ercişli'nin bir sohbet sırasında sarf ettiği **“Eğer Malatyalılar sharka'nın ne kadar tehlikeli olduğunu bilselerdi her sokağın başına bir jandarma dikerlerdi”** sözü konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır.

Kimyasal ilaçların gittikçe daha da artan oranlarda kullanılması kayısı tarımını kimyasal ilaçlara bağımlı hale getirmeye başlamıştır. Daha kötüsü ise son yıllarda bazı zararlıların kullanılan ilaçlara bağımlılık göstermeye ve etkilenmemeye başlamasıdır. Bu durum önümüzdeki yıllarda üreticinin kayısı ve kimyasal mücadele konusunda bir kısır döngüye hapsolmasına yol açabilir. Bundan korunmanın yolu zorunlu kalmadıkça kimyasal mücadeleye başvurmamak, çevreci bitki koruma yöntemlerini tercih etmek, kimyasal ilaç kullanıldığında ise mümkün mertebe az ve çevresel etkileri dikkate alarak kullanmaktan geçmektedir.

Kayısıyı bekleyen önemli diğer bir risk ise dünyada düşme eğilimi gösteren kuru meyvelerdeki kabul edilebilir **kalıntı kükürt** oranıdır. Türkiye'nin ürettiği bir ürünle ilgili kriterlerin gerçekçi olmayan yaklaşımlarla başkaları tarafından belirlenmesi uygulamada ciddi sorunlara yol açmaktadır.

Mevcut durumda bile uygulanan kükürt miktarını istenilen düzeyde tutma konusunda önemli zorluklar yaşanırken, AB ülkelerinin önümüzdeki yıllarda kuru kayısıda kabul edilebilir kükürt kalıntı miktarını **2000 ppm'den 1000-1500 ppm'e** düşürmeye hazırlandıkları haberleri gelmektedir. Bunun gerçekleşmesi halinde halihazırda yaşanan sorunlar daha da ağırlaşacaktır. Bu konuda öncelikle yapılması

gereken şey neredeyse tamamını ürettiğimiz kuru kayısı ile ilgili alınacak kararlarla ilgili sürece dâhil olmaktır.

Düşük kükürtlü kayısı üretmek mümkündür, ancak bu yolla üretilen kayısılar daha kısa sürede bozulmaktadır. Bu durum soğuk hava deposu kullanımını üretim zincirinin zorunlu bir halkası haline getirecektir. Oysa bölgede böyle bir altyapı söz konusu değildir.

20. MALATYA KAYISICILIĞI İÇİN VİZYON ÖNERİSİ

Malatya için kayısıyla ilgili geliştirilecek bir vizyon önerisi aşağıdaki gibi olabilir.

“Türkiye’de ve dünyada kuru kayısı ve türev ürünlerini en kaliteli üreten, en verimli işleyen, en etkin pazarlayan, en iyi değerlendiren ve gıda özelliklerini sürekli geliştiren il olmak...”.

21. KAYISI ÜRETİMİ VE PAZARLANMASINDA YAŞANAN SORUNLAR

Günümüz dünyasındaki gelişmeler, herhangi bir ürünün ihraç ürünü haline gelmesi ve üründen maksimum faydanın elde edilebilmesi için, ürünün üretim aşamasından başlayarak zincirin son halkası olan tüketiciye ulaşmasına kadar yani tarladan sofraya kadar geçen sürecin bütünleşmiş bir sistem içinde ele alınmasını ve değerlendirmesini zorunlu hale getirmiştir.

Sofralık ya da taze kayısı konusunda dünyada oldukça gelişmiş teknolojiler kullanılmaktadır. Bu anlamda yaş kayısı ve diğer meyvelerimizle ilgili sorunlarımızı dünyayı takip ederek ya da onlarla beraber hareket ederek çözebiliriz. Ancak, söz konusu kuru kayısı olunca bu konuda önemli oranda kendimizle baş başa kalacağız demektir. Yani kuru kayısı konusunda ne yapılacaksa bunu biz yapacağız. Zira diğer ülkelerin bizdeki boyutta kuru kayısı üretimi ve sorunları bulunmamaktadır. Bu hatırlatmadan sonra Malatya kayısıcılığındaki bazı sorunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

21. 1. Yetiştiricilikle İlgili Sorunlar

21.1.1. Monokültür Tarımsal Yapı

İlimiz, iklim şartları açısından çay, narenciye vb. bazı meyveler dışında hemen her türlü meyvenin yetiştirilebileceği optimal şartlara sahiptir. Mevcut durumda, ilimizdeki meyveciliğin sadece kayısıya dayalı olması yani monokültür bir yapı arz etmesi, ileri teknoloji ve ciddi yatırım masrafı gerektiren meyve suyu üretim vb tesislerin kurulmasını engellemektedir. Zira taze kayısı ilimizde sadece birkaç ay bulunabilmektedir. Bu şartlarda bir meyve işleme tesisinin verimli çalışması mümkün olmamaktadır. Bu sorun ancak, yeterli miktarda, yılın çok uzun bir bölümünde ve değişik dönemlerde olgunlaşan meyveleri üretmekle aşılabılır.

Malatya'nın birçok meyvenin yetiştirildiği bir meyve kentine dönüştürülmesiyle birlikte, soğuk hava depoları, meyve işleme tesisleri, meyve suyu üretim tesisleri de yaygınlaşacak ve buna bağlı olarak meyvecilik sanayisinin gelişimi hızlanacaktır. Mevcut durumda kayısıya dayalı sanayi yok denecek kadar azdır. İlimizde meyve işleme tesisleri olarak bilinen fabrikalar ise aslında meyve işleme değil, basit teknolojilere dayanan ürün hazırlama ve paketleme tesisleridir.

Bu sorunun çözülmesi için hem kayısı çeşitleri artırılmalı (sofralık, işlemelik, kurutmalık olarak) hem de kayısı dışında elma, kiraz, vişne, dut, üzüm, ceviz v.s. meyvelerin yetiştiriciliği teşvik edilmelidir. Ancak, teşvik edilecek meyvelerin, ekonomik değeri yüksek ve bölge şartlarına uyum gösteren çeşitler olmasına dikkat edilmelidir. Bu

anlamda Doğanşehir için elma, Arapkir için üzüm, Yeşilyurt için kiraz, Hekimhan için ceviz, Doğanyol için nar, Akçadağ, Darende, Battalgazi ve Kale için kayısı gibi meyvelerin öne çıkarılması önerilebilir.

21.1.2. İlkbahar Geç Donları

Yetiştiricilik safhasında kayısının en önemli sorunu ilkbahar geç donlarının neden olduğu ürün kayıplarıdır. Etkisi yıldan yıla değişmekle birlikte ilkbahar geç donları bazı yıllar %70'lere varan ürün kayıplarına sebep olmaktadır. Bu durum, üretilen meyve miktarı, meyve kalitesi, fiyat istikrarı ve pazarlama konularında ciddi sorunlara yol açmaktadır. Üreticiler üzerinde yapılan kayısı sorunlarıyla ilgili bir araştırmada pazarlamadan (%57) sonraki en önemli sorun ilkbahar geç donları (%30) olarak ifade edilmiştir.

İlkbahar geç donlarından korunmanın en etkili yolu, kayısı tarımının don riski nispeten daha az olan alanlarda yapılmasıdır. Dere kenarı, vadi içi gibi don riski yüksek alanlarda yapılan kayısı tarımının kesinlikle ekonomik olmadığı yılların tecrübesiyle görülmüştür. Bu tür alanlar kayısı dışı tarımsal faaliyetlerle değerlendirilmelidir.

Bu konuda yaşanan diğer bir sorun ise, üreticilerin bu sorunla karşılaştıkları yılı müteakiben birazda girdi fiyatlarının yüksek olması sebebiyle ağaçlarına yeterli bakımı yapmamasıdır. Bu durum ağaçları ilkbahar geç donlarına daha da hassas duruma getirmekte ve muhtemel bir donda daha çok zarar görmesine yol açmaktadır. Üreticiler bundan kaçınmalı ve ağaçlarından topyekûn ümit kesmedikçe düzenli bakım yapmaya devam etmelidirler.

İlkbahar geç donlarının zararlı etkilerinin elimine edilmesine yönelik bilimsel çalışmalar devam etmekle birlikte, yakın vadede bu sorunun çözümüne yönelik ciddi bir alternatif gözükmemektedir. Ancak, son yıllarda birçok ülkede yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan “yağmurlama sulama” ve “rüzgâr fanlarıyla” dondan koruma yöntemleri kayısı için de ciddi potansiyel içermektedir. Bu konuda Gezer ve arkadaşları (2007) tarafından yürütülen bir çalışma devam etmektedir.

21.1.3. Meyve ve Ağaç Yapısıyla İlgili Sorunlar

Yetiştiricilikle ilgili diğer bir sorun ise, meyve ve ağaçların fiziksel ve morfolojik özellikleriyle ilgilidir. Malatya kayısıları dünyadaki rakipleriyle karşılaştırıldığında ağaç yapısı olarak çok büyük, meyve boyutları açısından ise nispeten küçük kalmaktadır. Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak ve durumu tersine çevirmek için bodur ve yarı bodur çeşitler elde etme çalışmaları hızlandırılmalıdır. Malatya kayısıcılığının geleceği, önemli oranda bodur veya en azından yarı bodur çeşitler geliştirmeye bağlı olacaktır. Aksi

takdirde hasat, kalite ve bakımla ilgili problemlerin çözümü oldukça zor olacaktır. Modern meyveciliğin gelişim yönü dikkate alındığında mevcut kayısı ağaçlarımız, henüz kültüre alınmamış yabancı ağaç görüntüsü vermektedir. Bu durumun etkilerini yakın vadede azaltmak için, çiftçilerimiz alçak taçlandırma ve etkin bir budama yapma konularında ikna edilmeli ve bilinçlendirilmelidirler.

21.1.4. Yetersiz İşletme Büyüklüğü

İlimizdeki kayısı tarımı işletme büyüklüğünün rasyonel bir tarımsal işletmeciliği mümkün kılacak büyüklükte olmaması kayısı tarımındaki en önemli sorunlardan birisidir. Yeterli mekanizasyon parkı, uygun sayıda teknik eleman istihdamı, iyi işleyen ve profesyonelce yönetilen işletme yapısı ancak yeterli büyüklükteki (en azından 40-50ha) işletmelerde mümkün olabilmektedir. Oysa ilimizdeki işletmelerin oldukça büyük bir kısmı çok küçük işletmelerden oluşmaktadır (ortalama 4-5 ha). Birçok sebepten kaynaklanan bu durum gerekli teknolojinin zamanında ve etkin kullanımına imkân vermediğinden karlılığı da ortadan kaldırmaktadır. Dahası mevcut işletme arazilerinin çok parçalı olması bu durumu daha da kötüleştirmektedir.

Bu sorunun çözümü arazi toplulaştırması, kümeleşme çalışmalar, üretici birlikleri kurulması, ortak makine parkı oluşturma ve tarım makineleri müteahhitliği gibi uygulamaların yaygınlaştırılmasından geçmektedir.

21.1.5. Su Kıtlığı ve Kuraklık

Kuraklık son yılların önemli sorunları arasına girmiş bulunmaktadır. Malatya su kaynakları bakımından avantaja sahip olmakla birlikte son yıllarda küçük su kaynaklarının kuruması, akarsuların azalması ve barajların tam doluluk seviyesine ulaşamaması sulama suyu ve dolayısıyla yeterli sulama yapma konusunda sıkıntılara yol açmaktadır.

Bu durum suyun çok ölçülü ve kontrollü kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Suyun ölçülü ve kontrollü kullanımı, suyun araziye naklinin kapalı sistemlerle, bitkiye ulaştırılmasının ise basınçlı sulama sistemleriyle yapılmasıyla mümkündür. Konunun ciddiyeti dikkate alındığında bu konuda ilimiz genelinde büyük bir eksiklik bulunmaktadır. Özellikle ciddi boyutta su tüketimine yol açan kayısı alanları düşünüldüğünde mevcut sulamaların hala %90'dan fazlasının önemli oranda su sarfiyatına yol açan salma sulama ile yapıldığı görülecektir.

Çat barajıyla ilgili planlama kusurlarından kaynaklanan sorunlardan dolayı Çerkez yazısı sulaması riskli hale gelmiştir. Kapıkaya Barajı ve sulama kanalları ile Gökpınar Sulama Projesi henüz tamamlanamamıştır. Derme, Medik ve Suçatı kanalları

ile suyun yeterliliği konularında sorunlar bulunmaktadır. Su temini ve tekniğine uygun su kullanımı konularında çiftçilerin çok ciddi düzeyde bilgi eksikliği söz konusudur.

Bu sorunun çözülmesi ya da en azından şiddetinin azaltılması için;

- Ciddi düzeyde buharlaşma kayıplarına ve kaçak kullanımlara sebep olan açık kanalların kapalı sisteme dönüştürülmesi,
- Salma sulama (yüzey sulama, vahşi sulama) yerine basınçlı (damla ve yağmurlama) sulama sistemlerine geçilmesi,
- Basınçlı sulamaya geçen üreticilere sulama aralığı ve verilecek su miktarı gibi konularda bilgi verilmesi,
- Bu konuda verilen teşviklere devam edilmesi,
- İyi bir su planlaması yapılması,
- Kaçak su kullanımlarının önlenmesi önem arz etmektedir.

21.1. 6. Verim ve Kalite Sorunu

İl olarak kuru kayısı üretimimiz 1980-82 yılına kadar 5.000-10.000 tonla sınırlı kalmıştır. 1980'li yıllardan itibaren sulanan alanların artması, teşvik uygulamalarının yaygınlaştırılması ve pazarlama imkânlarının iyileştirilmesiyle kayısı üretimimiz hızla yükselişe geçmiş ve kuru kayısı bazında 100.000 tonu aşmıştır. Son birkaç yılın üretim ortalaması dikkate alındığında Malatya kuru kayısı üretiminin 100.000 ton bandında istikrar bulduğu görülmektedir.

Buna karşın, son yıllarda küçük çiftçinin işi bırakması, sulama konusunda yaşanan sıkıntılar, hastalıklardaki artış ve ağaçların yaşlanması gibi nedenlerden dolayı 80'li yıllardan beri artmaya devam eden ağaç sayısı ve buna bağlı olarak yükselen rekolte miktarında, son yıllarda durağanlık yaşanmaya başlanmıştır. Oysa küresel krizin hüküm sürdüğü 2008 yılında bile ihracatta sıkıntı yaşanmaması, tüm ihracatçıların kolaylıkla pazar bulabilmesi, kuru kayısı konusunda dünya pazarlarında henüz doygunluk sınırına gelmediğini göstermektedir. Bu anlamda son zamanlarda birçok kişi tarafından dillendirilen kayısının üretim sorunu yoktur, hatta gereğinden çok kayısı üretiyoruz yaklaşımı doğru değildir.

Kısacası, kuru kayısı açısından dünya pazarları hâlâ doygunluk noktasının çok gerisindedir. Bu yüzden kaliteli olmak şartıyla kayısı üretimini artırma çalışmaları devam etmelidir. Dahası Malatya kayıscılığında önemli düzeyde bir verimlilik sorunu söz konusudur. Ağaç ve dekar başına alınan verim yeterli olmanın çok gerisindedir. Bu

anlamda bir taraftan tanıtım çalışmalarıyla pazar imkânlarını artırırken diğer taraftan kaliteli ve verimi yüksek bahçe kurumu çalışmaları da devam etmelidir.

Bunun yanı sıra üzümlere belirtmek gerekir ki ülkemiz ve ilimiz için ciddi bir potansiyele sahip olan Malatya kayısısını henüz bir dünya markasına dönüştüremedik. Fidan seçimi ve dikimi, budama ve şekillendirme, hasat, kükürt uygulama ve kurutma gibi birçok uygulamada ciddi eksikliklerimiz ve yanlış uygulamalarımız mevcuttur. Tüm bunlar bir kalite ve standardizasyon sorunuyla karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Bu sorunlardan bazıları aşağıda verilmiştir.

- Fidan seçiminde yeterli özenin gösterilmemesi,
- Ağaçların çok yüksek taçlandırılması, yeterli budama ve şekillendirmenin yapılmaması,
- Kimyasal ilaç kullanımında ekolojik kaygıların göz ardı edilmesi ve kayısı üretiminin her geçen gün kimyasal ilaçlara daha çok bağımlı hale gelmesi,
- Hasadın tekmeleme ve sırikla vurmak suretiyle yapılarak ağacın hasara uğratılması ve bir sonraki yılın ürününün riske edilmesi,
- Kükürtleme ve kurutma işlemlerinin hijyenik koşullara yeterince dikkat edilmeksizin yapılması,
- Depolama işlemlerinin sağlıksız ortamlarda ve sağlıksız yöntemlerle yapılması,
- Hasat, kükürtleme, kurutma, depolama ve pazarlama gibi tüm kademelerde temizlik ve hijyene yeterli düzeyde önem verilmemesi,
- Pazarlarda ve kayısı işleme tesislerinde hijyenik şartlara yeterince özen gösterilmemesi,
- Kükürt uygulama işlemlerinin uluslararası standartlara ve ilgili gıda kodeksine uygun gerçekleştirilememesi, (Dahası AB ülkelerinin kuru kayısısındaki kabul edilebilir kükürt kalıntı miktarını 2000 ppm'den 1000-1500 ppm'e düşürme ihtimali söz konusudur). Düşük kükürtlü kayısı üretmek mümkündür, ancak üretilen düşük kükürtlü kayısıların daha kısa sürede bozulma riski bulunduğundan, **soğuk hava depolarının sayı ve kapasitelerinin artırılması** gerekmektedir.

Markalaşamama başlı başına bir eksikliktir. İlimizde üretilen kayısı büyük koliler içerisinde ihraç edilmekte ve ithalatçı firmalar ülkelerinde bunları küçük paketler şeklinde ve kendi markaları ile ambalajlayarak pazara sunmaktadır. Bu nedenle çoğu kez Malatya kayısısının adı bile bu paketlerde bulunmamaktadır.

Tüm bu verim ve kalite sorunlarının ortadan kaldırılması her şeyden önce, üretici, pazarlamacı, teknik kuruluşlar ve toplum düzeyinde bir kalite ve standardizasyon bilincinin oluşmasıyla mümkün olacaktır.

Mevcut durumda kaliteyle ilgili en temel, en acil ve en güncel sorun çiftçilerimiz tarafından uzun süreli dayanım ve arzulanan rengi yakalamak amacıyla kayısıya uygulanan kükürt miktarının, kabul görmüş uluslararası standartların üzerinde olmasıdır. Üreticilerimizin eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi, kayısıların daha düşük oranlı kükürtle uzun süre muhafazası için soğuk hava depolarının yaygınlaştırılması, düşük kükürtlü kayılara daha iyi ücret verilmesi, alıcı ile satıcı arasında yapılan sözleşmeye dayalı üretim yapılması ve lisanslı üretime geçilmesi gibi uygulamalar bu sorunun çözümüne yardımcı olabilir. Ayrıca organik kayısı üretimi mutlaka teşvik edilmelidir.

Kayısı borsası ve kayısı pazarı görüntü ve hijyen açısından son derece olumsuz bir yapıdadır. Özellikle il dışından gelen misafir ve alıcılara bu yerleri eziklik duymadan gezdirmek neredeyse mümkün değildir. Belediye ve ilgili diğer kuruluşlar bu konuda gerekli hassasiyeti göstermelidirler.

21.1.7. Kayısı Türev Ürünlerinin Azlığı

Mevcut durumda, Malatyalı üretici, yoğun bir iş gücü ve emek harcayarak ürettiği kayısıdan ekonomik olarak yeterince istifade edememektedir. Bunun temel sebebi, Malatya kayısının katma değeri düşük hammadde olarak ihraç ediliyor olmasıdır. Oysa Malatya kayısını ithal eden bazı Avrupalı firmalar hammadde halindeki bu kayıyı işleyerek ya da daha küçük ebatlı paketleme yaparak katma değerini yükseltmekte ve birkaç kat gelir elde etmektedirler.

Bu sorunun çözülmesi için, ilimizdeki ürün hazırlama tesislerinin ürün işleme tesislerine dönüştürülerek katma değeri yüksek işlenmiş ürünlere yönelmeleri sağlanmalı ve kayısı türev ürünlerinin artırılması çalışmalarına hız verilmelidir. Sofralık, kurutmalık, işlemelik kayılardan meyve suyu, reçel, marmelât, konserve, pulp, nektar, jöle, krema, pasta, kek, şekerleme, kuru gıda, çerez vb. türev ürünlerin elde edilmesi, tanıtılması ve pazarlanması çalışmaları hızlandırılmalıdır. Bunun için gerekirse ürün geliştirme, ambalajlama, tanıtma ve pazarlama konularında profesyonelce çalışan firmalarla irtibata geçilmelidir. Zira yerel ölçekte ve amatör düzeyde gerçekleştirilen ürün geliştirme çabaları çok anlamlı olmamakta ve yerel boyutta kalmaktadır.

Özellikle kükürtlü kayısı ile gün kurusu kayısıdan türev ürün elde etme çalışmalarına öncelik vermek daha anlamlı olacaktır. Zira bu ürünler yılın her döneminde bulunabilmektedir. Dahası kuru kayısı, Malatya'nın güçlü olduğu alandır.

Bu yüzden kalitesini dünya çapında ispat etmiş olan kuru kayısı da yoğunlaşmak daha akıllıca olacaktır.

Bu süreci hızlandırmak için, öncelikli bazı ürünler belirlenebilir ve üretimleri DOKAP ve Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı, ABİGEM, KOSGEB kapsamında hazırlanacak projelerce desteklenebilir. Hatta kuru kayısı, gün kurusu, organik kayısı, reçel, marmelât gibi yaklaşık 8-10 ürün belirlenerek ulusal ve uluslararası boyutta bir tanıtım kampanyası gerçekleştirilebilir. Büyük şehir merkezlerinde bu ürünlerin kaliteli ve uygun fiyatlarla satılacağı satış mağazaları kurabilir ya da büyük marketlerde reyon kiralanabilir. Ancak, bu çalışmaların sağlıklı bir zeminde devam ettirilmesi her şeyden önce bu faaliyetlerin destekleneceği bir fon oluşturulmasına bağlı olacaktır. Zira bu sorunlar ancak ciddi projelerle aşılabılır ve bu da önemli ekonomik kaynaklar gerektirir.

21.1.8. Yetiştiricilikle İlgili Diğer Sorunlar

Kayısı yetiştiriciliğinde gübre kullanımı sağlıklı yapılmamaktadır. Toprak analizi yaptırarak ihtiyaca göre kimyasal gübre kullanan çiftçi sayısı yok denecek kadar azdır. Doğru ilaç ve gübre kullanımının önemi konusunda büyük bir enformasyon açığı bulunmaktadır. Bu konuda icra kurumları tarafından yapılacak yayım çalışmaları büyük önem arz etmektedir. İlimizdeki tüm köyler belli bir sistematik dâhilinde ziyaret edilerek sorunlar tespit edilmeli ve daha sonra iyi bir planlamayla bu sorunlara yönelik çözümler geliştirilmelidir. Bu konuda ilimizde bulunan radyo ve TV kanallarından da istifade edilmelidir. Bu yayın organlarıyla yapılacak bir protokol çerçevesinde düzenli paket programlar yayınlanabilir. Dahası bu tarımsal yayım çalışmaları sadece belli konuları değil, Malatya tarımıyla ilgili tüm konuları kapsamalıdır.

Aşırı ve amaca uygun olmayan ilaç kullanımı yaygındır. İlaçların hasattan ne kadar önce kullanılacağı konusunda bilgi açığı bulunmaktadır. Yasaklanan ilaçlar çiftçiler tarafından bilinmediğinden yasaklamadan uzun zaman sonra bile bu ilaçların kullanımına tanık olunmaktadır. Bu durum özellikle taze kayısı ihracatında büyük sorunlara yol açmaktadır. Dahası aşırı ilaç kullanımı çevreyi ve halk sağlığını olumsuz etkileyecek boyutlara ulaşmıştır.

İlaç kullanımına reçete zorunluluğu getirilmiş olması oldukça anlamlı bir gelişme olmuştur. Ancak reçete yazmaya yetkili konu uzmanı sınırlarının geniş tutulması uygulamada ciddi yanlışların yapılmasına yol açmaktadır.

İlimizde sözleşmeli üretim yok denecek kadar azdır. Az sayıdaki organik kayısı üreticisi hariç olmak üzere, üretici ile esnaf veya ihracatçı arasında sözleşmeye dayalı üretim yapılmamaktadır. Bu durum, aslında tüm tarafların aleyhine sonuçlanmaktadır.

Sertifikalı fidan kullanımı yeterli düzeyde değildir. 10 dekarın altındaki kayısı bahçesi tesislerine devlet desteği olmadığından, halen çok sayıda sertifikasız fidan satılmaktadır.

21.2. Pazarlama ve Tanıtım Sorunları

Yapılan bir araştırmada “Sizce kayısının en önemli sorunu nedir?” sorusuna üreticilerin % 57’si pazarlama cevabını vermişlerdir. Dünya çapında söz sahibi olduğumuz bir ürünü ne yazık ki dünyaya tanıtamıyoruz ve etkin bir şekilde pazarlayamıyoruz. Bunun en temel sebepleri markalaşamamak ve istenilen seviyede bir kalite standardı yakalayamamaktır. Diğer bir sıkıntı ise, mamul madde olarak tüm piyasaya açılma yerine, hammadde satışıyla belirli firmalara bağımlı çalışmak zorunda kalınmasıdır. Malatya’dan büyük paketler halinde ihraç edilen kayısıamız, yurt dışında değişik ürünlere işlenerek veya küçük paketler halinde ambalajlanarak yüksek değere satılmakta, etiketlerde bu nihai ürünlerin Malatya menşeli olduğuna dair hiçbir bilgiye de rastlanmamaktadır.

Bu durum hem kayısıdan yeterince kâr elde edilmesini engellemekte hem de pazarlama imkânları ve fiyat belirleme konusunda yurt dışındaki büyük firmalara bağımlı kalmaya sebep olmaktadır. Mevcut hâliyle Malatya insanı ağırlıklı olarak kayısının emeğini-cefasını çekmekte sefasını ise başkaları sürmektedir. Bundan kurtulmanın yolu, markalaşma, kaliteli ve bol türev ürünlü katma değeri yüksek mamul madde üretimine geçmektir.

Malatya’da kayısı ticareti yapan çok sayıda esnaf ve ihracatçı firma bulunmakla birlikte, birkaç büyük firma, kayısı fiyatları üzerinde söz sahibidir ve piyasada fiyat teşekkülü büyük ölçüde bu firmaların tekelindedir. Bu firmalar istedikleri zaman borsadan alım yapmakta, istemedikleri zaman ise kendi aralarında anlaşarak alımı durdurmak suretiyle kayısı fiyatları üzerinde belirleyici olmaktadır. Bundan korunmanın yolu üreticinin alıcının karşısına güçlü çıkmasından geçer. Bu ise üreticilerin örgütlenmesi, birlik olmaları, bilinçlenmeleri, internet dâhil farklı pazarlama araçlarını kullanabilmeleri ve danışmanlık vb sistemlerden istifade etmelerine bağlı olacaktır.

Özellikle hasat döneminde çiftçilerin girdi maliyetlerini karşılamak ve borçlarını ödemek için ürününü bir an önce satma ihtiyacı içinde olmaları rekabet güçlerini oldukça azaltmakta ve tüccar karşısında edilgen bir konuma sürüklenmelerine yol açmaktadır. Kayısı piyasasına gerektiğinde müdahale ederek fiyat istikrarını sağlayacak

ve haksız rekabeti önleyecek düzenleyici bir kuruluş bulunmamaktadır. Ayrıca taban fiyat politikası olmaması da fiyatları olumsuz etkilemektedir.

Yurt dışına satılan ürün fiyatlarının teşekkülünde, ihracatçılar arasında ihracat taban fiyatları konusunda en azından bir centilmenlik anlaşması olmaması zaman zaman tüm tarafların aleyhine işleyen menfi bir rekabetin yaşanmasına yol açmaktadır. Kayısının tüm sorunlarını üstlenerek tarafları organize edecek ve çalışmaları tek elden yürütecek etkin ve sorumlu bir yapılanmanın bulunmaması sorunların daha da artmasına ve ağırlaşmasına yol açmaktadır. Zaman zaman ortaya çıkan münferit çabalar ise bu ortamdan dolayı sonuç vermemektedir.

Kuru kayısının tanıtımına yönelik olarak yeterli reklâm çalışması yapılmamaktadır. Tüketici bilincinin geliştirilmesi ve talep oluşturulması bakımından büyük önem taşıyan bu konu sürekli olarak ihmal edilmektedir. Fındık tanıtım grubu benzeri bir yapılanmanın Malatya kayısı için oluşturulamaması büyük bir eksiklikler. Özellikle yeterli tanıtım yapılması hâlinde gün kurusu kayısının yurt içi tüketiminin hızla artması söz konusudur.

Gün kurusuyla tanışan tüketicilerde biri olumsuz diğeri olumlu iki yaklaşım gelişmektedir. Olumsuz olan, gün kurusuyla tanışan insanların artık daha az kükürtlü kayısı tüketmeye başlaması, olumlu olan ise gün kurusu kayısıyla tanışanların bir daha vazgeçmemesidir. Yeterli tanıtım yapıldıktan ve uygun kalite standardı yakalandıktan sonra gün kurusunun pazarlama sorunu bulunmamaktadır. Kaliteli gün kurusu üretip de satamayan üreticiye rastlamak zordur. Hatta yurt içi tüketim bile yıllarca mevcut arzı karşılamak için yeterli olabilir. Bu konuda yurt içi tanıtıma ağırlık verilmelidir.

Yılda bir yapılan Malatya Kayısı Fuarında sadece taze kayısı tanıtılmakta ve taze kayısı yarışmaları düzenlenmektedir. Ancak Malatya kayısının oldukça büyük bir kısmı (%90) kurutularak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla kuru kayısı (kükürtlü ve gün kurusu) ile ilgili tanıtım çalışmaları ve fuar, festival vs düzenlemeleri olmaması büyük bir eksiklikler. Dahası, kükürtlü kayısıya olan ilgi azalma eğilimi gösterdiğinden, gün kurusu ve organik kuru kayısı üretimi ve tanıtımı konusuna ağırlık verilmelidir. Bu hususta, havaalanları, limanlar, demiryolu istasyonları ve büyük marketlerde kayısı ve kayısı ürünleri satılan stantların açılması anlamlı olabilir.

Türkiye'den ihraç edilen bazı ürünlerimizde örneğin fıstıkta, kim tarafından ve ne zaman ihraç edilirse edilsin paket üzerine "Made in Gaziantep" ibaresi yazılmakta ve tüm ihracatçılar buna dikkat etmektedir. Gerekli düzenlemeler yapılarak Malatya kayısı için de benzer bir uygulamaya geçilmeli ve Malatya'dan ihraç edilen kayısıların tamamının üzerine **"Made in Malatya"** (Malatya'da üretilmiştir) damgası

vurdurulmalıdır. Bu uygulama yurt içinde ve yurt dışında başka kayısıların Malatya kayısı diye satılmasını da önleyecektir.

Önemli bir diğer konu ise kendini ispatlamış ürünlerimizi daha kaliteli ve marka hâline dönüştürmek için çalışmak yerine ne kadar kayısı ürünü olduğu tartışmalı olan çok sayıda türev ürünü üretme gayretine girilmesidir. Bu çabalar profesyonel düzeyde ve uluslararası gıda kodeksine uygun yapılmadıkça kayısıya ve kayısı ürünlerine olan güveni azaltacak ve yaklaşımları sulandıracaktır. Bunun yerine bilinen, tanınan kendini ispatlamış birkaç ürünümüzü daha kaliteli ve marka haline getirilmesi çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Bu sağlandıktan sonra diğerleri düşünülmelidir.

Ayrıca yaş kayısıya ağırlık verilmesi konusunda da dikkatli olunmalıdır. Zira Malatya kayısı kurutmalığa uygun bir kayısıdır ve bu yönüyle üstündür. Güçlü olduğumuz tartışmasız bir alanda üstünlüğümüzü pekiştirmek yerine albeni ve büyüklük açısından çok güçlü rakiplerimizin olduğu bir alana kaymak çok akıllıca görülmemektedir. Her durumda ağırlık kuru kayısıya verilmelidir. Zira dünya kuru kayısı ticaretindeki yerimiz son yıllarda gerileme eğilimi göstermektedir.

Genel yaklaşımların aksine belki de taze kayısı işini Mut ve Iğdır gibi bölgelerimize ve diğer ülkelere bırakmalı sadece kuru kayısı ve türevlerini üretmeli ve satmalıyız. Kuru kayısıda kaliteyi iyileştirmek, daha iyi ambalajlara koyarak değer zincirindeki payımızı artırmak yapılacakların başında gelmelidir.

Yerel düzeyde geliştirilen ve kayısı ürünü diye satılan birçok ürün aslında uluslararası bazı kriterler açısından kayısı ürünü kabul edilmemektedir. Sözgelimi kayısı pestilinin %40 oranında meyve içermesi gerekmektedir. Bunun altında olması durumunda bu ürün kayısı ürünü kabul edilmemektedir. Olsa olsa kayısı aromalı pestil olur. Ayrıca geliştirilen bu ürünlerin yurt dışına satılabilmesi için vergilendirme ve satış izni gibi çeşitli prosedürlerin halledilmesi gerekir.

Taze kayısının oda sıcaklığındaki raf ömrü (bozulmadan saklanma süresi) 7-10 günü geçmezken, uygun ambalajlamadan sonra soğuk hava depolarında bu süre 3,5-4 aya kadar uzayabilmektedir. Bu avantajın iyi değerlendirilmesi üretici ve aracı firmalara fiyatlandırma konusunda büyük avantaj sağlayacaktır. Ancak ilimizde mevcut soğuk hava depolarının toplam kapasitesi 10-12 bin tonu geçmemektedir. Ambalajlama tekniklerinin geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve soğuk hava depolarının yaygınlaştırılması hususunda bir eylem planı ve strateji geliştirilmelidir.

Kayısının tanıtımına katkı yapmak amacıyla kayısının hikâyesini konu alan kısa bir film çalışması anlamlı olabilir. Bu çalışma bazı tanınmış kişilerin kayısı hakkındaki beyanlarını da içerebilir. Ayrıca “Asmalı Konak”, “Sıla”, “Asi” vb dizilerin çekildikleri

Nevşehir, Mardin ve Antakya gibi şehirlere neler kattığı dikkate alınarak Malatya merkezli bir dizi projesi geliştirilebilir.

21.3. Yönetim ve Organizasyon Sorunu

Kayısı ile ilgili kurumlar denildiğinde bir çırpıda çok sayıda kurum ve kuruluş sayılabilmektedir. Bu kuruluşların her biri kendi sorumluluk sahasına giren görevleri yerine getirmek için çaba da sarf etmektedir. Ancak her kuruluşun kayısıyla ilgili yaptığı çalışmaların gerekliliği, önceliği, önem derecesi, aynı anda birçok kuruluştaki yürütülen benzer çalışmalarla ilişkisi ve alınan sonuçların değerlendirilmesi, birleştirilmesi vb konularda önemli bir boşluk vardır. Kayısıyla ilgili yapılması gereken çalışmalar konusunda lokomotif olma misyonu üstlenecek bir kurum ya da yapılanma bulunmamaktadır. Bu durum kayısıyla ilgili sorunların belirlenmesi ve çözülmesi süreçlerini önemli oranda olumsuz etkilemekte ve zaman zaman bu süreçlerin kaosa dönüşmesine yol açmaktadır.

Malatya kayısının üretiminden ihraç edildiği ülkelerdeki nihai tüketicisine ulaşmaya kadar tüm aşamalarını takip ve kontrol edecek, gerektiğinde müdahale edecek, gerekli düzenlemeleri yapacak, markalaşma ve tanıtım konularında çalışmalar yürütecek, kayısı ile ilgili tüm tarafları bir araya toplayacak, ortak kararlar alınmasını ve uygulanmasını sağlayacak etkin ve yetkili bir yapılanmaya acil ihtiyaç bulunmaktadır. İlgili tüm tarafların geçmişte yaşanan bazı uygulamalardan duyulan endişeleri ve sorunları geride bırakarak ve kurum taassubundan kurtularak ortak akli harekete geçirme konusunda samimi davranmaları büyük önem taşımaktadır.

Aynı sorun yani organizasyon ve örgütlenme sorunu üreticiler boyutu için de geçerlidir. Gerek dokuzuncu beş yıllık kalkınma planı hedeflerinin, gerekse ulusal tarım politikalarının son yıllardaki temel hedeflerinden birinin etkin bir üretici örgütlenmesi sağlamak olduğu dikkate alınarak bu hususta yeni bir yaklaşım geliştirilmesine ihtiyaç vardır.

22. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE İLGİLİ KURULUŞLAR

Kayısı üretiminde yaşanan sorunlar, bunlar için çözüm önerileri ve ilgili kuruluşlar Tablo 30’da toplu olarak verilmiştir.

Tablo 30. Malatya Kayısıcılığının Sorunları, Çözüm Önerileri ve İlgili Kuruluşlar

SORUNLAR	ÇÖZÜM YOLLARI	İLGİLİ KURULUŞLAR
Monokültür Tarımsal Yapı	1. Yöresel - Yan ürünleri yaygınlaştırmak 2. Farklı dönemlerde olgunlaşan meyveleri yaygınlaştırmak (Doğanşehir’de elma, Yeşilyurt’ta kiraz, Hekimhan’da ceviz, Doğanyol’da nar, Merkez, Akçadağ, Darende, Battalgazi ve Kale’de kayısı vs)	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • İl Özel İdaresi • Meyvecilik Arş. Enstitüsü • Tarım İşletmeleri • Özel Sektör Firmaları
İlkbahar Geç Donları	1. Riskli alanlara bahçe kurmamak 2. Bölge don haritasının çıkarmak 3. Dolu ve dona karşı ürün sigortası yaptırmak 4. Dona karşı yağmurlama yapmak ve rüzgâr fanı kullanmak	• TARSİM • Meteoroloji Bölge Müdürlüğü • İl Özel İdaresi • Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Meyvecilik Arş. Enstitüsü • Tarım İşletmeleri (Üreticiler)
Yetersiz İşletme Büyüklüğü	1. Toplulaştırma yapmak 2. Miras hukukunda düzenlemeler yapmak 3. 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu’nun uygulanmasını cazip kredi imkânları ile desteklemek	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • T.C. Ziraat Bankası • Tarım Kredi Kooperatifleri • Tarım İşletmeleri • T.B.M.M. • İl Özel İdaresi
Su Kıtlığı ve Yanlış Sulama	1. Suyu ölçülü ve kontrollü kullanmak 2. Mevcut açık kanalların kapalı sisteme dönüştürmek 3. Basıncılı sulama sistemlerini kullanmak 4. Etkin bir su planlaması ve yönetim sistemi kurmak 5. Kaçak su kullanımlarını önlemek 6. Sulama konusunda yayım çalışmaları yapmak 7. Sulamada önceliği çok yıllık bitkilere vermek 8. Ağaç ve bahçe yapısına uygun sulama süresi ve sıklığı konusunda ayrıntılı yayım	• DSI • Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • İl Özel İdaresi • Malatya Belediyesi • T.C. Ziraat Bankası • Sulama Birlikleri • Tarım İşletmeleri • Özel Sektör Firmaları • Tarım Kredi Kooperatifleri

	9. Susuzluğa dayanıklı çeşit ve türler geliştirmek 10. Barajları etkin kullanmak	
Girdi Fiyatlarının Yüksekliği	1. Üreticilerin örgütlenmesini sağlamak 2. Rekabet ortamını iyileştirmek 3. Mevcut üretici örgütlerinin güçlendirilmesi ve aktif hale getirilmesini sağlamak	• Ziraat Odaları • Tarım Kredi Kooperatifleri • Üretici Örgütleri
Sertifikasız Fidan Kullanımı	1. Sertifikalı fidan kullanımının teşvik etmek 2. Uygun fiyata fidan alımı imkânı sağlamak 3. Satıcı firmanın sattığı çeşide garanti vermesini sağlamak 4. Sertifikasız fidan kullanılmaması konusunda medya desteğiyle kampanyalar yürütmek 5. Etkin denetim yapmak	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Fidan Üretim Firmaları • Tarım İşletmeleri • Basın Yayın Organları • Sivil Toplum Kuruluşları • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü
Bilinçsiz Gübre Kullanımı	1. Yayım çalışmaları yapmak, bilgilendirici broşürler dağıtmak 2. Toprak tahlili sonuçlarına göre gübrelemeyi teşvik etmek 3. Gezici toprak tahlil araçları kullanmak 4. Tarım danışmanlığı sistemine geçmek	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Tarım İşletmeleri • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • İl Özel İdaresi
Bilinçsiz İlaç Kullanımı	1. İlaç kullanımı konusunda yayım çalışmaları yapmak 2. Çevre sağlığı konusunda toplumsal farkındalık oluşturmak 3. Tarım danışmanlığı sistemine geçmek 4. Çevre bilinci konusunda yayım çalışmaları yapmak 5. Organik kayısı üretimini teşvik etmek 6. Reçeteli ilaç kullanımı sistemini daha etkin hale getirmek	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Tarım İşletmeleri • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • Ziraat Mühendisleri Odası • Zirai İlaç Bayileri
Yanlış Hasat Uygulamaları	1. Meyve ve tomurcuk zedelenmesine yol açan sopalarla çırpıktan kaçınmak 2. Meyveyi direkt yere düşürmekten kaçınmak 3. Modern hasat yöntem ve makinelerini kullanmak	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Tarım İşletmeleri • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • Kayısı Üreticileri Birliği

Aşırı Kükürt Kullanımı	1. Aşırı kükürt kullanımının sonuçları konusunda çiftçileri bilinçlendirmek 2. Modern kükürtleme odaları yapımını desteklemek 3. Düşük kükürt düzeyinde kurutulan kayıslara muhafaza ve pazarlama aşamasında ilave destekleme primi vermek	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Tarım İşletmeleri • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • Kayısı Üreticileri Birliği
Verim ve Kalite Sorunu	1. Bodur ve yarı bodur anaç kullanımının araştırılması, geliştirilmesi ve kullanılmasını sağlamak 2. Fidan seçiminde daha hassas davranmak 3. Ağaçların daha alçak seviyede taçlandırmak 4. Aşırı ilaç kullanımından kaçınmak 5. Hasatta meyvelerin zedelenmemesine dikkat etmek 6. Aşırı kükürt kullanımından kaçınmak 7. Kükürtleme ve kurutmada temizliğe ve hijyene dikkat etmek 8. Anlaşmalı üretim uygulamalarını yaygınlaştırmak 9. Hijyenin daha kolay sağlandığı kurutma yöntemleri geliştirmek 10. Çalışanların bone, önlük ve eldiven giymelerini teşvik etmek 11. Şıra pazarını temiz, düzenli ve otantik bir yapıya kavuşturmak 12. Standardizasyon çalışmalarını arttırmak 13. Malatya'da uluslararası akreditasyona sahip bir laboratuvar kurulmasını sağlamak 14. Çinko, demir, bor benzeri elementlerin doğru kullanılmalarını sağlamak 15. Başta çapa makinesinin kullanımı olmak üzere üreticileri doğru toprak işleme konusunda bilgilendirmek	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • İnönü Üniversitesi • Tarım İşletmeleri • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Basın Yayın Organları • Sivil Toplum Kuruluşları • Kayısı Üreticileri Birliği
Türev Ürünleri Azlığı	1. Katma değeri yüksek türev ürünlerini artırmak 2. Ürün geliştirme işinde profesyonel kurumlara başvurmak	• İnönü Üniversitesi • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • Tarım İşletmeleri • Kayısı İhracatçıları • Kayısı Arş. Geliş. ve Tan. Vakfı

	3. Kuru kayısı üretimini teşvik etmek ve en ideal üretim şekli ve aşamaları, hijyen ve saklama koşulları hakkında ayrıntılı bilimsel çalışmalar yapmak ve yayım faaliyetleri yürütmek 4. Kuru kayısıdan türev ürünler geliştirmek	• Büyük Gıda Firmaları • Gıda Mühendisliği Bölümleri
Sağlıksız Depolama Uygulamaları ve Soğuk Zincir Eksikliği	1. Soğuk hava depolama kültürünü yaygınlaştırmak 2. Soğuk hava depolarının sayısını arttırmak 3. Soğutucu donanımlı taşıma sistemleri oluşturmak	• Tarım İşletmeleri • İnönü Üniversitesi • Kayısı İhracatçıları • Kooperatifler • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • TSO • Özel Sektör Firmaları
Sharka Tehdidi	1. Sharka virüsünün Malatya'ya taşınmasını önleyici bir tedbirler paketi oluşturmak a. Şehir dışından fidan girişi yasağını sıkı bir şekilde uygulamak b. Fidan pazarında düzenli denetim çalışmaları yapmak c. Üreticiler için yeterli, sağlıklı ve sertifikalı fidan arzını garanti edici tedbirler almak 2. Benzer konularda daha etkili çalışmalar yapılabilmesi için üniversite bünyesinde Ziraat Fakültesi açmak	• Tarım İl Müdürlüğü • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • İnönü Üniversitesi • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Tarım İşletmeleri • Malatya Valiliği • Malatya Belediyesi
Kuru Kayısı Fiyatlarının Dalgalı Olması	1. İhracatçılar arasında taban fiyat konusunda mutabakat sağlamak 2. Ürünü devlet ya da üretici kooperatifler eliyle piyasaya kontrollü vermek (Fındıkta olduğu gibi...) 3. Malatya İhracatçılar Birliğinin kurulmasını sağlamak 4. Üretici birlikleri kurulmasını sağlamak 5. Kayısı değer zincirinde Türkiye'nin payını artırıcı çalışmalara yoğunlaşmak 6. Üreticiye verilen teşvikleri hasat öncesi ödemek	• İhracatçı Birlik ve Dernekleri • Kayısı İhracatçıları • Tarım İşletmeleri • Kooperatifler • TSO • Basın Yayın Organları • Sivil Toplum Kuruluşları

Kuru Kayısı Piyasasının Rekabetçilikten Ziyade Tekelci Bir Yapı Arz Etmesi	1. İhracatçılar arasında etik kurallar konusunda anlaşma sağlamak 2. Alivre (hasat öncesi) satışları önlemek 3. Fındıkta olduğu gibi Toprak Mahsulleri Ofisinin düzenleyici olarak alım yapmasını sağlamak 4. Lisanslı depoculuğun yaygınlaştırılmasını sağlamak	• İhracatçı Birlik ve Dernekleri • Kayısı İhracatçıları • Tarım İşletmeleri • Kooperatifler • Basın Yayın Organları • Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüğü
Tanıtım ve Reklâm Yetersizliği	1. Kayısı Tanıtım Grubu oluşturmak (Fındık Tanıtım Grubu, Narenciye Tanıtım Grubu gibi) 2. Kayısı Tanıtım ve Destekleme Fonu kurmak 3. Uydudan yayın yapan bir televizyon kurmak 4. E-ticareti yaygınlaştırmak 5. Kayısı Fuarını uluslararası boyuta taşımak 6. Kuru kayısı yarışmaları düzenlemek 7. İhraç edilen ürün üzerine “Made in Malatya” ibaresini koymak 8. Markalaşmak 9. Kayısı ya da Malatya’yı konu alan film yaptırmak 10. Binlerce kayısı ve ürünleri tablosu yaptırılarak başta İstanbul olmak üzere manav, pazar ve marketlere asmak 11. Büyük şehirlerde ve AVM’lerde sanatçı destekli Malatya ve Kayısı Tanıtım Günleri düzenlenmesi 12. Dört yılda bir yapılan Uluslararası Kayısı Sempozyumunun Malatya’da yapılmasını sağlamak 13. Tüketici eğilimlerini belirleme çalışmaları yapmak	• Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Kayısı İhracatçıları • Tarım İşletmeleri • Malatya Valiliği • Malatya Belediyesi • Milletvekilleri • Basın Yayın Organları • Sivil Toplum Kuruluşları
Yabancı Dil Bilen Kalifiye Eleman Yetersizliği	1. Yabancı diller alanında nitelikli orta ve yüksek öğretim kurumları oluşturmak 2. Belli bir program dâhilinde dil öğrenme amaçlı yurt dışına eleman göndermek.	• İnönü Üniversitesi • Malatya Valiliği • Sivil Toplum Kuruluşları • MEB • ABİGEM • KOSGEB
Erhaç Hava Limanının Kargo Taşımacılığına Kapalı Olması	1. Yaş kayısı ihracatını Mersin ve Trabzon yerine Malatya’dan yapmak için Erhaç hava limanını uluslararası kargo taşımacılığına açmak.	• Malatya Valiliği • Malatya Milletvekilleri • Malatya Belediyesi • İhracatçı Birlik ve Dernekleri • Basın Yayın Organları

		• Sivil Toplum Kuruluşları
Kalıntı Kükürt Oranının Yüksek Olması	1. Doğru kükürt uygulamaları konusunda tarımsal yayım çalışmalarını artırmak 2. Farklı kükürt uygulamaları ve ürün saklama yöntemleri hakkında araştırmalar yürütmek 3. Soğuk hava depolarını yaygınlaştırmak ve depo kullanımını teşvik kapsamına almak 4. Sözleşmeli tarım uygulamalarını yaygınlaştırmak	• Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • İnönü Üniversitesi • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Kayısı İhracatçıları • Tarım İşletmeleri
Markalaşma Eksikliği	1. Kalite konusunda toplumsal farkındalık oluşturmak 2. Markalaşma konusunda eğitim çalışmaları düzenlemek 3. Profesyonel kuruluş ve büyük firmalardan destek almak ve sürece katmaya çalışmak 4. Uluslararası boyutta tanıtım çalışmaları yapmak 5. Tüketici eğilimlerini belirleme çalışmaları yapmak	• Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Kayısı İhracatçıları • Malatya Valiliği • Malatya Belediyesi • ABİGEM • T.S.O • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • Ticaret Borsası • İnönü Üniversitesi • Tarım İl Müdürlüğü
Ambalajlama Teknolojisi ve Çeşitliliğindeki Eksiklikler	1. Ambalaj Fuarı düzenlemek 2. En güzel ambalaj yarışmaları düzenlemek 3. Yurt içi piyasaya gönderilen kayısıları, kalite, standart ve paketlenme tekniği açısından yurt dışıyla aynı tutmak 4. Küçük gramajlı ambalajlamayı yaygınlaştırmak	• İhracatçı Birlik ve Dernekleri • Kayısı İhracatçıları • Meyvecilik Araştırma Enstitüsü • İnönü Üniversitesi • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Tarım İşletmeleri
Organizasyon ve Örgütlenme Sorunu	1. Ulusal Kayısı Konseyi oluşturulmasını sağlamak 2. Yerel boyutta lokomotif olma rolünü üstlenecek bir kurum oluşturmak 3. Üretici Birliği kurmak 4. Malatya İhracatçıları Birliğini kurmak 5. Sorunlar ve çözümler konusunda bir yol haritası oluşturmak 6. Kayısı ile ilgili stratejik planlama çalışmaları yapmak ve vizyon oluşturmak	• Tarım İl Müdürlüğü • Kayısı Arş. Geliş. ve Tanıtma Vakfı • Malatya Valiliği • Milletvekilleri • Malatya Belediyesi • Basın Yayın Organları • Sivil Toplum Kuruluşları

23. PAYDAŞLARA ÖNERİLEN SORUMLULUKLAR

1. MALATYA VALİLİĞİ

- 1.1. Kayısı konusunda yaşanan organizasyon ve örgütlenme sorununu aşacak bir yapılanma sürecini başlatmak.
- 1.2. **Ulusal Kayısı Konseyi**'nin oluşturulması sürecine öncülük etmek. Bu amaçla bakanlıklar, odalar, üniversiteler, araştırma kuruluşları, üreticiler ve ihracatçılar nezdinde girişimlerde bulunmak.
- 1.3. Yakın bir gelecekte ilgili tüm taraf temsilcilerinin katılacağı, hükümetin ise en azından bakan düzeyinde temsil edileceği bir **"kayısı zirvesi"** gerçekleştirmek.
- 1.4. **"Kayısı Tanıtım ve Destekleme Fonu"** oluşturulmasına öncülük etmek.
- 1.5. Taze kayısının çok süratli bir şekilde yurtdışı pazarlara ulaştırılabilmesi için Malatya **Erhaç Havaalanının büyük kargo uçaklarının** inişine elverişli hale getirilmesi veya Malatya'yı dünyaya açacak büyük kapasiteli yeni bir sivil havaalanı yapılması konusunda girişimlerde bulunmak.
- 1.6. Malatya İhracatçılar Birliğinin kurulması yönünde çaba sarf etmek.

2. MALATYA MİLLETVEKİLLİĞİ

- 2.1. Kayısıyla ilgili olarak;
 - 2.1.1. Organizasyon ve örgütlenme;
 - 2.1.2. Tanıtım ve pazarlama;
 - 2.1.3. Kayısıda fiyat dalgalanmalarını önleyecek ve piyasadaki arz talep dengesine göre ürün arzı yapacak aracı bir kurumun oluşturulması;
 - 2.1.4. **"Ulusal Kayısı Konseyi"** nin kurulması;
 - 2.1.5. Havaalanının kargo uçaklarının inişine uygun hâle getirilmesi;
 - 2.1.6. Malatya İhracatçılar ve Üreticiler Birliklerinin Kurulması;
 - 2.1.7. Malatya Kayısı Fuarının uluslararası boyuta taşınması,
 - 2.1.8. Malatya'yı diğer illere bağlayan duble karayolu çalışmalarının bir an önce tamamlanması;
 - 2.1.9. İnşası devam eden barajların tamamlanması;

2.1.10. Yatırım tahsislerinde Malatya'nın payının artırılması vb konularda ilgili merciler nezdinde girişimlerde bulunmak, çalışmalara katkı vermek, çalışmaların daha nitelikli ve hızlı yürütülmesi için ilgilileri teşvik etmek, kanuni düzenleme yapılacak konuları T.B.M.M gündemine taşımak, kayısı konusunda lobi çalışmaları yapmak ve ilgili kişi, kurum ve kuruluşlar arasında yaşanacak problemlerde aracılık rolü üstlenmek.

3. MALATYA BELEDİYESİ

- 3.1. Geleneksel hâle gelen “**Malatya Kayısı Fuarını**” uluslararası boyuta taşımak ve bunun organizasyonunu üstlenmek.
- 3.2. Kayısı konusunda yaşanan kurumlar arası organizasyon sorununun aşılmasına yardımcı olmak ve bu boşluğu gidermeye yönelik olarak önerilen Ulusal Kayısı Konseyi'nin oluşturulması sürecine destek vermek.
- 3.3. Kayısıyla ilgili STK ve diğer ilgili kurumların yaptığı seminer, sempozyum, konferans vb organizasyonlara kaynak ve altyapı desteği vermek.
- 3.4. Malatya Erhaç Havaalanının büyük kargo uçaklarının inişine elverişli hale getirilmesi veya yeni bir sivil havaalanı yapılması konusunda girişimlerde bulunmak.
- 3.5. Malatya İhracatçılar Birliğinin kurulması yönünde çaba sarf etmek.

4. İL ÖZEL İDARE GENEL SEKRETERLİĞİ

- 4.1. **Soğuk hava deposu** yapım projelerine ekonomik ve teknik destek sağlamak.
- 4.2. **Basınçlı sulama** (damla, yağmurlama) sistemleriyle ilgili projelere ekonomik ve teknik destek sağlamak.
- 4.3. Serbest piyasada gelişigüzel yapılan sulama projelerini bir standarda kavuşturmak ve kalitesiz malzeme kullanımını engellemek amacıyla tarafları bilgilendirici ve denetleyici çalışmalar yapmak.
- 4.4. Markalaşma, kalite ve standardizasyon, pazarlama ve tanıtım konularında hazırlanacak eylem planına katkı sağlamak.

5. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ

- 5.1. İlgili diğer kurumlarla işbirliği yaparak kayısının üretimden tüketimine kadar tüm sorunlarını ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini içeren bir **araştırma eylem planı** hazırlamak ve bu planın yürütülmesine akademik destek vermek.
- 5.2. Dört yılda bir dünyanın önemli merkezlerinde yapılan, alanındaki en prestijli organizasyon olan ve kayısı ile ilgili tüm gelişmelerin tartışıldığı “**Uluslararası Kayısı Sempozyumu**”nun Malatya’da gerçekleştirilmesi için girişimlerde bulunmak.
- 5.3. Gerek kayısı gerekse diğer tarımsal ürünlerle ilgili Ar-Ge çalışmalarının daha düzenli ve daha üst düzeyde yapılabilmesine ortam ve fırsatlar hazırlayacak bir **yükseköğretim kurumu** oluşturmak.
- 5.4. Dünya kayısı üretimi, ticareti, pazar seyri ve rekabetteki gelişmeler konusunda periyodik raporlar hazırlamak ve kamuoyuyla paylaşmak.
- 5.5. Markalaşma, kalite ve standardizasyon, pazarlama ve tanıtım konularında bir eylem planı hazırlanmasına ve yürütülmesine **akademik destek** vermek.
- 5.6. Sektör çalışanlarının nitelik ve standardını yükseltmeye yönelik yabancı dil, bilgisayar kullanımı, uluslararası ticaret, ürün standartları, bankacılık ve kambiyo gibi konularda eğitim faaliyetleri ve kurslar düzenlemek.
- 5.7. Üniversite ile ilgili tarımsal sanayi kuruluşları arasında işbirliği oluşturmak.
- 5.8. Üniversite bünyesinde “**Kayısı Dokümantasyon Merkezi**” oluşturmak.

6. TARIM İL MÜDÜRLÜĞÜ

- 6.1. Rapor içinde bahsedilen kayısı sorunlarının belli bir sistematik dâhilinde çözülmesi için bir eylem planı hazırlamak, paydaşlarla işbirliği yaparak bu planın yürütülmesini sağlamak ve bu konularda etkin bir **tarımsal yayım stratejisi** geliştirmek.
- 6.2. Monokültür yani sadece kayısıya dayalı tarım yapısından, polikültür yani yöre şartlarına uygun diğer bitkisel ve hayvansal faaliyetlerin de yapıldığı tarım yapısına geçmek amacıyla bir **plan** hazırlamak ve bunu gerçekleştirecek bir **strateji** belirlemek (Ör. Doğanşehir’de elma, Yeşilyurt’ta kiraz,

Hekimhan'da ceviz, Doğanyol'da nar, Akçadağ, Darende, Battalgazi ve Kale'de kayısı vd)

- 6.3. TARSİM ile birlikte “**Malatya Kayısı Don Haritası**”nın çıkarılmasını sağlamak ve ilkbahar geç donları açısından riskli alanlara plantasyon yapılmaması için tedbirler almak ve bu alanlar için başka tarımsal faaliyetler önermek.
- 6.4. Kayısı üreticilerine sağlanan tüm **destekleme ödemelerinin**, çiftçinin nakit paraya en çok ihtiyaç duyduğu hasat dönemine yakın bir zamanda yapılması hususunda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunmak.
- 6.5. Çiftçilere tanınan tarımsal destekler konusunda çiftçilerin daha hızlı ve etkin bir şekilde **bilgilendirilmesini** sağlamak.
- 6.6. Soğuk hava deposu sayısının artırılması ve kullanımının yaygınlaştırılması amacıyla ilgili tarafları teşvik etmek ve konu hakkında bilinçlendirici programlar yapmak.
- 6.7. **Organik tarım ve iyi tarım uygulamaları** konusunda çiftçileri bilgilendirmek ve teşvik etmek.
- 6.8. **Sertifikalı fidan** üretimi ve kullanımı, **basınçlı sulama** sistemlerinin yaygınlaşması, kaliteli kayısı üretimi, tasarruflu su kullanımı vb konularda yayım çalışmalarını artırmak hatta bu konularda kampanyalar düzenlemek.
- 6.9. Dışarıdan Malatya'ya kayısı fidanı girişini sıkı bir şekilde denetlemek ve gerektiğinde engellemek
- 6.10. Gereksiz ve yanlış ilaç kullanımını önleyici tedbirler almak. Yasaklanan endüstriyel ve diğer ilaçların zamanında ilgililere duyurmak ve satımının engellenmesini sıkı bir şekilde denetlemek
- 6.11. Doğru kükürt uygulama konusunda, Ege İhracatçılar Birliğinin katkılarıyla yürütülen kükürtleme danışmanlığı projesini eğitim ve yayım faaliyetleri ile destekleyerek tüm çiftçileri kapsayacak şekilde uygulamak
- 6.12. **Lisanslı ve sözleşmeli üretim** modellerinin yaygınlaşması için tedbirler almak
- 6.13. Üretimin her aşaması ile depolama ve ambalajlama safhalarında dezenfekte uygulaması, çalışanların bone, önlük vs kullanmaları, tırnak temizliği, kullanılan malzemelerin temiz ve bakımlı olması gibi hijyen kurallarına uyulmasını **denetlemek**.

- 6.14. Markalaşma, kalite ve standardizasyon, pazarlama ve tanıtım konularında hazırlanacak eylem planına katkıda bulunmak.
- 6.15. İlin tarımsal üretim istatistiklerini düzenli olarak takip ederek, bölge ve ülke ortalamalarıyla karşılaştırmak ve Malatya'nın potansiyeli ve kaynaklarıyla uyuşmayan istatistikler konusunda tedbirler almak.
- 6.16. Tarım İl ve İlçe Müdürlükleri ile bağlı kuruluşlar için kurum ve personel düzeyinde ölçülebilir başarı **performans kriterleri** belirlemek ve bunların gerçekleşip gerçekleşmediğini takip etmek.
- 6.17. Her faaliyet dönemine kayısı konusunda bir çalışma programıyla başlamak ve dönemi bir faaliyet raporuyla tamamlamak ve bunu kamuoyuna deklare etmek.

7. MEYVECİLİK ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

- 7.1. Rapor içinde bahsedilen kayısı sorunlarının Meyvecilik Araştırma Merkeziyle ilgili olanlarının belli bir sistematik dâhilinde çözülmesi için bir **eylem planı** hazırlamak, paydaşlarla işbirliği yaparak bu planın yürütülmesini sağlamak ve ortaya çıkan araştırma sonuçlarını tarımsal yayımdan sorumlu kurumlarla ve kamuoyuyla paylaşmak.
- 7.2. Kayısının üretimden tüketime kadar tüm sorunlarını tespit ederek bu sorunların öncelik sırasına göre çözümüne yönelik bir **araştırma eylem planı** hazırlamak.
- 7.3. Malatya kayısı popülasyonunun kimyasal, fiziksel, fenolojik, pomolojik vb özelliklerinin belirlenmesi, en verimli ve kaliteli çeşit ve tiplerin belirlenmesi konusunda kapsamlı bir araştırma projesi yürütmek.
- 7.4. Daha verimli, kaliteli, hastalık ve zararlılara dayanıklı kayısı çeşidi geliştirme amaçlı **ıslah çalışmalarını** hızlandırmak.
- 7.5. Kuru kayısının (kükürtlü ve kuru kayısı) en **ideal üretim şartlarının** belirlenmesine yönelik kapsamlı bir araştırma projesi yürütmek.
- 7.6. Taze ve kuru kayısının raf ve depolama ömrünü uzatma üzerine yapılan çalışmaları genişleterek devam ettirmek.
- 7.7. İlkbahar geç donlarının kayısı verimi üzerine etkisini ortadan kaldırma ya da azaltma konusunda araştırma projeleri yürütmek.

- 7.8. **Bodur ve yarı bodur kayısı çeşitleri** elde etmeye yönelik çalışmalar yapmak.
- 7.9. İlimizde Uluslararası akreditasyona sahip bir laboratuvarın oluşturulması için ilgili merciler nezdinde girişimlerde bulunmak ve bunu başarmak için bir strateji geliştirmek.

8. DSİ ŞUBE MÜDÜRLÜĞÜ

- 8.1. Malatya'nın **su kaynakları, su ve sulama sorunları** ve gelecekteki tahmini durumlara yönelik raporlar hazırlamak, projeksiyonlar geliştirmek.
- 8.2. Malatya'da yapımı devam eden önemli sulama projeleri ve barajları süratle tamamlamak.
- 8.3. Mevcut sulama kanallarından kapalı sisteme elverişli olanların dönüşümünü sağlamak.
- 8.4. Sulama konusunda sulama birlikleri ve çiftçilere yönelik eğitim programları düzenlemek.
- 8.5. Sulama birliklerinin protokol hükümlerine uygun hareket etmelerini sağlamak.

9. SANAYİ VE TİCARET MÜDÜRLÜĞÜ

- 9.1. Soğuk hava deposu yapımına, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının desteğini sağlamak.
- 9.2. Lisanslı depoculuk konusunda kamuoyunu bilgilendirmek ve uygulamaya geçilmesi yönünde çalışmalar yapmak.
- 9.3. Lisanslı ve sözleşmeli üretim modelleri oluşturarak yaygınlaştırmak.
- 9.4. Malatya İhracatçılar Birliğinin kurulması yönünde çaba sarf etmek.
- 9.5. Markalaşma, kalite ve standardizasyon, pazarlama ve tanıtım konularında hazırlanacak eylem planına katkı sağlamak.

10. TİCARET VE SANAYİ ODASI

- 10.1. E-ticaret, verimlilik, stratejik plan hazırlama, yönetim ve organizasyon, yabancı dil ve bilgisayar kullanımı v.s. konularda üniversite, ABİGEM ve ihracatçı firmalarla işbirliği içerisinde eğitim çalışmaları düzenlemek.

- 10.2. Malatya İhracatçılar Birliğinin kurulması çabalarına öncülük etmek.
- 10.3. Markalaşma, kalite ve standardizasyon, pazarlama ve tanıtım konularında hazırlanacak eylem planını koordine etmek.
- 10.4. Sektör çalışanlarının kalite ve standardını yükseltmek amacıyla yabancı dil eğitimi, bilgisayar kullanımı, uluslararası ticaret, ürün standartları, bankacılık ve kambiyo gibi konularda eğitim faaliyetleri ve kurslar düzenlemek.
- 10.5. Sadece kayısıya özel bir birim oluşturmak.

11. ZİRAAT ODASI BAŞKANLIKLARI

- 11.1. Çiftçiler arasında hijyen, kalite ve standardizasyon konularında **ortak bir duyarlılık** oluşturmaya yönelik bir eylem planı hazırlamak, bununla ilgili stratejiler geliştirmek ve uygulamak.
- 11.2. Soğuk hava deposu yapımını ve kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla çiftçileri teşvik etmek.
- 11.3. Uygun hasat, düşük dozda kükürtleme, hijyen kurutma ve depolama gibi tüketici talepleri konularında çiftçileri aydınlatmak ve teşvik etmek.
- 11.4. Lisanslı ve sözleşmeli üretim modelleri, kooperatifleşme, birlik olma ve ortak hareket etme gibi konularda çiftçileri teşvik etmek.
- 11.5. Yeterli sayıda danışman mühendis kadrosu oluşturmak.

12. KAYISI ARAŞTIRMA GELİŞTİRME VE TANITMA VAKFI

- 12.1. Yeni ve farklı bir yapılanmaya gidilinceye kadar kurumlar arası işbirliği ve organizasyon konusunda yaşanan boşluğu doldurmak ve bu konuda **inisiyatif** kullanan kurum olmak.
- 12.2. İlgili tüm paydaşlarla işbirliği yaparak, markalaşma, sağlığa uygunluk, kalite ve standardizasyon konularında **toplumsal farkındalık** oluşturmaya yönelik bir eylem planı hazırlamak, bununla ilgili stratejiler geliştirmek ve uygulamak.
- 12.3. Kayısıyla ilgili Ar-Ge kapsamına giren konuların çözüme kavuşturulması, kayısının ulusal ve uluslararası platformda tanıtımının yapılması ve

pazarlanmasıyla ilgili sorunların giderilmesine yönelik kapsamlı bir eylem planı hazırlamak, bununla ilgili **stratejiler geliştirmek** ve uygulamak.

- 12.4. Meyvecilik Araştırma Enstitüsü ve İnönü Üniversitesiyle işbirliği yaparak kayısının ilkbahar geç donları vb. sorunlarıyla ilgili bilimsel çalışmaların yapılmasını sağlamak ve sonuçlarını kamuoyu ve yayımdan sorumlu kurumlarla paylaşmak.
- 12.5. Sektör çalışanlarının nitelik ve standardını yükseltmeye yönelik yabancı dil, bilgisayar kullanımı, uluslararası ticaret, ürün standartları, bankacılık ve kambiyo gibi konularda eğitim faaliyetleri ve kurslar düzenlemek.
- 12.6. Başta kuru kayısı olmak üzere kayısıdan **türev ürünler** geliştirme konusunda çalışmalar yapmak ve profesyonel kurumlar nezdinde girişimlerde bulunmak.

13. SULAMA BİRLİKLERİ

- 13.1. Sulamacılık konusunda etkin ve hakkaniyet ölçülerine uygun işleyen bir sistem kurmak.
- 13.2. Tarımsal kuraklığın etkileri ve su tasarrufu konusunda çiftçileri bilinçlendirmek, ilgili taraflarla birlikte eğitim programları düzenlemek.
- 13.3. Çiftçiler arasında basınçlı sulama sistemlerine geçişi teşvik etmek.
- 13.4. Sorumluluk sahalarındaki sulama kanallarını ekonomik güçleri nispetinde kapalı sisteme dönüştürmek ya da en azından kanalları onararak kayıp ve kaçakları önlemek.
- 13.5. Kaçak su kullanımını önleyici tedbirler almak.

14. KAYISI ÜRETİCİLERİ BİRLİĞİ (Yeni Oluşturuluyor)

- 14.1. Lisanslı ve sözleşmeli tarım, iyi tarım, düşük dozda kükürt kullanımı, uygun ilaçlama, ortak makine kullanımı, kümelenme ve ortak hareket etme konularında üreticiler nezdinde çalışmalarda bulunmak ve bu konularda **modeller oluşturmak**.
- 14.2. Daha verimli ve daha kaliteli üretim gerçekleştirme konularında üreticileri bilinçlendirici çalışmalar yapmak.

- 14.3. 'Ticarette Etik Kurallar' konusunda ortak bir anlayış geliştirilmesini sağlamak.
- 14.4. Üreticileri temsil etmek ve onların sosyoekonomik haklarını koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapmak.

15. KAYISI ÜRETİCİLERİ DERNEĞİ

- 15.1. Kayısı Üreticileri Birliği ile ortak çalışmalar yapmak ve benzer görevleri yerine getirmek.
- 15.2. Üyelerini temsil etmek ve onların sosyoekonomik haklarını koruyucu ve geliştirici çalışmalar yapmak.

16. TİCARET BORSASI

- 16.1. Malatya Ticaret Borsasını dünyanın her yerinden alıcıların doğrudan alım yapmasına imkân verecek şekilde "**Uluslararası Kuru Kayısı Borsası**"na dönüştürmek yönünde çalışmalar yapmak.
- 16.2. Kayısı pazarında faaliyet göstermeyi objektif kriterlere bağlamak ve etkin bir **denetim** mekanizması kurmak.
- 16.3. Kuru kayısının **alivre satışını** önleyici tedbirler geliştirmek ve uygulamak.
- 16.4. Borsa ortamında hijyenin sağlanması, etik kurallara uyulması vb. konularda etkin bir **denetleme** mekanizması oluşturmak.

17. GÜNEYDOĞU ANADOLU İHRACATÇILAR BİRLİĞİ İL TEMSİLCİLİĞİ

- 17.1. Sektör çalışanlarının kalite ve standardını yükseltmek amacıyla yabancı dil eğitimi, bilgisayar kullanımı, uluslararası ticaret, ürün standartları, bankacılık ve kambiyo gibi konularda eğitim faaliyetleri ve kurslar düzenlemek.
- 17.2. 'Ticarette Etik Kurallar' konusunda ortak bir anlayış geliştirilmesini sağlamak.

18. KAYISI İHRACATÇILAR DERNEĞİ

- 18.1. Kayısı ihracatını artırmaya yönelik etkinlikler gerçekleştirmek.
- 18.2. Üyelerinin yurt içi ve yurt dışı **fuarlara** etkin katılımını sağlamak
- 18.3. Reklâm ve tanıtım amaçlı çalışmalar yapmak ve bu konuda yapılan çalışmalara ekonomik destek sağlamak.
- 18.4. Lisanslı ve sözleşmeli üretim modelleri oluşturarak yaygınlaştırmak.
- 18.5. Sektör çalışanlarının kalite ve standardını yükseltmek amacıyla yabancı dil eğitimi, bilgisayar kullanımı, uluslararası ticaret, ürün standartları, bankacılık ve kambiyo gibi konularda eğitim faaliyetleri ve kurslar düzenlenmek.
- 18.6. **Malatya İhracatçılar Birliğinin** kurulması yönünde çaba sarf etmek.
- 18.7. ‘**Ticarette Etik Kurallar**’ konusunda ortak bir anlayış geliştirmek
- 18.8. Kuru kayısının alivre (önceden satış) satışını önleyici tedbirler almak ve uygulamak.

19. T.C. ZİRAAT BANKASI MERKEZ VE İLÇE ŞUBE MÜDÜRLÜKLERİ

- 19.1. Kayısı sektörüne yönelik kredi kullanımını kolaylaştırmak
- 19.2. Soğuk hava deposu yapımına uygun şartlarda kredi sağlamak
- 19.3. Sulama projelerinin teknik açıdan uygun, malzeme ve işçilik kalitesi bakımından yeterli olmasına gereken dikkati göstermek, gelişigüzel yapılan projelere kredi kullandırmamak.

20. TARIM KREDİ KOOPERATİFİ BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ VE ŞUBELERİ

- 20.1. Kayısı sektörüne yönelik kredi kullanımını kolaylaştırmak
- 20.2. Soğuk hava deposu yapımına uygun şartlarda kredi sağlamak
- 20.3. Sulama projelerini kredilendirmek

24. SONUÇLAR

1. Kayısı konusunda yapılması gereken şeylerin başında, kayısıcılığın gelişiminin ve bu konudaki sorunların tek merkezden takibinin yapılabilmesi, kayısı hakkında son sözü söyleyecek bir mercinin oluşması ve bu konuda koordinasyon işlevinin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi amacıyla **“Ulusal Kayısı Konseyi”**nin oluşturulması gelmelidir. Bakanlık, ticaret odaları, üniversiteler, araştırma ve icra kuruluşları, üretici ve ihracatçı temsilcilerinden oluşacak bu platform mevcut durumda var olan organizasyon ve temsil sorununu önemli oranda çözecektir. Mevcut durumda sahibi, takipçisi ve muhatabı belli olmayan bir sorunla karşı karşıyayız adeta...
2. Kayısı ihracatında muhtemel tekелci oluşumların fiyatlar üzerinde üretici aleyhine belirleyici olmasını engellemek ve Malatya kayısının hak ettiği değeri bulması için Malatya Ticaret Borsası, dünyanın her yerinden alıcıların doğrudan alım yapmasına imkân verecek şekilde yeniden düzenlenmelidir. Daha doğrusu Ticaret Borsası **“Uluslararası Kuru Kayısı Borsası”**na dönüştürülmelidir. Böyle bir düzenleme yapıncaya kadar, muhtemel tekел oluşumlarının sakıncalarından korunmak için aracı bir kurum oluşturulmalı ya da Toprak Mahsulleri Ofisi veya benzeri bir kuruluş gerekli durumlarda kuru kayısı alımı yapmalıdır.
3. Kayısı üreticilerine ödenen **mazot ve gübre destekleri** dâhil olmak üzere tüm destekleme ödemeleri, çiftçinin ihracatçı ve tüccar karşısındaki konumunu güçlendirmek amacıyla yönelik olarak, çiftçinin nakit paraya en çok ihtiyaç duyduğu hasat döneminde yapılmalıdır. Gerektiğinde bu dönemde üreticilere düşük faizli kredi kullanım imkânları da sağlanmalıdır.
4. Kuru kayısı ve diğer ürün ihracatının daha sistemli ve örgütlü bir şekilde yapılabilmesi için **“Malatya İhracatçılar Birliği”** kurulmalıdır.
5. Kayısının profesyonelce tanıtılması ve yapılacak araştırmaların desteklenmesi için kayısidan belirli bir düzeyin üzerinde kâr sağlayan kişi ve kuruluşların katkı sağlayacağı **“Kayısı Tanıtım ve Destekleme Fonu”** oluşturulmalıdır.
6. **Markalaşma**, kalite ve standardizasyon, türev ürünler, pazarlama ve tanıtım konularında bir **eylem planı** hazırlanmalı ve özellikle ürün geliştirme ve tanıtım konusunda bazı profesyonel firmalarla irtibata geçilmelidir.
7. Son yıllarda sağlıklı ve natürel gıdalara olan talebin hızla arttığı dikkate alınarak ekolojik hayatla uyumlu **organik tarım** ve **iyi tarım uygulamaları** teşvik edilmelidir.

8. **Sharka virüsü** tehdidine karşı ciddi bir tedbirler paketi ve buna paralel bir eylem planı hazırlanarak uygulamaya konulmalıdır.
9. Kayısı üreticilerine yönelik **eğitim-yayım** çalışmaları arttırılmalı, özellikle kuru kayısı üretiminde istenilen kalitenin sağlanması ve hijyenik koşullara uyulması için tarımsal yayım çalışmaları hızlandırılmalıdır.
10. Kayısı yetiştiriciliğinde yaşanan verim ve kalite sorunlarını en aza indirmek için **lisanslı üretim** uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır. Bu çerçevede lisanslı üretim yapan çiftçilere birim ürün başına teşvik uygulaması getirilmelidir.
11. **Sertifikalı fidan üretimi ve kullanımı** teşvik edilmeli, bodur ve yarı bodur çeşitlerin elde edilmesi çalışmaları hızlandırılmalıdır.
12. Yaş ve kuru kayısının depolanmasına uygun **soğuk hava depoları** yaygınlaştırılmalı ve **lisanslı depoculuk** uygulamasına geçilmelidir.
13. **Monokültür** tarımdan **polikültür** tarıma geçilmeli, ilimizde çok yüksek kalitede üretimi kanıtlanan kiraz, vişne, üzüm, dut, elma ve ceviz gibi meyvelerin yaygınlaştırılması teşvik edilmelidir. Ancak bu ürünler kayısıya alternatif gibi sunulmamalı yan ürün ya da ikincil ürünler olarak değerlendirilmelidir.
14. Kamuoyunda sık sık, büyük ihracatçıların kendi aralarında tekel oluşturarak kayısı fiyatlarının belirlenmesi konusunda belirleyici oldukları ifade edilmektedir. Üreticilerin istismar edilmesine yol açacak bu tür yaklaşımların yetkili kurumlarca araştırılarak tedbirler alınması önem taşımaktadır. En azından ilgili ihracatçıların ortak bir girişimle bir araya getirilerek "**Ticarette Etik Kurallar**" konusunda ortak bir anlayış sergilemeleri sağlanmalıdır.
15. Taze kayısının çok süratli bir şekilde yurt dışı pazarlara ulaştırılabilmesi için Malatya **Erhaç Havaalanı büyük kargo uçaklarının** inişine elverişli hale getirilmelidir.
16. TBMM'de yasalaşan ve dış kaynaklı tarımsal destekleri de kapsayacak şekilde kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla oluşturulan "**Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu**"nun, başlangıçta sınırlı sayıda ilde oluşturacağı **İl Koordinatörlüklerinden** biri de mutlaka Malatya'da kurulmalıdır. Çünkü bu kurumun tarımsal yatırımları tek elden yönlendirici ve hızlandırıcı etkisi olacaktır.
17. Malatya'daki özel sektörün kayısı ihracatı konusundaki en önemli handikaplardan biri nakliye konusudur. Kayısının yurt dışına ihracatı Malatya'ya 550 km olan Mersin ve 1000 km olan İzmir limanlarından yapılmaktadır. Oysa gelişmiş ülkeler bu tarz ihracatlarını nakliye uçakları ile üretim merkezlerinden direkt olarak yapmaktadırlar.

Kayısının, Malatya'dan Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelere direkt taşınmasını sağlayacak benzer bir **ulaşım sistemi** kurulmalıdır.

18. Üniversite bünyesinde Malatya tarımında yaşanan sorunlara, gerçekleştirdiği bilimsel araştırmalarla destek veren, **bilgi üreten ve üretilen bu bilgiyi hızlı bir şekilde çiftçiye ulaştıran** bir kurumun olmaması, Malatya tarımını olumsuz etkileyen diğer bir unsurdur.
19. Yayın organlarıyla yapılacak bir protokol çerçevesinde markalaşma, **hijyen, kalite ve standardizasyon, sulama, ilaçlama ve gübre kullanımı** konularında bilgilendirme ve **toplumsal farkındalık** oluşturmaya yönelik olarak özellikle yaz aylarında düzenli paket programlar yayımlanmalıdır.
20. **Kayısı Borsasının düzenli denetlenmesi** sağlanarak burada çalışan esnafın kalite, hijyen vb konulardaki duyarlılık düzeyi arttırılmalıdır.

25. PROJE ÖNERİLERİ

1. Sharka Virüsünün Malatya'ya Girişini Önleyici Tedbirler Paketi ve Eylem Planı Oluşturulması Projesi
2. Kuru Kayısı (Kükürtlü ve Gün Kuru) İdeal Üretim Şartlarının Belirlenmesi Projesi
3. İşletme Merkezli ve Ortalama 5-20 Tonluk Prototip Soğuk Hava Deposu Projesi
4. Kuru Kayısıdan (Kükürtlü Ve Gün Kuru) Türev Ürünleri Elde Edilmesi ve Türev Ürünleri Yarışması Projesi
5. Danışman ve Pazarlamacı Destekli Küçük Üretici Birlikleri Oluşturulması Projesi (Ortalama 10 üretici)
6. "Ulusal Kayısı Konseyi" Oluşturulması Projesi
7. "Kayısı Tanıtım ve Destekleme Fonu" Oluşturulması Projesi
8. Malatya İhracatçılar Birliğinin Kurulması Projesi
9. Büyük Şehirlerde ve AVM'lerde Sanatçı Destekli Malatya ve Kayısı Tanıtım Günleri Projesi
10. Yağmurlama Sulama ve Rüzgâr Fanının İlkbahar Geç Donlarının Önlenmesinde Kullanım Potansiyelinin Belirlenmesi Projesi
11. Malatya Kayısı Popülasyonunun Kimyasal, Fiziksel, Fonolojik, Pomolojik Vb Özelliklerinin Belirlenmesi ve Seleksiyonu Projesi
12. Polimer Kökenli Toprak Düzenleyicilerin Kayısı Tarımında Kullanım Potansiyelinin Belirlenmesi Projesi
13. Lisanlı Depoculuğun Yaygınlaştırılması Projesi
14. İş-Kur Destekli Budama, Aşılama ve Hasat Personeli Yetiştirme Projesi
15. Malatya Kayısı Kurutmalık Çeşitlerinin Bodur Anaçlar Üzerinde Yetiştirilmesi Projesi

26. RAPOR ÖZETİ

1. 2002–2005 arasında dört yıl boyunca Türkiye **GSYİH** olarak yıllık ortalama yüzde **7,5** oranında büyümüştür. Bunun sonucunda, 2000 yılında 2.879 dolar olan kişi başına milli gelir, 2005 yılında 5.042 dolara yükselmiştir.
2. Aynı dönemde **tarım sektörü büyümesi** yıllık ortalama yüzde **1,1** olurken sanayi ve hizmetler sektörleri sırasıyla yüzde **5,1** ve **4,3** oranında büyümüştür. Tarımsal istihdamın toplam istihdam içerisindeki payı ise 2000 yılındaki yüzde **36** seviyesinden 2005 yılında yüzde **29,5** seviyesine inmiştir.
3. Bu gelişmeler sonucunda, **tarım sektörünün toplam katma değer** (GSYİH) içindeki payı da azalmaya devam etmiş ve 2000 yılında yüzde **14,1** seviyesinden 2005 yılında yüzde **10,3** düzeyine gerilemiştir. Oysa aynı dönemde hizmetler sektörünün payı yüzde 62,6’dan yüzde 64,4’e, sanayi sektörünün payı ise yüzde 23,3’ten yüzde 25,4 seviyesine ulaşmıştır.
4. Türkiye’nin ekonomik ve sosyal gelişmeyle ilgili yeni vizyonu Dokuzuncu Kalkınma Planında; “istikrar içinde büyüyen, gelirini daha adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen ve AB’ye üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye” olarak belirlenmiştir.
5. Türkiye **tarım sektörü**, ülkede üretilen **toplam katma değer**in %10’unu, toplam istihdamın ise %30’unu sağlamaktadır.
6. Önümüzdeki 40 yılda gıdaya olan küresel talebin **iki ya da üç kat** artacağı tahmin edilmektedir.
7. Birleşmiş Milletler ve FAO’nun verdiği rakama göre dünyada her gün **bir milyar insan aç** olarak yatağa girmektedir.
8. Tarım, insanların temel ihtiyacı olan gıda ve giyinme gereksinimlerinin ham maddesini sağlayan sektör olması nedeniyle, tarihin her döneminde **stratejik** bir öneme sahip olmuştur.
9. Türkiye’de 1995 ile 2005 yılları arasındaki on yıllık süre içinde 1,26 milyon hektar tarım arazisi tarım dışına çıkarılmıştır.
10. Son yıllarda tarımsal yapının etkinleştirilmesine yönelik olarak önemli düzenlemeler yapılmıştır. Bu amaçla;
 - a. Üretici örgütlenmesinin geliştirilmesi amacıyla “5200 Sayılı “Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu” (2004).

- b. Organik tarımın alt yapısını oluşturmak amacıyla “Organik Tarım Kanunu” (2004).
 - c. Toprak kaynaklarının daha etkin kullanımı ve korunması amaçlı “5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu” (2005).
 - d. Üretici ve üretim düzeyini risklere karşı korumak amacıyla “5363 Sayılı Tarım Sigortaları Kanunu” (2005)
 - e. Yeni bitki çeşitlerinin geliştirilmesi, bu bitkiler ile bunların ıslahçı haklarının korunması amacıyla “Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun” (2005) çıkarılmıştır.
11. Türkiye iddialı olduğu tarımsal üretim alanlarını iyi belirleyerek, öncelik verdiği bazı ürünlerde, o ürünü dünyada en iyi üreten, en iyi işleyen, en iyi değerlendiren ülke olma konusunda bir strateji geliştirmeli ve bu ürünlere ulusal boyutta destek vermelidir.
12. Mevcut durumda %1 olan **organik tarım** oranının dokuzuncu beş yıllık planda 2013’te %3 olması hedeflenmiştir.
13. Yine, küresel bazda yaşanan iklim değişiklikleri ve kullanılabilir su kaynaklarının azalması gibi faktörler hem ülkemizde hem de dünyada kuraklığa dayanıklı bitki türlerinin tercih edilmesini ve **basınçlı sulama** sistemlerinin yaygınlaştırılmasını zorunlu hale getirmiştir.
14. Türkiye’nin **gelişmemiş bölgeleriyle** (Doğu ve Güneydoğu Anadolu) **gelişmiş bölgeleri** (Marmara ve Ege) arasındaki kalkınmışlık farkları önemli ölçüde belirginleşmeye ve aradaki fark azalması gerekirken artmaya devam etmektedir. Bölgelerin kalkınmışlık indeks değerlerine bakıldığında bu durum açıkça görülmektedir
15. İlimiz Malatya’nın da içinde olduğu Doğu Anadolu Bölgesi, ülke ekonomisine en az katkı sağlayan bölgedir.
16. Türkiye’nin on altı ilini kapsayan Doğu Anadolu Bölgesi uzun yıllardır göç vermeye devam etmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) açıkladığı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre, bölge nüfusu 2000 yılı sayımına nispetle 2007 yılında 501 bin 710 kişi azalmıştır. Bunun anlamı bölgenin her yıl **70-80** bin civarında göç verdiğidir.
17. AB hibe projelerinin “coğrafi odaklanma” koşulu ve DPT’nin “Stratejik Çerçeve Uyum Belgesi” çalışmaları doğrultusunda Türkiye’de 12 ilin **cazibe merkezi**

olarak belirlenmesi kararlaştırılmıştır. Bunlardan biri de **Malatya**'dır.

18. Malatya 1996 ile 2003 arasında Türkiye'deki illerin gelişmişlik sıralamasında 3 sıra gerilemiştir.
19. Malatya'nın tarım, sanayi ve hizmetler sektörünün GSYİH içindeki payları Türkiye ortalamasıyla paralellik arz etmektedir. **Malatya sanayide Türkiye ortalamasının biraz üzerinde tarım ve hizmetler sektöründe ise altındadır.**
20. Malatya, Elazığ, Bingöl ve Tunceli (TRB1) illerinde tarım sektörü Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde, sanayi sektörü ise oldukça altında istihdam sağlamaktadır. Bu durum, kesin olmasa da tarım sektöründe **rantabilite sorununa**, sanayi sektöründe ise **emek sömürüsü** anlamına gelebilir.
21. 2003-2009 arası kamu yatırımı tahsislerinde Malatya'nın aleyhine bir durum söz konusudur. Türkiye ortalaması kişi başına **1290 TL** yatırım yapılmışken, Malatya kişi başına ortalama **823 TL** yatırım almıştır. Malatya nüfus olarak Türkiye'nin **%1'ini** oluştururken yapılan yatırımların ancak **%0,7'sini** alabilmiştir.
22. **KÖYDES** projesinde Malatya'nın payı Türkiye ortalamasının üzerindedir (**%1,6**).
23. Malatya'nın geliri ile gideri arasında ciddi bir uçurum vardır. Gelirinin giderini karşılama oranı Türkiye ortalamasının çok altındadır.
24. İş gücüne katılım ve işsizlik oranları açısından Malatya Türkiye ortalamasının yaklaşık **5** puan gerisindedir. Dahası küresel kriz sebebiyle 2009 işsizlik oranları ortalama 5 puan yükselmiştir. İş-Kur kayıtlarına göre Malatya'da 2009'un ilk üç ayında **4000 kişi** işini kaybetmiştir.
25. Kişi başına düşen **banka mevduatı ve kredi kullanımı** açısından Türkiye ortalaması, Malatya ortalamasının yaklaşık **üç** katıdır.
26. Kırsal nüfus başına tahıl ve sebze üretim değerleri açısından Türkiye ortalamasının çok altında (**1/3**), meyve üretim değeri açısından üzerindemiz (**5/4**). Bitkisel üretimde toplamda ise Türkiye ortalamasının altındayız (**15/24**).
27. Türkiye toplam arazilerinin **%34'ü** tarım alanı, **%27'si** orman arazisi, **%27'si** çayır ve mera, **%11'i** yerleşim yeri ve yol, **%1'göl alanı** olarak kullanılmaktadır. Buna karşılık, Malatya'nın arazi varlığının **%34,5'i** tarım alanı, **%43,7'si** çayır ve mera, **%12'si** ormanlık ve fundalık, **%9,8'i** tarım dışı arazi olarak kullanılmaktadır.
28. Malatya'nın toplam arazi varlığı 1.241.200 hektar olup bunun yaklaşık 1/3'ü (425 450 ha) tarımsal amaçlı kullanılabilir arazi özelliğine sahiptir. Malatya'nın sahip olduğu 425.450 hektar tarım arazisinin yaklaşık olarak **%50'si** sulanmakta olup,

diğer %50'sinin ise sulanma imkânı bulunmamaktadır. Sulanan alanların yaklaşık olarak %35'ini kayısı bahçeleri kaplamaktadır.

29. Malatya arazi varlığı (1.241.200 ha), Türkiye arazi varlığının (25.8 milyon ha) yaklaşık %1.65'ini oluşturmaktadır. Malatya arazi varlığı açısından Türkiye'nin 29. şehridir.
30. Türkiye'de tarım arazilerinin %18'i **nadasa** bırakılırken bu oran Malatya için %28'dir.
31. İlin en önemli tarım alanları; Malatya, Yazıhan ve Akçadağ ovaları ile Battalgazi, Doğanşehir ve Arguvan'daki arazilerdir.
32. Kayısı alanlarının en fazla olduğu ilçeler; **Akçadağ, Darende ve Merkez** İlçedir.
33. Hayvancılığın en çok geliştiği ilçeler; Merkez, Battalgazi ve Doğanşehir ilçeleridir.
34. Hububat alanlarının en fazla olduğu ilçeler; **Arguvan, Yazıhan ve Hekimhan** ilçeleridir.
35. Sebzeciliğin en fazla yapıldığı ilçe **Battalgazi** ilçesidir.
36. **Doğanşehir** ilçemiz **elma üretiminde** büyük gelişmeler kaydetmiştir. Soğuk hava depolarıyla desteklenmesi durumunda Doğanşehir ilçemiz için elma yetiştiriciliği önemli potansiyel içermektedir.
37. **Kale ve Doğanıyol** ilçelerimiz kayısının en erken hasat edildiği ilçelerimizdir.
38. **Karakaya Baraj Gölüne** en uzun sınırı bulunan ilçeler Battalgazi, Yazıhan, Kale ve Arguvan olup, balıkçılık açısından önem arz etmektedir.
39. **Hekimhan** ilçemizin kendine özgü **cevizi** meşhurdur.
40. **Battalgazi, Darende ve Pütürge** ilçelerimizin **turizm potansiyeli** bulunmaktadır.
41. **Arapkir** ilçemizin **üzümü** meşhurdur.
42. Organize Sanayi bulunan ilçeler **Darende ve Akçadağ'dır**.
43. Malatya'da en çok yetiştirilen tahıllar sırasıyla **buğday, arpa ve mısırdır**.
44. Malatya'da en çok yetiştirilen sebzeler sırasıyla **kavun, domates ve karpuzdur**.
45. Malatya'da en çok yetiştirilen meyve türleri sırasıyla **kayısı, elma, üzüm ve duttur**.
46. Malatya **tatlı su balıkçılığı**, Türkiye'nin 59 bin ton iç su ürünleri üretiminin %1,8'ini oluşturmaktadır.

47. Malatya’da 2008 yılında Devlet Destekli Tarım Sigortaları uygulaması kapsamında düzenlenen poliçe sayısı toplam 18.037 adettir. Düzenlenen poliçelerin **ülke geneline oranı %25’tir**. Düzenlenen poliçelerin toplam pirim tutarı ise 45.492.000 TL olup ülke geneline oranı % 58’dir.
48. Buğdayın son beş yıllık kârlılık ortalaması kuru şartlarda dekar başına **22.45 TL**, sulu şartlarda ise **38.05 TL’dir**.
49. Kayısının son beş yıllık **kârlılık** ortalaması dekar başına **342 TL** iken domatesin son beş yıllık kârlılık ortalaması dekar başına **557 TL’dir**.
50. İlde tarımsal üretimi kısıtlayan en önemli faktör **su sorunudur**. Bu açıdan DSİ ve İl Özel İdare Sekreterliği ile işbirliği yapılarak sulama suyu yeterli hale getirilmelidir. Sulama organizasyonları iyileştirilmeli ve sulama suyunun fiyatı ucuzlatılmalıdır.
51. Elmada son yıllarda **bodur ve yarı bodur** anaçlarla kurulan kapama bahçelerin devreye girmesiyle verimde beklenen artışlar sağlanamamıştır. Bu durum önemli oranda yetiştiricilikteki bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu sorun, yayım çalışmalarıyla aşılmalıdır.
52. Tarım işletmelerinin ortalama büyüklüğü rasyonel ve verimli bir işletmeciliğe imkân vermeyecek kadar **küçük ve çok parçalı** bir yapı arz etmektedir. Bu durum ekonomik üretim yapmayı adeta imkânsız hale getirmektedir. Bu konuda arazi toplulaştırma ya da benzer farklı projeler uygulamaya konulmalıdır.
53. İlde **bahçe-depo-pazar zincirinin** iyi kurulmamış olması, bahçeden pazara olan arz akışının talepten bağımsız, ani yığılmalar şeklinde oluşmasına ve fiyat istikrarsızlığına yol açmaktadır. Oysa bu zincirin özellikle **soğuk hava depolarını** da içerecek şekilde kurulması, arz talep dengesinde bir regülatör işlevi görecektir ve üreticinin mağduriyetini önleyecektir.
54. Malatya için tarımsal amaçlı sulama stratejik bir öneme sahiptir. Bu yüzden Malatya’da su kaynaklarının artırılması, geliştirilmesi, korunması ve en verimli şekilde kullanılabilmesi için ilgili tüm kurumların girişimiyle uzun vadeli bir projeksiyon geliştirilmelidir. Bu anlamda **kapalı sistem su iletimi ve basınçlı sulama** sistemleri önem arz etmektedir.
55. **Üniversite** bünyesinde Malatya tarımında yaşanan sorunlara, gerçekleştirdiği bilimsel araştırmalarla destek veren, bilgi üreten ve üretilen bu bilgiyi hızlı bir şekilde çiftçiye ulaştıran bir kurumun olmaması, Malatya tarımını olumsuz etkileyen diğer bir unsurdur.

56. Malatya'da yetiştirilen kayısıların **%73'ünü Hacıhaliloğlu** kayısı çeşidi oluşturmaktadır.
57. Kayısı sinir sistemine etki ederek zihinsel faaliyetlerin düzenlenmesinde, stresin azaltılmasında, sinirlerin düzenli çalışmasında, çocuklarda diş ve kemik gelişiminde, mide-bağırsak sisteminin düzenli çalışmasında, kabızlığın önlenmesinde, kan yapımının artırılmasında oldukça faydalıdır.
58. Dünyada üretilen taze kayısının ancak **%10-15'i** kurutularak değerlendirilirken, bu oran Türkiye'de yaklaşık **% 80'dir**.
59. Kayısı tarımı aralık, ocak ve şubat ayları hariç yılın dokuz ayında yoğun bir iş gücü gerektirmektedir. İş gücü açısından en yoğun aylar, sırasıyla temmuz, mayıs ve ağustos aylarıdır. Toplam iş gücü ihtiyacının **% 76'sı** bu aylarda yoğunlaşmaktadır. Toplam iş gücünün **% 52'si temmuz ayında** ortaya çıkmaktadır. Yıllık toplam işgücü yaklaşık **705 saat/ha'dır**.
60. Kayısı; derin, geçirgen, iyi havalandan, sıcak ve besin maddelerince zengin olan ince dokulu, tınlı veya tınlı-kireçli topraklarda daha iyi yetişir.
61. Dünyada yılda üretilen toplam **2.500.000 ton** taze kayısının ortalama **500.000 tonu** Türkiye tarafından üretilmektedir. Türkiye üretilen bu kayısının önemli bir bölümünden yaklaşık **100.000 ton** kuru kayısı üretimi gerçekleştirmektedir.
62. Diğer bir ifadeyle dünya yaş kayısı üretiminin **%20'si**, dünya pazarlarına konu olan kuru kayısının ise **yaklaşık %85-90'ı** Türkiye tarafından sağlanmaktadır.
63. Malatya, Türkiye taze **kayısı üretiminde %60, kuru kayısı üretiminde ise, %90'lık** bir paya sahiptir. Malatya tek başına dünya yaş **kayısı üretiminde %12**, dünya **kuru kayısı** üretiminde ise yaklaşık **%65'lik** bir paya sahiptir.
64. Malatya'da her yıl **80-100 bin ton kuru** kayısı üretilerek ihraç edilmekte ve bundan yaklaşık **250-300 milyon dolar döviz** girdisi sağlanmaktadır.
65. Kayısı değer zincirinde ton başına, üretici **700 \$ (%46)**, aracı /tüccar **70 \$ (%3)**, ihracatçı **400 \$ (%15)**, yurtdışı ithalatçı **150 \$ (%5)**, yurt dışı işletmeci **700 \$ (%18)**, yurt dışı perakendeci **6500 \$ (%118) kâr** elde etmektedir.
66. Türkiye'nin diğer bölgeleri ve dünya kayısılarının **kuru madde oranı** ortalama **%15** iken, Malatya kayısının kuru madde oranı ortalama **%25-30'dur**. Türkiye'nin diğer illeri de dahil dünyanın her yerinde yaklaşık **6-7 kg** yaş kayısıdan **1 kg** kuru kayısı elde edilirken, Malatya'da **3-4 kg** yaş kayısıdan **1 kg**

kuru kayısı elde edilmektedir. Bu yüzden Malatya kayısı kurutularak değerlendirilmeye çok uygundur.

67. Malatya ve kayısı isimleri adeta birbiriyle özdeşleşmiş durumdadır. Tadı, aroması, besleyici değeri ve sağlık açısından faydaları herkesçe bilinen ve aranan bir meyve olan kayısıda, böylesine bir potansiyele sahip olmak, ilimize önemli fırsatlar sunmaktadır.
68. **Sharka virüsü** Malatya'nın civar illeri olan Kahramanmaraş ve Adıyaman'a kadar gelmiştir. Bu durum Malatya kayısı için çok büyük bir risk oluşturmaktadır. Malatya'ya il dışından her yıl onlarca kamyon kayısı fidanı taşınmaktadır. Malatya dışından yapılan bu fidan girişleri başlı başına bir tehlike kaynağıdır.
69. **Sharka** bulaştığı çeşidin sonunu getiren bir virüs olarak bilinmektedir. En önemli kurutmalık kayısı çeşidimiz olan ve Malatya kayısı popülasyonunun dörtte üçünü oluşturan Hacıhaliloğlu çeşidinin başına böyle bir sorunun açılması Malatya kayısıcılığını çok derinden etkileyecektir. Kaldı ki yapılan bazı çalışmalarda Hacıhaliloğlu kayısı çeşidinin sharka'ya karşı hassas olduğu ileri sürülmektedir.
70. Kayısı konusunda önemli çalışmalar yapan bilim adamlarından biri olan Prof. Dr. Sezai Ercişli'nin bir sohbet sırasında sarf ettiği **"Eğer Malatyalılar sharka'nın ne kadar tehlikeli olduğunu bilselerdi her sokağın başına bir jandarma dikerlerdi"** sözü konunun ciddiyetini ortaya koymaktadır.
71. Kimyasal ilaçların gittikçe daha da artan oranlarda kullanılması kayısı tarımını kimyasal ilaçlara bağımlı hale getirmeye başlamıştır. Daha kötüsü ise son yıllarda bazı zararlıların kullanılan ilaçlara bağımlılık göstermeye ve etkilenmemeye başlamasıdır. Bu durum önümüzdeki yıllarda üreticinin kayısı ve kimyasal mücadele konusunda bir **kısır döngüye** hapsolmasına yol açabilir.
72. Kayısıyı bekleyen önemli diğer bir risk ise dünyada düşme eğilimi gösteren kuru meyvelerdeki kabul edilebilir **kalıntı kükürt** oranıdır.
73. "Malatya olarak Türkiye'de ve dünyada kuru kayısı ve türev ürünlerini en kaliteli üreten, en verimli işleyen, en etkin pazarlayan, en iyi değerlendiren ve gıda özelliklerini sürekli geliştiren il olmak..." kayısı konusunda **iyi bir vizyon** ifadesi olabilir.
74. Mevcut durumda, ilimizdeki meyveciliğin sadece kayısıya dayalı olması yani **monokültür** bir yapı arz etmesi, ileri teknoloji ve ciddi yatırım masrafı gerektiren

meyve suyu üretim vb tesislerin kurulmasını engellemektedir. Zira taze kayısı ilimizde sadece birkaç ay bulunabilmektedir. Bu şartlarda bir meyve işleme tesisinin verimli çalışması mümkün olmamaktadır.

75. Yetiştiricilik safhasında kayısının en önemli sorunu ilkbahar geç donlarının neden olduğu ürün kayıplarıdır. Etkisi yıldan yıla değişmekle birlikte **ilkbahar geç donları** bazı yıllar %70'lere varan ürün kayıplarına sebep olmaktadır.
76. Üreticiler üzerinde yapılan kayısı sorunlarıyla ilgili bir araştırmada en önemli sorunlar sıralamasında **pazarlama** %57 ile birinci, **ilkbahar geç donları** %30 ile ikinci olmuştur.
77. İlkbahar geç donlarından korunmanın en etkili yolu; kayısı tarımının don riski nispeten daha az olan alanlarda yapılmasıdır. Dere kenarı, vadi içi gibi don riski yüksek alanlarda yapılan kayısı tarımının kesinlikle ekonomik olmadığı yılların tecrübesiyle görülmüştür. Bu tür alanlar kayısı dışı tarımsal faaliyetlerle değerlendirilmelidir.
78. İlimizdeki kayısı tarımı işletme büyüklüğünün rasyonel bir tarımsal işletmeciliği mümkün kılacak büyüklükte olmaması kayısı tarımındaki en önemli sorunlardan birisidir.
79. **Kuraklık** son yılların önemli sorunları arasına girmiş bulunmaktadır. Malatya su kaynakları bakımından avantaja sahip olmakla birlikte son yıllarda küçük su kaynaklarının kuruması, akarsuların azalması ve barajların tam doluluk seviyesine ulaşamaması, sulama suyu ve dolayısıyla yeterli sulama yapma konusunda sıkıntılara yol açmaktadır.
80. Son yıllarda yaşanan kuraklık suyun çok ölçülü ve kontrollü kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Suyun ölçülü ve kontrollü kullanımı, suyun araziye naklinin **kapalı sistemlerle**, bitkiye ulaştırılmasının ise **basınçlı sulama** sistemleriyle yapılmasıyla mümkündür.
81. 1980'li yıllardan itibaren sulanan alanların artması, teşvik uygulamalarının yaygınlaştırılması ve pazarlama imkânlarının iyileştirilmesiyle kayısı üretimimiz hızla yükselişe geçmiş ve kuru kayısı bazında 100 bin tonu açmıştır. Son birkaç yılın üretim ortalaması dikkate alındığında Malatya kuru kayısı üretiminin **100 bin ton bandında** istikrar bulduğu görülmektedir.
82. Buna karşın, son yıllarda küçük çiftçinin işi bırakması, sulama konusunda yaşanan sıkıntılar, hastalıklardaki artış ve ağaçların yaşlanması gibi nedenlerden dolayı 80'li yıllardan beri artmaya devam eden ağaç sayısı ve buna bağlı olarak

yükselen rekolte miktarında, son yıllarda durağanlık yaşanmaya başlanmıştır. Oysa küresel krizin hüküm sürdüğü 2008 yılında bile ihracatta sıkıntı yaşanmaması, tüm ihracatçıların kolaylıkla pazar bulabilmesi, kuru kayısı konusunda dünya pazarlarında henüz **doygunluk** sınırına gelinmediğini göstermektedir.

83. Kuru kayısı açısından dünya pazarları hâlâ doygunluk noktasının çok gerisindedir. Bu yüzden kaliteli olmak şartıyla kayısı üretimini artırma çalışmaları devam etmelidir.
84. Kayısıyla ilgili verim ve kalite sorunlarının ortadan kaldırılması her şeyden önce, üretici, pazarlamacı, teknik kuruluşlar ve toplum düzeyinde bir **kalite ve standardizasyon bilincinin** oluşmasıyla mümkün olacaktır.
85. Mevcut durumda kaliteyle ilgili en temel, en acil ve en güncel sorun çiftçilerimiz tarafından uzun süreli dayanım ve arzulanan rengi yakalamak amacıyla kayısıya uygulanan **kükürt miktarının**, kabul görmüş uluslararası standartların üzerinde olmasıdır.
86. İlaç kullanımına **reçete zorunluluğu** getirilmiş olması oldukça anlamlı bir gelişme olmuştur. Ancak reçete yazmaya yetkili konu uzmanı sınırlarının geniş tutulması uygulamada ciddi yanlışların yapılmasına yol açmaktadır.
87. İlimizde **sözleşmeli üretim** yok denecek kadar azdır. Az sayıdaki organik kayısı üreticisi hariç olmak üzere, üretici ile esnaf veya ihracatçı arasında sözleşmeye dayalı üretim yapılmamaktadır. Bu durum, aslında tüm tarafların aleyhine sonuçlanmaktadır.
88. **Sertifikalı fidan** kullanımı yeterli düzeyde değildir. 10 dekarın altındaki kayısı bahçesi tesislerine devlet desteği olmadığından, halen çok sayıda sertifikasız fidan satılmaktadır.
89. Yurtdışına satılan ürün fiyatlarının teşekkülünde, ihracatçılar arasında ihracat taban fiyatları konusunda en azından bir **centilmenlik anlaşması** olmaması zaman zaman tüm tarafların aleyhine işleyen menfi bir rekabetin yaşanmasına yol açmaktadır.
90. Yılda bir yapılan Malatya Kayısı Fuarında sadece taze kayısı tanıtılmakta ve taze kayısı yarışmaları düzenlenmektedir. Ancak Malatya kayısının oldukça büyük bir kısmı (%90) kurutularak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla kuru kayısı (kükürtlü ve gün kurusu) ile ilgili **tanıtım çalışmaları** ve fuar, festival vs düzenlemeleri olmaması büyük bir eksikliklerdir.

91. Dahası taze kayısıya ağırlık verilmesi konusunda da dikkatli olunmalıdır. Zira Malatya kayısı kurutmalığa uygun bir kayısıdır ve bu yönüyle üstündür. Güçlü olduğumuz tartışmasız bir alanda üstünlüğümüzü pekiştirmek yerine albeni ve büyüklük açısından çok güçlü rakiplerimizin olduğu bir alana kaymak çok akılcıca görülmemektedir. Her durumda ağırlık **kuru kayısı**ya verilmelidir. Zira dünya kuru kayısı ticaretindeki yerimiz son yıllarda gerileme eğilimi göstermektedir.
92. Genel yaklaşımların aksine belki de özellikle yurtdışına taze kayısı ihracatını Mut ve Iğdır gibi bölgelerimize bırakmalı sadece kuru kayısı ve türevlerine yoğunlaşmalıyız. Bunun yanı sıra taze kayısıda yurt içi pazarlamada iyi sayılabilecek bir seviyeye gelindiği dikkate alındığında bu kazanım korunmalıdır. Ancak, kuru kayısıda kaliteyi iyileştirmek, daha iyi ambalajlara koyarak **değer zinciri**ndeki payımızı arttırmak yapılacakların başında gelmelidir.
93. Kayısıyla ilgili yapılması gereken çalışmalar konusunda **lokomotif olma** misyonu üstlenecek bir kurum ya da yapılanma bulunmamaktadır. Bu durum kayısıyla ilgili sorunların belirlenmesi ve çözülmesi süreçlerini önemli oranda olumsuz etkilemekte ve zaman zaman bu süreçlerin kaosa dönüşmesine yol açmaktadır.

KAYNAKLAR

- Anonim**, 2002a. Malatya Sanayi Potansiyeli ve Yatırım Alanları Araştırması. 2002. Ankara T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Sanayi Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
- Anonim**, 2003. İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması. DPT, Ankara
- Anonim**, 2004a. Malatya Tarım Master Planı. Malatya İl Tarım Müdürlüğü. Malatya
- Anonim**, 2004b. Türkiye Tarım Stratejisi Belgesi.
- Anonim**, 2004c. Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönleri ile Malatya. İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü.
- Anonim**, 2004d. Tarım Şurası Sonuç Raporu. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Yay. Ankara
- Anonim**, 2006a. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), DPT Matbaası, Ankara
- Anonim**, 2006b. KOSGEB TRB1 Malatya Alt Bölgesi, Bölgesel Kalkınma Araştırma Raporu, Ankara.
- Anonim**, 2007. KAYEP Kayısı Yetiştiriciliği ve Pazarlama Projesi El Kitapçığı. TSO, Malatya
- Anonim**, 2008a. Çevre Orman Bakanlığı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberliği Eylem Planı. Ankara
- Anonim**, 2008b. Malatya İl Tarım Müdürlüğü Brifing Dosyası. Malatya
- Anonim**, 2008c. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerine Yönelik Sosyoekonomik Kalkınma Önerileri MÜSİAD Araştırma Raporları 53.
- Anonim**, 2009. Malatya İli Tarımsal Kuraklıkla Mücadele Stratejisi ve Eylem Planı. T.C Malatya Valiliği İl Tarım Müdürlüğü 2009.
- Asma**, B.M., 2000. Kayısı Yetiştiriciliği. Evin Matbaası, Malatya
- Aygül**, H., 2004. Malatya İli Süt Sığırcılığı ve Sığır Besiciliğinin Yapısı. Çukurova Ün., Fen Bilimleri Enst., Yüksek Lisans Tezi, Adana
- Bülent**, D., 2004. Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönleriyle Malatya. Malatya Valiliği.
- Çağatay Ö.**, 2008e. Kuru Kayısı Raporu 2008. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi

- Dincer, B., Özasan, M., Kavasoglu, T., 2003.** İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, (2003), DPT Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.
- Gezer, İ., H. Haciseferoğulları ve F. Demir, 2002.** "Some Physcial Properties of Hacıhaliloğlu Apricot Pit and its Kernel" Journal of Food Engineering. Vol. 56. pp. 49-57.
- Gezer, İ., M. Acaroğlu ve H. Haciseferoğulları, 2003.** "Use of Energy and Labour in Apricot Agriculture in Turkey". Biomass and Bioenergy, Volume 24, pp. 215-219, 2003.
- Gezer, İ., 2005.** Kayısıcılıkta Mekanizasyon. Medipres Matbaacılık Yay. Malatya
- Gezer, İ., M. Doğru., G. Akay., 2009.** "Gasification of Apricot Pit Shells in a Downdraft Gasifier". International Journal of Green Energy, 6 (2): 218-227.
- Karagölge, C., 1987.** Tarım Ekonomisi, Atatürk Üniv. Ziraat Fakültesi Yay. Erzurum
- Koçer, A. T., 2007.** Malatya Bölgesel Orta Merkez (Bom) Gelişim Planı Çerçeve Çalışması. MİAD, İstanbul
- Otlı, A., Öztürk, F., Asma, B.M., 2008.** Kayısının İnsan Sağlığına Etkileri Konusunda Yapılmış Bilimsel Araştırmalar. Malatya Valiliği Yayınları, Evin Ofset. Malatya.
- Özden, Ç. 2008.** Kuru Kayısı Raporu 2008. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, Ankara
- Polat, İ. 2003.** Malatya Koşullarına En Uygun İkinci Ürün Hasıl Mısır (Zea mays L.) Çeşitlerinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniv., Fen Bilimleri Enst., Tarla Bitkileri Anabilim dalı, Adana.
- Yakar, Ö.Y., Fırat F., Bozdağ, N., Baydoğan, A., 2004.** Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Yönleriyle Malatya. Malatya Valiliği İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, Malatya
- Yücecın, 1993.** Kayısının Beslenme Açısından Önemi. III. Kayısı ve Kayısı Sorunları Paneli. Malatya
- Malatya Valiliği İnternet Sitesi, www.malatya.gov.tr , erişim tarihi 12.04.2009
- Türkiye İstatistik Kurumu İnternet Sitesi, www.tuik.org.tr , erişim tarihi 03.05.2009

BİLSAM
BİLGİ YOLU EĞİTİM KÜLTÜR VE
SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ